

สถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด

เสนอต่อ
**Right to Play, Rights Beyond Border (RBB),
Help Without Frontiers (HWF)**

โดย หฤทัย บัวเขียว และพลวิชญ์ ทรัพย์ศรีสัญชัย

สารบัญ

บทที่ 1 : เด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด	4
1. เด็กที่มาเพื่อรับการศึกษาโดยเฉพาะ	4
เรื่องเล่าของเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนของไทยทั้งรัฐและเอกชน	10
เรื่องเล่าของเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนของศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติ	12
ลักษณะของเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ.....	14
ความเสี่ยงของเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ	14
2. เด็กที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครอง	14
ลักษณะของเด็กที่ติดตามพ่อแม่	18
ความเสี่ยงในการเดินทาง.....	20
3. เด็กถูกทอดทิ้ง กำพร้า และต้องการความช่วยเหลือ	20
เรื่องเล่าของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ละเลยและต้องการความช่วยเหลือ	24
บทที่ 2 : เด็กเคลื่อนย้ายและการทำงาน.....	27
บทที่ 3 : สถานการณ์สิทธิเด็กเคลื่อนย้าย.....	32
1. การจดทะเบียนเกิด และบัตรสถานะบุคคล.....	32
2. การเข้าถึงบริการทางการแพทย์	35
3. การเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมปลอดภัย และส่งเสริมพัฒนาการตามวัย	38
4. การศึกษา	39
5. การคุ้มครองและปกป้องเด็กเคลื่อนย้าย.....	40
1. การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติ.....	45
2. การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติและผลกระทบต่อเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด.....	52
1) เด็กที่มาเพื่อรับการศึกษาโดยเฉพาะ.....	52
2) เด็กที่ติดตามมากับพ่อแม่ผู้ปกครอง	53
3) เด็กที่ถูกทอดทิ้งและได้รับการคุ้มครองเด็ก	54
บทที่ 5 : บทสรุปและข้อเสนอแนะเรื่องเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด	57

สารบัญตารางและแผนภูมิ

ตารางที่ 1 จำนวนเด็กเคลื่อนย้ายในสถานศึกษาปี พ.ศ. 2560 แยกตามรายอำเภอ	5
ตารางที่ 2 จำนวนเด็กนักเรียนต่างชาติในโรงเรียนของรัฐบาลไทย.....	7

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่มาลงทะเบียนทั่วประเทศ.....	15
ตารางที่ 4 เปรียบเทียบบทลงโทษระหว่าง พรบ.การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 และ พรก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560	48
ตารางที่ 5 จำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้ารับการคัดกรองแลผ่านการพิสูจน์สัญชาติ	51
แผนภูมิที่ 1 จำนวนเด็กที่ใช้บัตรนักเรียนผ่านแดนในช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2560	5
แผนภูมิที่ 2 จำนวนเด็กในสถานศึกษาประเภทต่างๆ และรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2560	6
แผนภูมิที่ 3 จำนวนเด็กในโรงเรียนรัฐบาลไทย แยกตามสถานภาพการลงทะเบียน ปี 2560.....	8
แผนภูมิที่ 4 จำนวนเด็กในศูนย์การเรียนปี พ.ศ. 2560	9
แผนภูมิที่ 5 จำนวนเด็กในหอพักศูนย์การเรียน ปี พ.ศ. 2560	9
แผนภูมิที่ 6 จำนวนเด็กผู้ติดตามผู้ปกครองที่เดินทางเข้าเมืองด้วยบัตรผ่านแดน	16
แผนภูมิที่ 7 ข้อมูลสถานสงเคราะห์ปี พ.ศ. 2560.....	21
แผนภูมิที่ 8 สัดส่วนเด็กที่ประสบกับความรุนแรงในด้านต่างๆ ปี พ.ศ. 2553 - 2560	21
แผนภูมิที่ 9 สัดส่วนเด็กที่ประสบกับความรุนแรงในด้านต่างๆ ช่วงครึ่งปีแรก พ.ศ. 2560.....	22

บทนำ

ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) เด็กทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น งานวิจัยนี้นิยามความหมายของเด็กเคลื่อนย้าย “Children on the Move” ตามนิยามของ the Inter-Agency Group on Children on the Move¹ ซึ่งหมายถึง เด็กที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานด้วยเหตุผลที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายพร้อมกับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง และแม้ว่าการเคลื่อนย้ายนั้นอาจเป็นการเพิ่มโอกาส แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจทำให้เกิดความเสี่ยงหรือเพิ่มความเสี่ยงให้เกิดขึ้นกับตัวเด็กด้วย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การแสวงประโยชน์ทางเพศ การถูกละเมิด การถูกทอดทิ้ง และการเผชิญกับความรุนแรง

ประเทศไทยมีเด็กข้ามชาติหลายกลุ่มที่ตกอยู่ในความเปราะบาง ได้แก่ เด็กที่เป็นลูกของแรงงานข้ามชาติ เด็กที่ย้ายถิ่นฐานด้วยตนเองและกลายเป็นแรงงานเด็ก เด็กเร่ร่อนตามท้องถนนในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่อื่นๆ ทั้งที่อยู่กับครอบครัวและไม่ได้อยู่กับครอบครัว เด็กพลัดถิ่นจากประเทศพม่าที่อาศัยอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยตามแนวชายแดนไทย-พม่า²

แม้สอดคล้องเป็นบ้านของผู้อพยพจำนวนมากจากประเทศเมียนมา ประชากรชาวเมียนมาที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดมิได้มีเพียงแรงงานข้ามชาติที่อพยพเข้ามาด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ในความเป็นจริงมีเด็กข้ามชาติจำนวนมากเคลื่อนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด ทั้งเด็กที่เดินทางมาพร้อมกับพ่อแม่ผู้ปกครอง เด็กที่เป็นบุตรหลานของคนข้ามชาติซึ่งเกิดในประเทศไทย และเด็กที่เดินทางเข้ามาด้วยตัวเอง เพื่อแสวงหาโอกาสบางอย่างในชีวิต ประชากรกลุ่มนี้จึงไม่ควรถูกละเลยจากการปกป้องคุ้มครองทั้งจากภาครัฐและเอกชน อีกทั้งยังควรที่จะมีการศึกษาข้อมูลของกลุ่มประชากรเด็กเคลื่อนย้ายเหล่านี้อย่างครอบคลุม

จากข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 สามารถประมาณการณได้ว่าในปีการศึกษา 2560 มีเด็กต่างชาติที่ได้รับการศึกษาทั้งหมดจำนวน 27,541 คน ในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนในจังหวัดตาก³ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจำนวนเด็กต่างชาติที่แท้จริงในประเทศไทยยังมิได้มีการจัดเก็บโดยหน่วยงานใดๆ และมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าจำนวนเด็กต่างชาติที่แท้จริงในพื้นที่ดังกล่าวจะมีจำนวนมากกว่านี้มาก หากรวมเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียน และเด็กที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาใดๆ เลย เป็นต้น ไม่เพียงแต่ข้อมูลเชิงปริมาณที่ยังคงขาดความชัดเจน การศึกษาเกี่ยวกับเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอดทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจถึงรูปแบบและสาเหตุของการเคลื่อนย้าย กลไกการปกป้องคุ้มครองต่างๆ ตลอดจนสถานการณ์ด้านสิทธิเด็กขั้นพื้นฐาน

¹INTER-AGENCY GROUP ON CHILDREN ON THE MOVE Why Children Matter: Background Paper for the UN High Level Dialogue on Migration and Development 2013.

²PREMJAI VUNGSIRIPHISAL, C. R. A. S. C. 2013. The Challenge and Gap of Migrant Children Protection: A Case study of Thailand's Education Policy. In: SUPANG CHANTAVANICH, C. M. A. M. I. (ed.) *On the Move: Critical Migration Themes in Asean* Bangkok: International Organization for Migration, Asian Research Center for Migration, Chulalongkorn University.

³ศุภวัณย์ พลายน้อย 2556. การจัดการศึกษาเพื่อเด็กต่างด้าวในพื้นที่ชายแดน: ประสพการณ์จากจังหวัดตาก, นครปฐม, มหิดล.

ยังคงมิได้มีการศึกษาอย่างครอบคลุม ยิ่งไปกว่านั้น ในสถานการณ์ที่รัฐบาลไทยกำลังเพิ่มความเข้มงวดในกระบวนการควบคุมแรงงานข้ามชาติด้วยการออกพระราชกำหนดฉบับใหม่ว่าด้วยการควบคุมแรงงานข้ามชาติ การศึกษาสถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในบริบทที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

งานวิจัยชิ้นนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ ได้แก่ 1.) เพื่อสร้างความเข้าใจสถานการณ์ของเด็กเคลื่อนย้ายในอำเภอแม่สอด 2.) เพื่อระบุรูปแบบและช่องทางการปกป้องคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด 3.) เพื่อศึกษามุมมองและปฏิบัติกรของเด็กเคลื่อนย้าย หน่วยงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิเด็ก 4.) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดกับเด็กข้ามชาติในแม่สอดจากรบั้งคับใช้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 และ 5.) เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการรับมือกับสถานการณ์เด็กข้ามชาติในปัจจุบัน

ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านวิธีการศึกษาสองส่วนหลักได้แก่ 1.) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และ 2.) การศึกษาภาคสนามโดยออกแบบคำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) และปลายเปิด วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามแบ่งออกเป็นสามส่วนดังนี้ 1.) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 2.) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ 3.) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) สำหรับการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บข้อมูลกับเด็กข้ามชาติในแม่สอดโดยมีการจำแนกพื้นที่เก็บข้อมูลออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ โรงเรียน ศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติ บ้านพักเด็ก และเด็กในชุมชนชาวเมียนมา การสนทนากลุ่มจัดทำกับเด็กกลุ่มละ 8-11 คน เนื่องจากคำนึงถึงความแตกต่างทางเพศสภาพจึงมีการแยกการสนทนาระหว่างกลุ่มเด็กหญิงและกลุ่มเด็กชาย การสนทนากลุ่มจัดขึ้นทั้งสิ้นจำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งหมด 54 คน เป็นเด็กหญิงจำนวน 30 คน และเด็กชายจำนวน 24 คน ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึกมีเด็กผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 35 คน เป็นเด็กหญิง 17 คน และเด็กชาย 18 คน

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 35 คน เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด ประกอบด้วย ครู เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนฯ และบ้านพักเด็ก พ่อแม่เด็ก และผู้นำชุมชน ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และองค์กรระหว่างประเทศ โดยงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการให้ความยินยอมและปิดบังเนื้อหาจากกลุ่มเป้าหมายจำนวนหนึ่งถือว่าเป็นเด็กในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีการขอความยินยอมให้ข้อมูลโดยมีกระบวนการอธิบายวัตถุประสงค์และการปิดบังความลับของข้อมูลอย่างชัดเจนก่อนที่จะขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นการปกปิดข้อมูลเป็นความลับโดยไม่มีการเผยแพร่ใดใดนอกเหนือจากที่ระบุไว้

บทที่ 1 : เด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด

จากโครงการวิจัยเรื่อง ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า : สถานการณ์และการอพยพโยกย้าย⁴ เผยให้เห็นการเดินทางของเด็กข้ามชาติชาวพม่าจาก 4 พื้นที่ซึ่งไม่ห่างไกลจากแม่สอดมากนัก ได้แก่ เมืองย่างกุ้ง เขตพะโค รัฐมอญ และรัฐกะเหรี่ยง ในการตัดสินใจอพยพโยกย้าย เด็กไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เนื่องจากเดินทางมากับครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก อายุ 6 เดือน – 12 ปี ทุกคนเดินทางมากับ บิดามารดา หรือญาติพี่น้อง ไม่มีกรณีที่ปล่อยเด็กมาลำพัง และส่วนใหญ่มาพร้อมกันหมดทั้งครอบครัว แต่ทว่าในงานศึกษาสถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอดชิ้นนี้กลับพบว่ามียุทธศาสตร์ของลูกหลานเด็กเคลื่อนย้ายที่มีรูปแบบการเคลื่อนย้ายที่แตกต่างเพิ่มเติมมากขึ้นจากเดิม ได้แก่ มีเด็กที่มาจากเมืองไกลเช่นเชียงใหม่และเจดีย์สามองค์ในฝั่งพม่าเพื่อมาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ โดยอาศัยอยู่ ในหอพัก อีกทั้งยังมีกรณีที่เด็กเดินทางข้ามไปมาระหว่างพรมแดนของทางสองประเทศด้วยตนเองเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีขึ้นในให้กับตนเอง ซึ่งจากข้อมูลภาคสนามพบว่าการเคลื่อนย้ายของเด็กในแม่สอดสามารถแบ่งเด็กออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1.)เด็กที่มาเพื่อรับการศึกษาโดยเฉพาะ 2.)เด็กที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาแม่สอด และ 3.)เด็กกำพร้าเด็กที่ถูกทอดทิ้ง และเด็กที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และถูกเคลื่อนย้ายเข้ามาในแม่สอด

1. เด็กที่มาเพื่อรับการศึกษาโดยเฉพาะ

นับตั้งแต่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับปี พ.ศ. 2540⁵ เป็นต้นมา ประกอบกับข้อตกลงระหว่างประเทศ 2 ฉบับได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights-ICESCR) ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2542 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child-CRC) ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2535 สรุปได้ว่า เด็กที่อายุไม่เกิน 18 ปี ที่อยู่ในเขตอำนาจของประเทศไทย ต้องได้รับการรับรองสิทธิเสมอภาคในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี

⁴ พวงเพชร ธนสิน 2554. โครงการ "ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และการอพยพโยกย้าย", กรุงเทพฯ, สกว.

⁵ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 มาตรา 43

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 มาตรา 49

บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2559 มาตรา 54

รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย คำสั่งเพิ่มเติมของ คสช. บังคับใช้ในช่วงรอยต่อระหว่างร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ตามอำนาจในมาตรา 44

ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ประกาศ ณ วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2559 ข้อ 3 ความว่า

ให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี ให้มีมาตรฐานและคุณภาพ

โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดย "การศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี" หมายความว่า การศึกษาดังแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) (ถ้ามี)

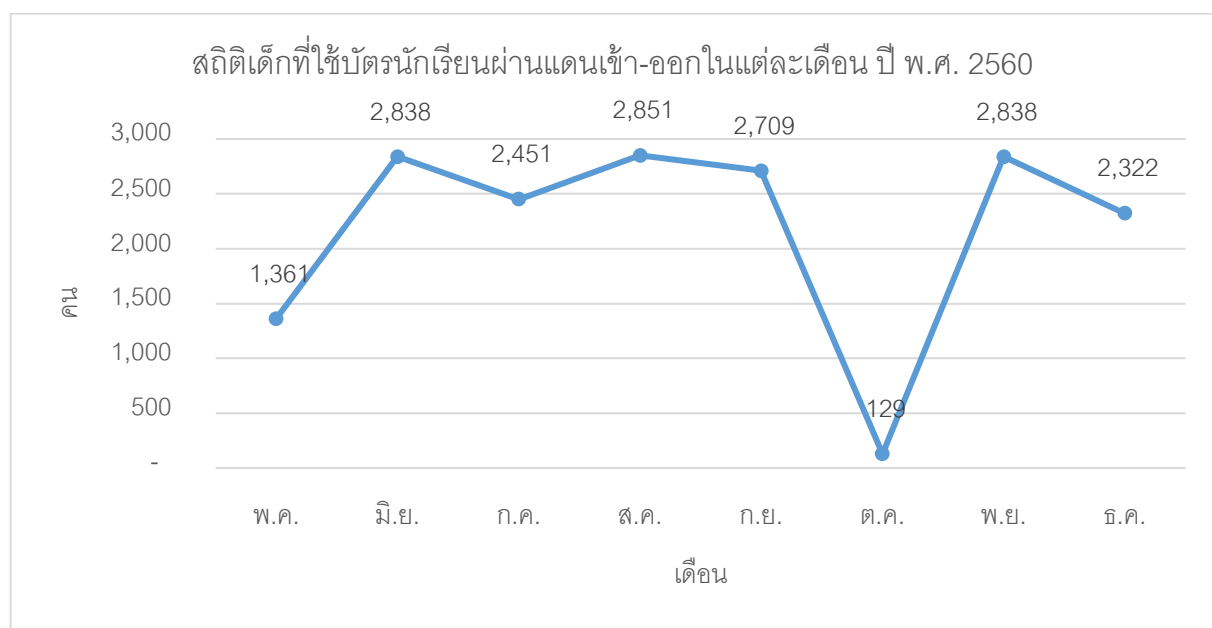
ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.3) หรือเทียบเท่า

และให้หมายความรวมถึงการศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ด้วย

ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ⁶ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ให้มีการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย โดยเปิดกว้างให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย สามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา⁷

ข้อมูลจากสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองแสดงตัวเลขสถิติของเด็กที่ใช้บัตรนักเรียนผ่านแดนขาเข้าและออก พบว่าในแต่ละเดือนมีเด็กผ่านเข้าออกมากกว่า 2,000 คน ยกเว้นเดือนที่มีภาวะปิดภาคเรียนคือเดือนตุลาคม สถิติดังกล่าวมิได้รวมถึงกรณีที่เด็กเดินทางผ่านแดนตามท่าข้ามเรือที่มีอยู่จำนวนหลายท่าตามแนวชายแดนแม่สอด-เมียวดี ซึ่งเป็นจุดผ่านแดนที่ไม่เป็นเส้นทางและมิได้มีการเก็บข้อมูลการผ่านแดน

แผนภูมิที่ 1 จำนวนเด็กที่ใช้บัตรนักเรียนผ่านแดนในช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2560

ที่มา สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง แม่สอด

จากข้อมูล 43 แห่ง พบว่ามีตัวเลขของเด็กเคลื่อนย้ายในสถานศึกษา 3 ลักษณะจำนวนรวม 18,152 (จำนวนรวมรวมทั้ง 43 แห่ง แต่ว่าการคำนวณตัวเลขในแต่ละส่วนมีความแตกต่างกันดังนี้ตัวเลขรวมในแฟ้มคือ 18,152 ตัวเลขรวมในรายชั้นคือ 19,124 ตัวเลขรวมในแต่ละอำเภอคือ 18,076) สถานศึกษาที่รองรับเด็กเคลื่อนย้ายได้แก่ โรงเรียนของรัฐบาลไทย โรงเรียนเอกชน และศูนย์การเรียนข้ามชาติ โดยมีตัวเลขรวมใน 5 อำเภอ ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนเด็กเคลื่อนย้ายในสถานศึกษาปี พ.ศ. 2560 แยกตามรายอำเภอ

⁶ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2559.

คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย [Online]. Available: <http://www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/46630-3650.pdf> [Accessed 14 ธันวาคม 2017].

⁷ Ibid.

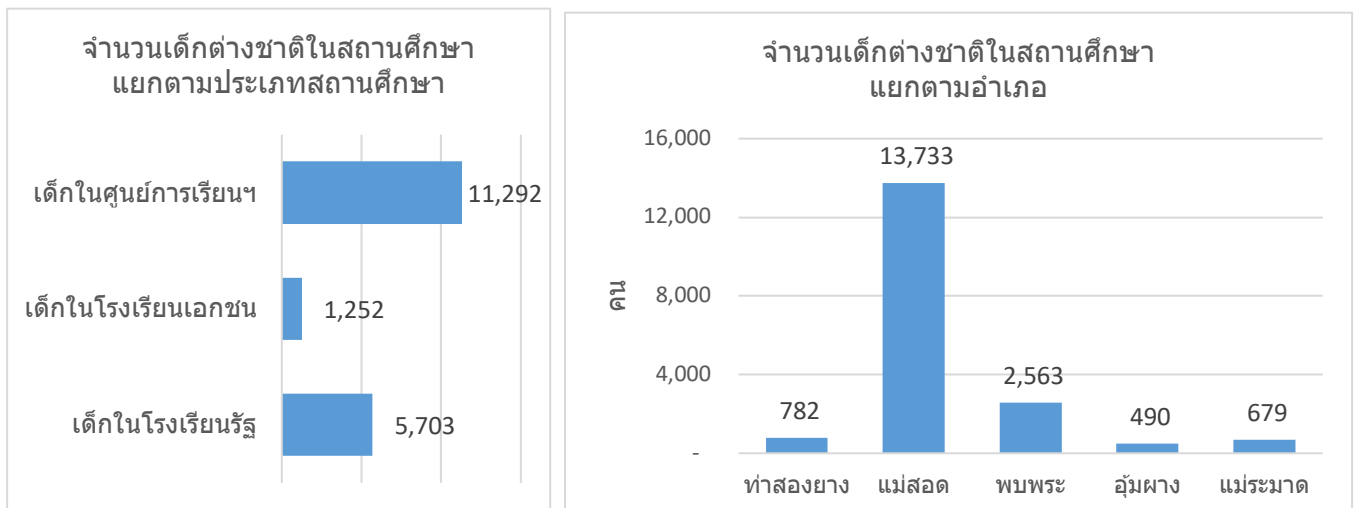

อำเภอ	ก่อนวัยเรียน	อนุบาล	ประถม	มัธยม	รวม
พบบพระ	0	542	2,043	0	2,563
แม่สอด	20	3,513	7,101	3,099	13,733
แม่ระมาด	6	10	24	17	508
ท่าสองยาง	0	410	1,321	506	782
อุ้มผาง	22	78	241	171	490
รวม	48	4,553	10,730	3,793	18,152

ที่มา: ข้อมูลจาก 43แฟ้ม

เห็นได้ว่าจำนวนตัวเลขของเด็กเคลื่อนย้ายที่อยู่ในสถานศึกษาอยู่ในระดับประถมมีจำนวนมากที่สุด คือ 10,730 คน คิดเป็นร้อยละ 59 ของจำนวนเด็กทั้งหมด ซึ่งในอำเภอแม่สอดมีจำนวนเด็กเคลื่อนย้ายที่อยู่ในสถานศึกษามากที่สุด จำนวน 13,733 คน คิดเป็นร้อยละ 75 ของจำนวนทั้งหมด และเด็กเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่เรียนอยู่ในศูนย์การเรียนข้ามชาติในอำเภอแม่สอดมากที่สุดจำนวน 9,631 คน คิดเป็นร้อยละ 53 จากจำนวนเด็กที่อยู่ในสถานศึกษาทั้งหมดจาก 5 อำเภอ และเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนจำนวนน้อยที่สุดคือ 1,081 คน คิดเป็นร้อยละ 5.9 ของจำนวนเด็กเคลื่อนย้ายในสถานศึกษาทั้งหมด

แผนภูมิที่ 2 จำนวนเด็กในสถานศึกษาประเภทต่างๆ และรายอำเภอ ปี พ.ศ. 2560

จากข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ปีการศึกษา 2560⁸ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ครอบคลุมพื้นที่ชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอ แม่ระมาด แม่สอด ท่าสองยาง พบบพระ อุ้มผาง มีโรงเรียนของรัฐบาลไทยในสังกัดจำนวน 121 โรงเรียน มีเด็กนักเรียนทั้งหมด 47,736 คน ในจำนวนนี้มีเด็กนักเรียนต่างชาติจำนวน 13,620 คน คิดเป็น

⁸ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 2560. ข้อมูลทั่วไปโรงเรียน สพป.ตาก เขต 2 ปีการศึกษา 2560.

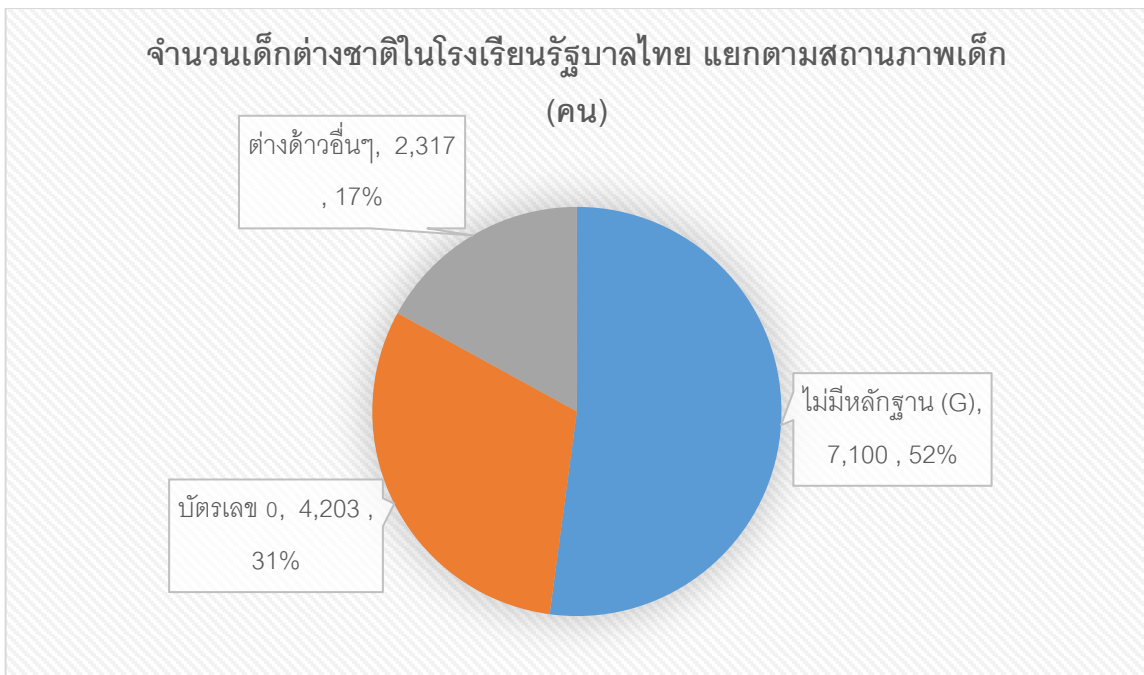
29% ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งนักเรียนต่างชาติจำนวนนี้ประกอบด้วย เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียน (“เด็กติด G”) นักเรียนถือบัตรต่างด้าว (เลข 0) และเด็กต่างด้าวอื่นๆ

ตารางที่ 2 จำนวนเด็กนักเรียนต่างชาติในโรงเรียนของรัฐบาลไทย

อำเภอ	จำนวนโรงเรียน	นักเรียนต่างชาติ	เด็กนักเรียนทั้งหมด	สัดส่วนนักเรียนต่างชาติต่อนักเรียนทั้งหมด
แม่ระมาด	22	1,196	5,595	21%
แม่สอด	39	4,082	10,740	38%
ท่าสองยาง	21	3,509	13,453	26%
พบพระ	25	3,156	12,944	24%
อุ้มผาง	14	1,677	5,004	34%
รวม	121	13,620	47,736	29%

ที่มา: สพป ตาก เขต 2

แผนภูมิที่ 3 จำนวนเด็กในโรงเรียนรัฐบาลไทย แยกตามสถานภาพการลงทะเบียน ปี 2560

ที่มา: สพป ตาก เขต 2

แม้จะมีข้อกำหนดต่างๆ ที่น่าจะเอื้อต่อการเข้ารับการศึกษาดังกล่าวข้างต้น แต่ในความเป็นจริงพบว่ามีเด็กต่างชาตินจำนวนมากเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา ด้วยสาเหตุหลายประการ ทั้งในส่วนของประสิทธิภาพกลไกการปฏิบัติของประเทศไทยรวมถึงข้อจำกัดของตัวเด็กเองและครอบครัวเด็ก เช่น ข้อจำกัดทางภาษา และสถานะทางการเงิน เป็นต้น การที่โรงเรียนของรัฐไม่สามารถจัดการศึกษาให้เด็กต่างชาติได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้มีศูนย์การเรียนข้ามชาติ ซึ่งบริหารงานโดยองค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนเกิดขึ้นจำนวนมาก แม้ว่าศูนย์การเรียนเหล่านี้ยังไม่มีความหมายรองรับ แต่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ก็ได้มีการออกสำรวจศูนย์การเรียนฯ และจดทะเบียนอย่างไม่เป็นทางการไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550

ข้อมูลจากศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว สพป ตาก เขต 2¹⁰ ระบุว่าในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนศูนย์การเรียนฯ เด็กย้ายถิ่นทั้งหมด 73 ศูนย์ มีนักเรียนในศูนย์การเรียนฯ จำนวน 13,565 คน มีผู้สอนจำนวน 801 คน โดยเป็นศูนย์การเรียนฯ ในอำเภอแม่สอดถึง 57 ศูนย์ รองรับเด็กนักเรียน 10,573 คน มีผู้สอน 652 คน อย่างไรก็ดี จากข้อมูลของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ในปี 2016 พบว่า แม้ว่าศูนย์การเรียนฯ มีจำนวนลดลงเหลือ 61 ศูนย์ แต่จำนวนเด็กนักเรียนที่ศูนย์การเรียนฯ รองรับกลับมากขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อยเป็น 13,921 คน โดยจำนวนศูนย์การเรียนฯ ที่ลดลงอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด ซึ่งเหลือเพียง 46 ศูนย์¹¹ และในปี 2017 ในอำเภอชายแดน 5

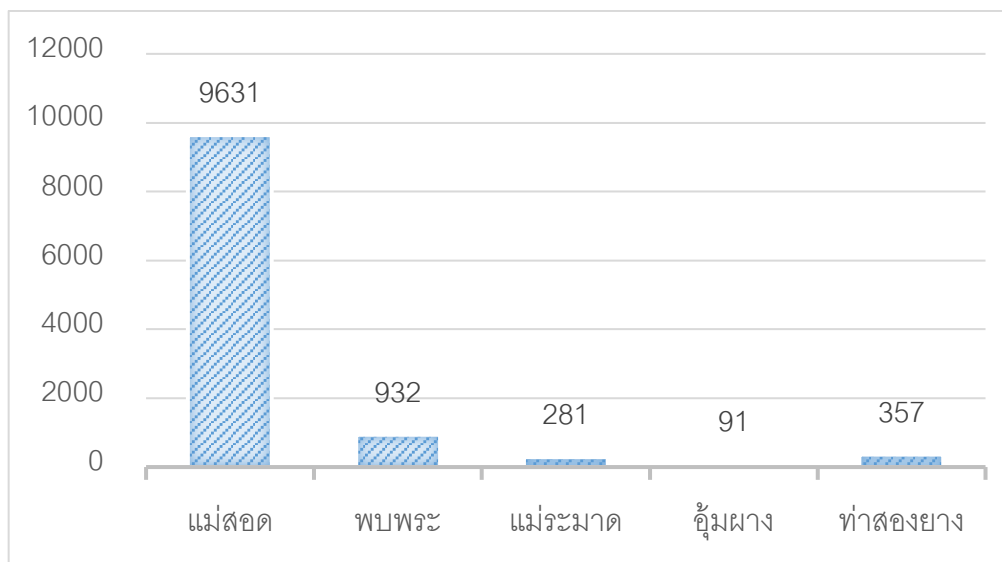
⁹ ศุภวัฒน์ พลายน้อย 2556. การจัดการศึกษาเพื่อเด็กต่างด้าวพื้นที่ชายแดน: ประสบการณ์จากจังหวัดตาก, นครปฐม, มหาดล.

¹⁰ Ibid.

¹¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ 2559. อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.

อำเภอของจังหวัดตากมีศูนย์การเรียนฯ รวมทั้งหมด 87 แห่งโดยรองรับเด็กจำนวนรวม 11,292 คน โดยจำนวนศูนย์การเรียนฯ จำนวน 50 แห่งอยู่ในอำเภอแม่สอด รองรับเด็กจำนวน 9,631 คนซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากที่สุดใน 5 อำเภอชายแดน

แผนภูมิที่ 4 จำนวนเด็กในศูนย์การเรียนปี พ.ศ. 2560

ที่มา: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตาก

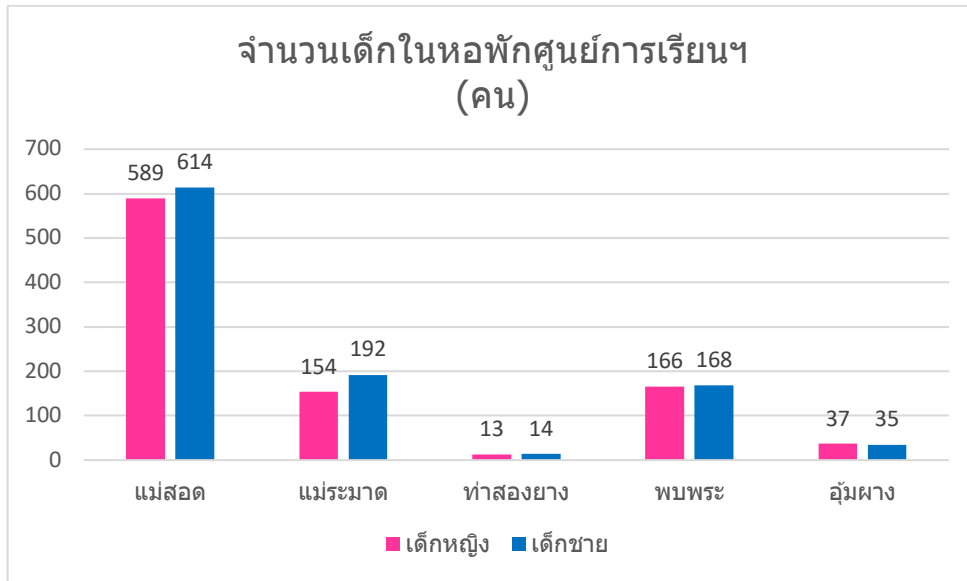
สำหรับองค์กรหรือมูลนิธิที่สนับสนุนศูนย์การเรียนฯ ใน อ.แม่สอด จ.ตาก ได้แก่¹²

- BMWEC ให้การสนับสนุน 14 ศูนย์การเรียนฯ และ 7 ห้องเรียนสาขา
- มูลนิธิช่วยไร้พรมแดน (Help Without Frontier) ให้การสนับสนุน 13 ศูนย์การเรียนฯ และ 2 ห้องเรียนสาขา
- องค์กรอื่นๆ ให้การสนับสนุน 29 ศูนย์การเรียนฯ และ 5 ห้องเรียนสาขา

ซึ่งการเข้ามารับการศึกษาของเด็กที่ไม่มีผู้ปกครอง หรือไม่ได้อยู่กับผู้ปกครองนั้น เด็กจำนวนหนึ่งได้อาศัยอยู่ในหอพักของศูนย์การเรียนฯ ซึ่งตัวเลขของหอพักในศูนย์การเรียนฯ และนักเรียนที่พักอาศัยในหอพักนั้นมีดังนี้

แผนภูมิที่ 5 จำนวนเด็กในหอพักศูนย์การเรียน ปี พ.ศ. 2560

¹² บุษผา อนันต์สุชาติกุล 2554. โครงการรูปแบบและการจัดการศึกษาสำหรับทายาทรุ่นที่สองของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า, กรุงเทพฯ, กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ที่มา: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตาก วันที่ 9 มิถุนายน 2560

จากตารางเห็นได้ว่าใน 5 อำเภอชายแดนมีหอพักรวม 32 แห่ง และอำเภอแม่สอดมีจำนวนหอพักมากที่สุด 24 แห่ง ซึ่งหอพักทั้งหมดไม่ได้จดทะเบียน โดยมีจำนวนเด็กรวมทั้งหมด 1,982 คน แยกเป็นหญิง 959 คน ชาย 1,023 คน โดยในแม่สอดมีเด็กมากที่สุดคือ 1,203คน คิดเป็นร้อยละ 60 ของเด็กที่อาศัยในหอพักทั้งหมดใน 5 อำเภอ

จากสถิติที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นภาพรวมว่า ในอำเภอแม่สอดเป็นพื้นที่ที่เด็กเคลื่อนย้ายเข้ามาเรียนและอาศัยอยู่ในหอพักมากที่สุดในจำนวน 5 อำเภอชายแดนทั้งหมด ซึ่งมีศูนย์การเรียนรู้ที่รองรับเด็กเคลื่อนย้ายมากที่สุดด้วย ซึ่งการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายนั้นมีหลายรูปแบบ โดยมี 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของ สพป. ตากเขต 2 ระบุว่า โรงเรียนในสังกัดรัฐบาลไทยและศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเป็น 2 ช่องทางหลักที่เด็กต่างชาติสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นส่วนน้อยแต่ก็ยังมีการศึกษาผ่านโรงเรียนในรูปแบบอื่นที่มีเด็กต่างชาติเข้าเรียนอยู่เช่นกัน อาทิ การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ตชด. และโรงเรียนเอกชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าการเดินทางเคลื่อนย้ายเกิดขึ้นอย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น เข้ามาอาศัยอยู่ในหอพักของโรงเรียน พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่หรือญาติในแม่สอด หรือแม้กระทั่งเดินทางไปกลับรายวัน

เรื่องเล่าของเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนของไทยทั้งรัฐและเอกชน

เด็กหญิง 1 อยู่กับยาย 2 คนที่เมียวดี มาเรียนที่นี่เพราะมีป้าคนหนึ่งซึ่งลูกเขาเรียนที่นี่แนะนำมา เขาว่าเรียนที่นี่โรงเรียนดีได้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มาเรียนในโรงเรียนไทยตั้งแต่อายุ 7 ปี ชั้นอนุบาล 2

จนอายุ 13 ปี เรียนอยู่ ป.5 จึงได้ย้ายไปอยู่หอพัก เพราะครอบครัวถ้าไม่สะดวกให้เข้ามานอนที่หอพักในโรงเรียน ไม่เสียค่าหอ ไม่เสียค่าเทอม อยู่หอที่โรงเรียนมีคนทำกับข้าวให้ กลับบ้านไปหายายอาทิตย์ละครั้ง ซ้ำมเรือข้ามฟากเป็นนักเรียนไม่ต้องจ่ายเงิน เงินที่ยายให้มาอาทิตย์ละ 50 บาท ใช้ซื้อขนมกินวันละ 10 บาท ตั้งใจว่าจะเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้จนถึง ม.3

เด็กหญิง 2 อายุ 15 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยม 3 มีน้องสาวอายุ 11 ปี เรียนชั้นประถม 6 ในโรงเรียนเดียวกันในแม่สอด อาศัยอยู่กับยายและน้ำที่เมียวดี เดินทางข้ามฝั่งมาเรียนทุกวัน ตนเองเกิดที่เชียงใหม่ เรียนอยู่ที่โรงเรียนในเชียงใหม่ จนย้ายมาที่นี่ได้ 4 ปีแล้ว เนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานที่ย่างกุ้ง จึงให้ตนเองกับน้องอยู่ที่เมียวดีกับน้ำและยาย บ้านอยู่ข้างสะพานข้ามแดน เวลามาเรียนจะมีรถรับส่งพาเด็กพม่ามาเรียนที่ฝั่งไทยมีรถประมาณ 3-5 คันพาไปส่งหลายโรงเรียน ที่โรงเรียนเดียวกันนี้มีอยู่ประมาณ 13 คน การเดินทางรู้สึกปลอดภัย อยากเรียนต่อจนถึงมัธยม 6 อาจเรียน กศน. เพราะอยากจบเร็วๆ หากเรียนจบ กศน. จะไปเรียนศาสนาที่ย่างกุ้ง จบมาก็จะช่วยธุรกิจพ่อแม่ที่กรุงเทพฯ การเรียนโรงเรียนไทยช่วยให้เราทำธุรกิจได้ ยุคนี้ต้องได้หลายภาษา

เด็กชาย 1 อายุ 12 ปี พ่อแม่เป็นชาวเมียนมา แต่เกิดที่นครปฐม เรียนที่นครปฐมตั้งแต่อนุบาล ฟังพูดอ่านเขียนภาษาไทยได้ ส่วนภาษาพม่าพูดได้แต่อ่านเขียนไม่ได้ พ่อแม่ย้ายกลับมาทำงานที่เมียวดี แต่ที่เมียวดีไม่มีโรงเรียนที่เรียนได้ เพราะอ่านเขียนภาษาพม่าไม่ได้ พ่ออยากให้เรียนในเมืองไทย อยากให้ทำงานในเมืองไทย ตัวเองก็เคยชินกับไทยมากกว่าพม่า แม่จึงหาโรงเรียนไว้ให้เป็นโรงเรียนไทยในแม่สอด เรียนมา 2 ปีแล้ว หากเรียนจบก็จะไปเรียนต่ออีกโรงเรียนหนึ่งในไทยเช่นกัน ตนเองไม่มีญาติอยู่ฝั่งแม่สอด ปัจจุบันอยู่หอพักของโรงเรียน กลับบ้านทุกอาทิตย์พร้อมกับน้องสาว ซ้ำมเรือข้ามฟากไม่ต้องเสียเงินแล้วนั่งรถต่อไปไม่ไกล

เด็กชาย 2 อายุ 16 ปี อยู่ชั้นประถม 6 เรียนที่โรงเรียนไทยในแม่สอดมา 6 ปีแล้ว ตั้งแต่ประถม 1 ก่อนหน้านั้นเรียนโรงเรียนพม่าที่เมียวดี แม่ให้มาเรียนที่นี่ แม่มาทำงานที่เมียวดี 10 ปีแล้ว ตนเองอยู่หอพักในโรงเรียนกลับไปเยี่ยมแม่เดือนละ 2 ครั้ง เรียนที่นี่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรเลย แม่ให้เงินใช้อาทิตย์ละ 50 บาทสำหรับซื้อขนม ในอนาคตอยากเรียนจนถึงมัธยม 6 แล้วอยู่ฝั่งไทย ทำงานโรงงานฝั่งไทยเพราะได้เงินมากกว่าฝั่งพม่า คิดว่าตนเองเป็นคนฝั่งไทยเพราะชอบอยู่ที่นี้มากกว่า

จากเรื่องเล่าทั้ง 4 เรื่องจะเห็นว่าเด็กเหล่านี้เรียนอยู่ในโรงเรียนของไทยทั้งรัฐบาลและเอกชนในแม่สอด โดยมีได้มีญาติอาศัยอยู่ในแม่สอด จึงมีทั้งเด็กที่อาศัยอยู่ในหอพักของโรงเรียน และเด็กที่เดินทางไปกลับบ้านในฝั่งเมียวดีทุกวัน เด็กกลุ่มนี้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยในระดับดี ค่อนข้างกับการอยู่อาศัยในประเทศไทย บางคนเกิดในประเทศไทยแต่ครอบครัวย้ายกลับพม่าจึงให้เด็กอยู่กับญาติในฝั่งเมียวดีเพื่อที่จะได้เรียนหนังสือในโรงเรียนไทยต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นเด็กเหล่านี้มักจะมีความคิดว่าการเรียนในโรงเรียนไทยซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาไทยจะช่วยให้ตนเองสามารถมีอนาคตที่ดีกว่าการเรียนหนังสือในพม่าและในอนาคตก็สามารถทำงานในประเทศไทยได้

เรื่องเล่าของเด็กที่เข้าเรียนในโรงเรียนของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ

เด็กหญิง 3 อายุ 13 ปี เกรด 6 มาอยู่ศูนย์การเรียนรู้ได้ 2 ปีอาศัยในหอพักในศูนย์การเรียนรู้ พุดได้ไทยนิดหน่อย มาจากเชียงตุง มีใบเกิดพม่า มีญาติอยู่เชียงใหม่ พ่อเป็นคนตองยี แม่เป็นคนมณฑลพะเยา มาตลอดที่เชียงตุง ข้ามมาจากท่าซี้เหล็ก พ่อทำงานเชียงตุง แม่เสียชีวิตแล้ว มีพี่น้องน้องสามคน น้องสาว1คนอยู่ด้วยกันที่นี้ กับหนู อีกคนตายแล้ว กลับเชียงใหม่ไปหาญาติปีละ 1 ครั้ง ไปหาป่า ที่เชียงใหม่ บ้ามารับที่แม่สอด ไม่ต้องใช้บัตรอะไรเลย บ้าเป็นคนไทยได้สัญชาติไทย บ้าเกิดที่ไทย(พี่สาวพ่อ) ไปอยู่เชียงใหม่ไม่นาน กลับเชียงตุงปีละ1ครั้ง บ้าไปส่งที่เชียงตุง มีป่า1คนอยู่ท่าซี้เหล็ก ก็พัก 1 วัน ก็ ไป หา พ่อ ที่ เชียง ตุง ให้ ดู แ่ บั ต ร นั ก เร ย น ที่ ท่า ซี้ เ ลี ก ของโรงเรียนที่ท่าซี้เหล็กเพราะเคยเรียนที่ท่าซี้เหล็กมาก่อน ดูแค่นั้นก็ข้ามได้ เวลา กลับ ก็ ใช้ แบบ นั้น เหมื อ น กัน เคยเรียนที่ท่าซี้เหล็ก โรงเรียนทำให้ ตอนแรกแม่อยู่ท่าซี้เหล็กด้วยพ่อแม่เสียพ่อเลยส่งมาอยู่หอพักที่นี้ ที่ท่าซี้เหล็กไม่มีหอพัก ไม่รู้สึกอะไรเลย เวลาข้ามไปมา เรียนจบแล้วจะเรียนถึงชั้น เกรด 10 อยากอยู่ไทยต่ออยากทำงานที่ไทยมากกว่าพม่า

เด็กหญิง 4 อายุ 17 ปี ม.2 มาอยู่ 2 ปี อยู่หอพักมีบัตร 10 ปีได้มาตั้งแต่อายุ 11-12 แม่ขายของที่บ้านฝั่งพม่า พ่อเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ฝั่งพม่า มีบัตรพม่า ข้ามเรือไปกลับทุกวัน ครูเอารถไปรับ อันตรายเรื่องคนขี่เหล่าขับเรือ กินเหล้าและก็พุดไม่รู้ บางครั้งก็มาจับมีเมียแล้ว เมามากก็เข้าขูใส่เรา ไม่ชอบเราก็วิ่ง ไม่สนเราข้ามมากับเด็กผู้หญิง 2 คน เวลาเขาเมาบางครั้ง เราก็ไม่กล้าบอกพ่อแม่ เพราะเราไม่รู้เราจะโดนมันจับ มันข่มขืนใหม่ เราต้องไปเป็นเมียน้อยมัน เราก็กลัว เพราะไม่อยากให้คนอื่นรู้และกังวล โดยเฉพาะพ่อแม่ ถ้าเขาเห็นคนรู้จักก็วิ่งไปหาคนรู้จัก จริงๆ อยากอยู่หอพักแต่แต่ไม่มีเงิน ต้องจ่าย 3,000 บาทต่อปี แต่หากไม่มีพ่อแม่เขาไม่เอา เรียนไม่เสียเงินแต่หอพักต้องจ่ายเงิน ข้ามไปมาไม่เสียเงิน รถโรงเรียนก็ไม่เสียเงิน หากเรียนจบที่นี้ก็ไปอยู่พักที่ซีดีซี ถ้า รร ปิดเราก็ทำงาน ถ้าเปิดเราก็เรียนเอาเงินใช้ อยากสมัครงานที่โรงพยาบาลแปลภาษาอังกฤษ ไทย กะเหรี่ยง อยากอยู่เมืองไทยต่อ

เด็กชาย 3 อายุ 13ปี เกรด 3 อยู่ที่ศูนย์การเรียนรู้มา1ปีอยู่หอพัก เป็นคนกะเหรี่ยง มาจากเจดีย์สามองค์ พ่อแม่มาส่ง (พระยาตองซู่) มีพี่น้อง พี่ชาย1(ช่วยพ่อกรีดยาง)พี่ชาย 1 (จบเกรด5และบวชเรียนพม่า) พี่สาว 2 (กรีดยาง 1 เรียน 1) น้องชาย1คน (เรียนที่พม่า) บ้านติดชายแดนกาญจนบุรี ผมเป็นคนเดียวที่มาเรียนที่ฝั่งไทย ตอนข้ามมาทางเมืงหวดี จากเจดีย์สามองค์มาเมืงหวดี ก็ข้ามที่เมืงหวดี เดินทาง 8 – 9 ชั่วโมง นั่งมอเตอร์ไซด์ และมาต่อรถขึ้นสะพาน ยังไม่เคยได้กลับบ้านเลยมาเรียนปีแรก พ่อแม่ทำมาหากินไม่ได้ ฐานะทางบ้านไม่ดี ก็เลยส่งมา กรีดยาง พ่อรู้จักศูนย์การเรียนรู้เพราะมีลุงแนะนำพ่อ ลุงอยู่เมืงหวดี อยู่จนเรียนจบ ยังไม่รู้ ที่บ้านกรีดยางของที่บ้านเอง รายได้ไม่ค่อยดี ที่สวนยางไม่ใหญ่ พ่อกรีดยางมา ตั้งแต่ น้องเล็ก ๆ ไม่รู้รายได้พ่อแม่ มีญาติ เคยมา เรียน ก็ เลย บอก ว่า ให้ มา เร ย น อยู่ ที่ นี้ ส นุ ก เ ร ม มี เพื อ น แต่ เวลา ออก มา ข้าง นอก เจ อ คน แ บ ล ก ห นั ก ก็ ก ลั ว ก ลั ว ตั ร ว จ จั บ เพราะว่าเราไม่รู้ว่าตำรวจจะจับยังงัยบ้างหรือไม่จับยังงัยบ้าง เราเลยไปใกล้ๆ ชื้อขนม พ่อให้เดือนละ 300 บาทผ่านลุงไม่รู้ว่าเขาโอนติดต่อยังงัย ลุงก็จะเอามาให้ เวลาจะกลับก็ติดต่อพ่อผ่านลุง ลุงก็บอกพ่อ

พ่อก็มารับที่ด่านซีมอเตออร์ไซค์มารับ คิดว่าเรียนไม่รู้จะเรียนชั้นไหน แต่ว่า จะกลับพม่า
อยากกลับพม่ามากกว่าอยู่ไทยอยากไปช่วยพ่อแม่ทำงาน

เด็กชาย 4 อายุ 13ปี เกรด 6 อยู่ที่นี้มา 4 ปี
มาจากเมืองบะกุไกลมากเดินทางสามวันข้ามด่านทางเมียวดี จาก บะกุนั่งรถบัสมาเมียวดี มีรถต่อเดียว 3
ปีกลับครึ่งหนึ่ง แม่มานั่งรถมารับที่นี่ ไม่กลัวเพราะแม่มารับ แม่ทำงานเผาถ่านขาย
แม่เลี้ยงลูกคนเดียวไม่มีพ่อ ฐานะทางบ้านไม่ค่อยดี คุยกับพี่สาวก็เลยให้มาเรียนที่นี่
พี่สาวเคยเรียนที่นี่มาก่อน ตอนนั้นก็กลับไปอยู่พม่าแล้วทำงานนักรถที่พม่า จบเกรด 7 ไปเป็นนักรถ
คิดว่าอนาคตอยากกลับพม่ามากกว่าไทย

เด็กชาย 5 อายุ 16ปี เกรด 8 อยู่ที่ไทยมา 6 ปี มาจากเกาะกะระะ เดินทางประมาณ 45 นาที
มาตอน 10 ขวบตอนนั้นพ่อแม่ฝากให้มากับคนรู้จักแต่เป็นคนรู้จักมาพอมมาถึงที่นี่ก็กลัวก็ใหม่หมด
ตอนนั้นไม่มีบัตรอะไรเลยมีบัตรนักเรียน ไม่เคยโดนตำรวจ เคยเห็นเขาจับในหมู่บ้าน ก็กลัว
การเดินทางคือนั่งรถมาจากนั้นก็ถึงเมียวดีก็ข้ามเรือมา มาถึงแม่สอดก็มีรถรับจ้างมาอีกที่ เสียเงินประมาณ
15,000 จี๊ด บวก 100 บาท โรงเรียนที่พม่ามีช่วงชั้นเกรด 7 น้องเขาเรียนเกรด 4 มีญาติ
มี พี่ ๆ ทำ งาน ที่ แม่ ตา ว ค ล นิ ก
มีพี่ชายอยู่ที่นี้แต่ตอนนี้อยู่ประเทศที่สามแล้วเพราะพี่ชายทำงานที่แม่ตาวคลินิกก็ได้ทุนไปทำงานต่อที่ต่าง
ประเทศ พ่อแม่เคยมาเยี่ยม ผมงกลับบ้านทุกปิดเทอมใหญ่ช่วงเมษายน จนกว่าโรงเรียนเปิด
เรียนจบแล้วยังไม่คิดอะไร กลับบ้านก่อน แล้วค่อยคิด ต้องเรียนให้จบ เกรด 10 แล้วค่อยคิด
อยากกลับไปอยู่ฝั่งพม่า พุดไทยไม่ได้ มาอยู่นาน ไปเป็นครูสอนที่พม่า อาจเรียนต่อก่อนปริญญา

จากเรื่องเล่าของเด็กข้างต้นทำให้เห็นว่าเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือเฉพาะและเรียนในศูนย์การเรียน
นั้นมาจากพื้นที่หลากหลายทั้งไกลและใกล้แม่สอด บางคนมาจากภูมิภาคอื่น เช่น เชียงตุง
เจ ดี ย ส อ ง ค์ ที่ ตั อ ง ใ ช้ เ ว ล า เ ดิ น ท า ง ม า ก ก ว่ า 1 วัน
บางคนอยู่ตามชายแดนที่ใกล้กับโรงเรียนและสามารถข้ามไปมาทุกวันได้
และบางกรณีอยู่ไม่ไกลนักซึ่งสามารถเดินทางไปถึงได้ภายในหนึ่งวัน เด็กกลุ่มนี้ใช้ภาษาไทยได้ไม่มีติด
แต่ พ่อ สี่ อ ส อ ร ใ ด
เด็กส่วนใหญ่เลือกแม่สอดเป็นพื้นที่การศึกษาเพราะมีทางเลือกมากในการเรียนในศูนย์การเรียนรู้อันหลากหลาย
กว่าที่อื่น และมีหอพักให้พักอาศัยในขณะที่เรียนหนังสือ
สามารถใช้เวลาในการศึกษาไม่นานเท่ากับที่พม่าและราคาถูกกว่า หลักสูตรการเรียนการสอนมี 2
รูปแบบใหญ่ๆ คือ หลักสูตรทั่วไป ซึ่งจะมีตั้งแต่ อนุบาลถึง เกรด 8 สำหรับเด็กที่เรียนตามเกณฑ์อายุ
และหลักสูตรสำหรับเด็กกลุ่มที่ไม่ได้เรียนในหลักสูตรปกติ เช่น อายุเกิน ฐานะไม่ดี
หรือไม่ได้เรียนตามหลักสูตรปกติ หลักสูตรนี้จะมีการทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการพม่า คือ NFPE
ซึ่งมีการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน แบบเรียน มีข้อสอบเฉพาะ มี
Certificateให้สามารถเทียบระดับชั้นกับหลักสูตรปกติได้ (คล้ายกับ กศน.) เด็กในช่วงอายุ 9 – 12 ปี
จะเรียนใน level 1 เทียบเท่ากับเกรด 2 หากผ่านจะได้เรียน level 2 เทียบเท่ากับ เกรด 4 หลังจากจบ level
2 ถ้าต้องการจะเรียนต่อก็สามารถเข้าเรียน ต่อเกรด 5 ได้ ซึ่งเป็นการใช้เวลาในการเรียนสั้นกว่าในพม่า

ลักษณะของเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ

- มีญาติหรือพี่น้องเคยอาศัยหรือกำลังอาศัยในแม่สอด ซึ่งเป็นผู้ชักชวนให้เข้ามาเรียนหนังสือที่แม่สอด
- บางส่วนเป็นลูกหลานแรงงานเคลื่อนย้ายที่เคยอยู่ในไทยมานานและย้ายกลับไปพม่าซึ่งเด็กกลุ่มนี้ส่วนมากจะเรียนในโรงเรียนไทยและใช้ภาษาไทยได้ดีมาก
- เด็กที่เข้ามาเรียนในศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติมักใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีนัก และส่วนมากมีเป้าหมายในการศึกษาเพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเช่นเรียนต่อมัธยมปลายที่ซีดีซี เป็นต้น
- การเดินทางข้ามแดนมีทั้งไปลำปางไปกับเพื่อนสำหรับการเดินทางใกล้และผู้ปกครองมารับในระยะทางที่ไกล
- ครอบครัวมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้ถือว่ายากจน
- หากเรียนในโรงเรียนไทยส่วนมากต้องการที่จะหางานทำในประเทศไทย และหากเรียนในศูนย์การเรียนมีจำนวนครั้งต่อครั้งที่วางแผนอนาคตในการทำงานที่พม่าและไทย

ความเสี่ยงของเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือโดยเฉพาะ

- 1) เด็กกลุ่มนี้จะไม่รู้สึกหวาดกลัวกับการอยู่ในประเทศไทย เดินทางในประเทศไทยหรือการข้ามแดนไปกลับระหว่างไทยพม่าเพราะบางกรณีมีรถรับส่งไปกลับเป็นรายเดือน ส่วนบางกรณีข้ามท่าเรือซึ่งเด็กมีความคุ้นชินในการเดินทาง การเข้าถึงข้อมูลในเรื่องของความปลอดภัยในการเคลื่อนย้ายสำหรับเด็กในกลุ่มนี้จึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากเด็กต้องเดินทางข้ามแดนบ่อยครั้ง ซึ่งเด็กในโรงเรียนอิสลามค่อนข้างได้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายมีความเข้าใจปกป้องตนเองและตระหนักถึงความเสี่ยงในการเดินทางค่อนข้างชัดเจน แตกต่างจากเด็กที่เดินทางข้ามแดนผ่านท่าเรือที่ยังไม่มีการพูดถึงความเสี่ยงจากการข้ามแดนที่ถูกมองว่าปกติและเป็นประจำ
- 2) ยกตัวอย่างเช่นกรณีเด็กผู้หญิงที่ข้ามไปกลับทุกวัน และโดนคุกคามทางวาจาจากคนขับเรือ แม้จะมีการตระหนักถึงการคุกคามทางเพศแต่ที่เด็กเองไม่รู้แนวทางในการปกป้องตนเองที่มากกว่านี้

2. เด็กที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครอง

ประเทศไทยเริ่มให้มีการจดทะเบียนผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2547 การจดทะเบียนครั้งนั้นมีผู้มาขึ้นทะเบียนทั้งหมด 1,161,013 คน แบ่งเป็นแรงงานข้ามชาติจำนวน 1,076,651 คน และผู้ติดตามอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 84,362 คน
ก ร ะ ทั ้ ง ใ น ปี พ .ศ . 2557 - 2559

รัฐบาลไทยได้เปิดให้มีการลงทะเบียนแรงงานพร้อมผู้ติดตามอย่างต่อเนื่องในลักษณะปีต่อปี พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีผู้ติดตามเข้ามาลงทะเบียนลดลงเรื่อยๆ

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติที่มาลงทะเบียนทั่วประเทศ

ปี	2547	2557	2558	2559
จำนวน	84,362	92,560	38,935	23,669

ที่มา: สำนักบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว

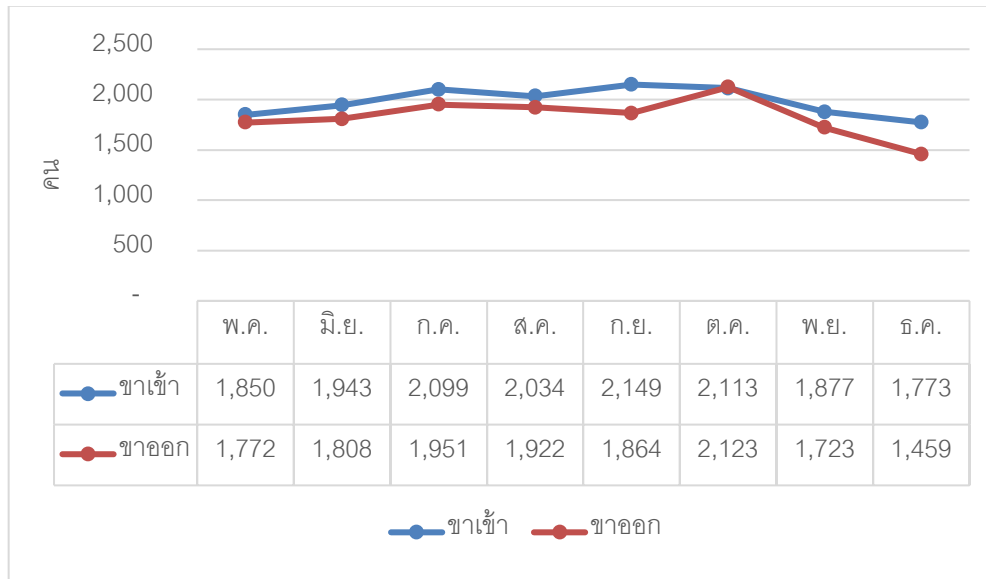
จะเห็นว่าการลงทะเบียนผู้ติดตามจะเป็นการดำเนินการควบคู่กับการลงทะเบียนผ่อนผันแรงงานข้ามชาติ ซึ่งจัดขึ้นเป็นวาระตามมติคณะรัฐมนตรี จากข้อมูลของสำนักงานจัดหางานแม่สอด ระบุว่าในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนจังหวัดตาก มีแรงงานต่างด้าวกลุ่มที่ได้รับการผ่อนผันตามมติคณะรัฐมนตรีปี 2559 (กลุ่มบัตรชมพู) ประมาณ 21,000 คน โดยมีผู้ติดตามที่อายุต่ำกว่า 15 ปีมาลงทะเบียนจำนวน 100 คน ซึ่ง จะ เห็น ว่า จ ำ น ว น ผู้ ม า ล ง ท ะ เ บ ย น ผู้ ตี ด ต ำ ม มี จ ำ น ว น ต ่ำ ม ำ ก เนื่องจากการจดทะเบียนผู้ติดตามเป็นกระบวนการเพิ่มเติมในการจดทะเบียนผ่อนผันแรงงานซึ่งแรงงานและผู้ติดตามจะต้องผ่านการตรวจสุขภาพและซื้อประกันสุขภาพ ในกรณีที่แรงงานมีผู้ติดตามหลายคนก็จะยิ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียนมากขึ้น ประกอบกับการเข้ามาทำงานในแม่สอดยังมีช่องทางอื่นๆ ที่มีต้นทุนต่ำกว่าซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

การจ้างงานแรงงานข้ามชาติในพื้นที่แม่สอดยังมีช่องทางที่ถูกต้องตามกฎหมายช่องทางอื่นๆ อีก ได้แก่ การนำเข้าแรงงานตาม MOU มีแรงงานประมาณ 3,000 คน และการจ้างงานตามมาตรา 64 ของพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นการจ้างงานในพื้นที่ชายแดนและตามฤดูกาล สามารถใช้บัตรผ่านแดนขอใบอนุญาตทำงานในพื้นที่ที่กำหนดได้ แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้มีประมาณกว่า 10,000 คน¹³

จากข้อมูลของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง แสดงให้เห็นว่าแต่ละเดือนจะมีเด็กผู้ติดตามผู้ปกครองที่เข้าเมืองด้วยบัตรผ่านแดนขาเข้าและขาออกใกล้เคียง จำนวน 2,000 คน อย่างไรก็ตาม สถิติดังกล่าวมิได้แสดงถึงจำนวนผู้ติดตามแรงงานในกลุ่มที่เป็นการจ้างงานตามมาตรา 64 ทั้งหมด เนื่องจากหนึ่งการขออนุญาตเข้าเมืองของแรงงานในกลุ่มนี้สามารถอยู่ในประเทศไทยได้นาน 14 วัน สองการทำบัตรผ่านแดนใหม่เพื่อให้อยู่ในประเทศไทยได้ต่อเนื่องสามารถใช้บริการจากนายหน้าทำให้ได้โดยไม่ต้องเดินทางไปเอง สามการจ้างงานตามมาตรา 64 มิได้มีข้อบังคับให้มีการลงทะเบียนผู้ติดตามเป็นการเฉพาะเจาะจง สี่มีช่องทางการผ่านแดนอื่นๆ ที่สามารถผ่านแดนเข้ามาได้ เช่น จุดผ่านแดนไม่เป็นที่ตั้งเรือข้ามแม่น้ำเมย ดังนั้น สถิติดังกล่าวจึงไม่สามารถบ่งบอกถึงจำนวนเด็กเคลื่อนย้ายในกลุ่มผู้ติดตามแรงงานที่เข้ามาทำงานตามมาตรา 64 ได้

¹³ สัมภาษณ์ สำนักงานจัดหางานแม่สอด วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2561

แผนภูมิที่ 6 จำนวนเด็กผู้ติดตามผู้ปกครองที่เดินทางเข้าเมืองด้วยบัตรผ่านแดน
พฤษภาคม – ธันวาคม ปี พ.ศ. 2560

ที่มา: สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองแม่สอด

อ ย่ า ง ไ ร ก็ ต า ม
เนื่องจากแม่สอดเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีจุดผ่านแดนแบบไม่เป็นทางการเป็นจำนวนมาก เช่น ท่าเรือข้ามฝาก
และท่าเรือขนสิ่งสินค้า เป็นต้น
การผ่านแดนตามจุดผ่านแดนไม่เป็นทางการเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่พบเห็นได้โดยทั่วไป
เนื่องจากมีความสะดวก ค่าใช้จ่ายน้อย และไม่ต้องมีการใช้เอกสารผ่านแดน
แม้ว่าอาจมีความเสี่ยงในการถูกตรวจค้นเอกสารตามด่านตรวจที่มีอยู่หลายแห่งรอบๆ พื้นที่แม่สอด
แต่เอกสารหลายรูปแบบที่ทำให้คนผ่านแดนแบบไม่ถูกต้องตามกฎหมายสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่แม่
สอดต่อไปได้ ก็สามารถหาได้หลังจากเข้ามาอยู่ในแม่สอดแล้ว
สถิติทั้งการจดทะเบียนแรงงานและผู้ติดตามจึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะน้อยกว่าความเป็นจริงมาก
จำนวนเด็กที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทยจึงเป็นข้อมูลที่ไม่มีหน่วยงานใดทราบจำนวนที่แท้จริง

จากการสัมภาษณ์เด็กเคลื่อนย้ายที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามาในประเทศไทยพบรูปแบบการเคลื่อนย้ายที่หลากหลาย ดังนี้

เด็กหญิง 1 อายุ 16 ปี เรียน ม.1 มาอยู่โรงเรียนนี้ปีแล้ว เมื่อก่อนเรียนโรงเรียนไทย
ตอนนี้อยู่กับแม่เลี้ยงกับพ่อเลี้ยงทำงานที่ลานทรายข้างแม่ตาวคลินิก แม่ทำบัญชีที่นั่น
พ่อไปทำงานซ่อมบ้านเป็นช่าง (พ่อมีบัตร 10 ปี) แม่มีบัตรประชาชนไทย
หนูเป็นลูกเลี้ยงเพราะพ่อแม่จริงๆ พาหนูมาที่นี่แต่เด็ก และทิ้งหนูไว้
พ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงเลยรับไว้เป็นลูกเพราะแม่เลี้ยงไปสอนภาษาไทยที่หนองบัวแดง ก็เลยรู้จักหนู
ก็เลยมีแม่เลี้ยง แม่จริงไม่โทรมา ไม่ส่งค่าขนมมา กลับมา 2 ครั้งปีที่แล้ว แม่เลี้ยงให้เงิน กลับเอง
ไปกับรถรับจ้างมาจากพม่า ข้าม 999 เป็นท่าเรือ ไปกับรถรับจ้างราคา 10000 จ้าง
ไปถึงก็ถามคนอื่นว่าหมู่บ้านอยู่ไหน ไปถามชื่อแม่ด้วยว่าอยู่ไหน นั่งรถ 4-5 ชั่วโมง

หนูกลัวแต่คนขับเป็นกะเหยิง เขาพาเราไปที่บ้าน เขาถามว่าหนูอยู่ไหน เขาก็ไปส่ง ดีใจที่ได้เจอแม่จริง คิดว่าเรียนจบแล้วจะอยู่ที่เมืองไทยต่อถ้าเรียนจบแล้วอยากเป็นครูสอนนักเรียน

เด็กหญิง 2 อายุ 13 ปี มาจากพบพระ พ่อแม่อยู่พบพระนานมาแล้ว เกิดที่เกาะเกร็ด ย้ายมาทำสวนดอกไม้ที่พบพระเรียนที่พบพระจนเกรด 5 เลยมาเรียนที่นี่ต่อ พี่ชายอายุ 15 ปีแล้ว พี่ชายอยู่เกรด 9 พี่ชายจบแล้วยังไม่รู้จะทำไรต่อ พี่ชายพูดไทยได้ดีมาก อ่านเขียนไทยได้ หนูอ่านเขียนไทยได้ อยู่ เกรด 6 อยู่ที่นี่ได้ ได้ 1ปี อยู่ที่หอพักก่อนหน้าอยู่ที่พบพระ ปลูกดอกไม้ เป็นสวนดอกไม้ บ้านที่อยู่เป็นบ้านนายจ้างอยู่กับนายจ้างคนเดิมมาตลอด ไม่เคยย้ายบ้านไปไหนเลย ที่บ้านพ่อแม่ใช้บัตรสีชมพูนายจ้างทำให้ หนูมีบัตร10ปี พ่อแม่ทำให้ ทำที่พบพระ พี่ชายไม่ได้ทำบัตร แต่มีใบเกิดพม่า หนูจะเรียนถึง เกรด 10 คิดว่าจะไปอยู่กับ บ้าที่เกาะเกร็ด อหรือก็ถ้าได้งานจะไปอยู่กับพี่และลุงที่ กทม. เขาไปทำโรงงานกึ่ง แต่ยังไม่รู้ว่าไป กทม ต้องใช้เอกสารอะไรบ้าง หนูไม่เคยไปเยี่ยมบ้านที่พม่าเลย ไม่เคยไปหาพี่สาวที่เป็นลูกบ้าที่พม่าด้วย เขาชวนไป ไม่เคยไปไหนนอกพบพระกับแม่ตลอดเลย

เด็กผู้หญิง 3 อายุ 13 ปี ป.5 มาโรงเรียนโดยรถรับส่งมารับส่งทุกวัน เกิดที่เมืองไทยแม่ระมาค เป็นลูกคนเดียวเกิดในไทยมีใบเกิดไทย อยู่โรงเรียนไทยจน7ขวบเลยย้ายมาโรงเรียนพม่าเพราะใกล้กับบ้า พ่อ กับ แม่ บอ ก จะ ไป ก ท ม . เขา มี พาส ป อ ร ต มี บั ต ร 10 ปี ด้วย มี บั ต ร 10 ปี ที่โรงเรียนไทยทำให้เรียนโรงเรียนไทยจน7ขวบ พ่อแม่ไป กทม.ได้5-6ปีแล้ว กลับมาปีละ2ครั้งช่วงปิดเทอม สงกรานต์ และช่วงเปิดเทอม พ่อกับแม่รับจ้างบริษัท ส่งเงินให้เดือนละ 4000 - 5,000 บาท ให้บ้า 3,000 หนูอยากได้อะไรก็ให้ หนูเคยไปพม่าครั้งเดียว ที่พะอัน ไปหาขายกับปู่ พ่อแม่พาไป ซ้ำมสะพานกลับไป ถึงเมียวดีก็ไปกับรถยนต์ต่อ หนูตื่นตื่นได้ไปพม่าครั้งแรก ก็กลัวบ้างเพราะกลัวรถชน หนูไป กทม.ไปทุกปี แม่กับพ่อ นั่งรถบัสมารับที่แม่สอด และก็พาไปรถบัสมือเหมือนกัน หนูก็ไม่ขออนุญาตอะไรก่อนออกนอกพื้นที่ เขาตรวจพ่อกับแม่เท่านั้นพ่อแม่ใช้พาสปอร์ตสีฟ้าก็ไปได้เลย

เด็กผู้หญิง 4 อายุ 13 ปี ย้ายตามพ่อแม่มาจากพม่าตอน 5ขวบ ตอนแรกพ่อแม่มาอยู่ก่อนและก็บอกให้หนูตามมา หนูมากับพี่สาวสองคน นั่งรถจากหมู่บ้านมาต่อรถบัสมและมาลงเมียวดี ตอนนั้นพี่สาวอายุ 11 ปี และก็นั่งเรือข้ามมา หนูจำได้ว่ากลัวมาก แต่ต้องมา เพราะพ่อแม่บอกให้ มา ตอนนีพ่อกให้ออกโรงเรียนมาอยู่บ้านเฉยๆเพราะพ่อตกงาน ตอนนีที่บ้านไม่มีใครได้เรียนเลย ตอนนีพ่อกทำงานได้ 2-3 เดือนแล้วเพราะโรงงานไก่ที่ส่งไปเมียวดีปิด แม่กับพ่อกก็ทะเลาะกันทุกวัน พี่สาวก็ป่วยทำงานไม่ได้ แม่บอกให้หนูไปทำงานแผงขายผักในตลาด

เด็กผู้ชาย 1 อายุ 11 ปี เกรด 3 อยู่ศูนย์การเรียน 2 ปี มาจากอะเปาเดินทาง3วันด้วยรถบัสมพ่อแม่อยู่ กทม. พี่งข้ามมาไทยได้ 2ปี พ่อแม่มาส่ง ตอนแรกอยู่กับยายที่พม่า พ่อแม่ทำงานที่ กทม หลายปีแล้วพ่อแม่มีพาสปอร์ตพ่อแม่ทำงานฟาร์มไก่ ยายเสียก็เลยพ่อแม่ไปรับที่พม่า เอามาไว้ที่ศูนย์การเรียน มีญาติที่แม่สอด เขาบอกว่าที่นี่ดี ถ้าเรียนจบยังไม่รู้เลย แต่คิดว่าจะไปอยู่กับพ่อแม่ที่ กทม ถ้าไปที่พม่ายังมีญาติทางพ่อ

เด็กผู้ชาย 2 เรียนจบ ป.5 อายุ 14 ปีย่าง 15 ปีตอนนี้ทำงานรับจ้าง เกิดที่พม่าย้ายมาที่นี่ตอน10ปี มากับครอบครัวมาด้วยกันหมด พ่อแม่ น้องชาย และพี่สาวพี่เขย มาจากจังหวัดปะโกดา ตอนสิบขวบจำได้ว่าเดินทางมายังไง ออกมาจากปะโคบายโมงแหวะพักนอน1คืนจำไม่ได้ว่าเป็นเมืองอะไร

แต่อยู่ได้ภูเขา มีที่พัก นั่งรถโดยสารมาจากบ้าน บัส มาถึงอีกวันถึงเมียวดี11โมง แม่สอดตอนเที่ยงๆ และ ะ ขี้ ำ ม ส ะ พ าน มา ต อ น ขี้ ำ ม มา แม่ ส อ ด มี ร ถ เล็ ก รถเข้ามาบนสะพานตอนข้ามมาเขาตรวจแต่ไม่รู้มีแต่พ่อแม่ไปบ้มนตรา เด็กนั่งรอในรถ ตำรวจก็เห็นเราอยู่ในรถ ที่ปะโคไม่มีใครอยู่แล้ว มีญาติอยู่ที่นั่นไม่มีตายายปู่ย่า ที่มาเพราะมีหนี้สินเยอะ ไม่สามารถชดใช้ได้ก็เลยมาทำงานที่นี่เพื่อหาเงินไปใช้หนี้ ตอนที่อยู่พม่าพ่อรับจ้าง แม่เป็นแม่บ้าน ตอนนั้นก็ไม่ได้เรียนต่อเพราะช่วยพ่อแม่หาเงินใช้หนี้

เด็กผู้ชาย 3 อายุ 15ปี ฟังย้ายมาได้ 5-6ปี แล้ว มาจากมะละแหม่ง ตอนนั้นพ่อกับแม่ลองมาอยู่ที่ชุมชนมุสลิมนี้ก่อนแล้วก็ให้ลูกตามมาอยู่ด้วย มีพี่น้อง 4คน ผมงกับพี่ชายเป็นฝาแฝดกัน ก็มาอยู่กับญาติที่อยู่ที่นี่มาก่อน ตอนนั้นไม่ได้เรียนหนังสือ น้องก็ไม่ได้เรียน ผมงทำงานช่วยพ่อแม่ เอาผักในตลาดมาแยกเป็นกำๆและใส่ถาดเดินขายในหมู่บ้าน ได้เงินวันละ100กว่าบาท ส่วนพี่ชายฝาแฝดช่วยพ่อเผาถ่านขายที่บ้าน ไม่เคยออกนอกชุมชนเลย ไปแค่ตลาดเพราะกลัวโดนจับ พ่อแม่ไม่มีบัตร ผมงก็ไม่มีบัตรอะไรเลย

เด็กผู้ชาย 4 อายุ 14ปี ฟังย้ายมาได้ 2ปี ตอนข้ามข้ามมาจากเรือตรงข้างสะพาน ญาติบอกให้มาก็เลยพากันมา พ่อมาทำงานร้านซ่อมจักรยานได้เงิน 200บาท ผมงก็ไปเรียนซ่อมฝึกงานกับพ่อ มีน้องอายุ 12,8 และ 1ขวบก็ไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะไม่มีเงินเลย ต อ น ย้ ำ ม มา ญาติ ช ว น มา เ พ ร า ะ พ อ ไม่ มี เ จ็ น ตี ด ห นี้ ที่ พ ม่า ญาติก็ช่วยจ่ายค่าเช่าบ้านให้ 2000บาทก็ติดหนี้ญาติอีก ผมงพูดไทยไม่ได้เลย ไม่มีบัตรอะไรเลยพ่อแม่ก็ไม่มี

ลักษณะของเด็กที่ติดตามพ่อแม่

- 1.) ติดตามพ่อแม่มาอยู่ในไทยเป็นระยะเวลา นานกว่า 10ปี เด็กกลุ่มนี้กระจายตัวอยู่ในชุมชนทั่วแม่สอด ทั้งชุมชนพม่า มุสลิม หรือ แม่ กระทั่งกระจายตัวในอำเภอชายแดนรอบๆ แม่สอด ซึ่งพ่อแม่มักเข้ามาในไทยด้วยหลายสาเหตุทั้งเป็นผู้อพยพในค่ายอพยพมาก่อน การเข้ามาหางานทำ หรือการเข้ามาเพราะตามญาติพี่น้องเข้ามา เด็กกลุ่มนี้มักกระจายตัวอยู่ในโรงเรียนไทยทั้งรัฐบาลและเอกชน และศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติ และมีส่วนน้อยที่จะไม่เข้ารับการศึกษาเพราะพ่อแม่ของเด็กกลุ่มนี้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษากับงานค่อนข้างดี เด็กที่อยู่ในครอบครัวเหล่านี้มีบางส่วนที่เกิดในไทย และ ส ำ มา ร ถ พู ด ภ า ษา ไ ท ย ได้ ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ส่วนใหญ่แล้วมุ่งเน้นที่การได้เรียนและพยายามหางานที่ไม่ใช้แรงงานทำ เด็กกลุ่มนี้หากเรียนในโรงเรียนไทยก็สามารถที่จะมีบัตร 10ปีได้ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ปกครองในการส่งลูกเรียนในโรงเรียนไทยมากกว่าศูนย์การเรียนเด็กเคลื่อนย้าย แต่ในกลุ่มนี้เองยังต้องเผชิญกับเรื่องสถานะบุคคล เด็กกลุ่มนี้บางคนไม่เคยกลับไป หรือไปที่พม่าเลย บางคนเคยไปครั้งเดียว มีบางส่วนที่แทบจะไม่เข้าใจระบบประเทศของพม่าเช่น ก ำ ร ใ ช้ เ จ็ น จี ำ ด แม้ ว ำ ใ ช้ ภ า ษา พ ม่า ได้ ก็ ต ำ ม ที่ ดั่งนั้นเด็กกลุ่มดังกล่าวจึงไม่ได้มีเป้าหมายในการเดินทางกลับไปอยู่ที่ประเทศพม่า ส่วนใหญ่แล้วมองหางานทำในเมืองไทย ทั้งในแม่สอดและเมืองอื่นๆ

- 2.) เด็กที่ติดตามพ่อแม่มาเป็นระยะเวลาไม่นาน น้อยกว่า 10 ปี ลงมาในการศึกษาภาคสนามพบว่าในชุมชนมุสลิมมีเด็กที่ย้ายเข้ามาใหม่ต่ำกว่า 10 ปี ลงมาอยู่พอสมควร มีเด็กบางคนที่ย้ายเข้ามาได้เพียง 1 หรือ 2 ปี ซึ่งเด็กกลุ่มนี้นั้นมีบางส่วนที่เข้าถึงการศึกษ แต่มีจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนและมีการออกเรียนกลางคัน เพราะสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตและเรียนหนังสือ เด็กกลุ่มนี้มีบางส่วนที่เข้าสู่งานเป็นแรงงานที่ใช้แรงงาน เช่น ซ่อมรถ ทำงานในตลาด เป็นต้น เด็กกลุ่มนี้พูดภาษาไทยได้ไม่ดีนัก บางคนแทบจะสื่อสารภาษาไทยไม่ได้เลย ในบางครอบครัวเผชิญกับปัญหาในการหางานทำเนื่องจากการขาดทักษะในการทำงาน และการสื่อสาร ครอบครัวที่อยู่ในกลุ่มนี้ค่อนข้างจะขาดความรู้ความเข้าใจในหลายด้าน ทั้งด้านสุขภาพอนามัย สิทธิในการศึกษาของเด็ก
- 3.) เด็กที่ติดตามพ่อแม่เข้ามาแต่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าเด็กกลุ่มนี้นั้นมีการอยู่อาศัยหลากหลายรูปแบบทั้งถูกฝากฝังไว้กับบ้านญาติ หอพักของโรงเรียน หรือมีพ่อแม่บุญธรรม ในกรณีการพักอาศัยในบ้านญาติ หรือหอพักนั้นมักเป็นกรณีที่พ่อแม่ทำงานที่อื่น เช่น กรุงเทพมหานครและจังหวัดโดยรอบ ซึ่งเด็กจะได้รับเงินส่งมาให้ทุกเดือนเป็นค่าใช้จ่าย และให้กับคนที่ดูแลเด็กด้วย มีกรณีเด็กที่ตามพ่อแม่มาและถูกรับเป็นลูกบุญธรรมเนื่องจากพ่อแม่กลับพม่าและไม่ติดต่อบางส่วน

เด็กที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามามีบางส่วนที่ไม่ได้เข้าสู่งานศึกษาใดใดซึ่งตัวเลขเหล่านี้แทบไม่สามารถนับวันที่กันได้ แต่จากคำบอกเล่าจากหลายภาคส่วนพบว่าเด็กที่ติดตามผู้ปกครองที่มาทำงานในภาคเกษตรกรรม หรือตามชุมชนรอบนอกแม่สอดเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษ แตกต่างจากกลุ่มที่ติดตามพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานในโรงงานต่างๆที่มักจะเข้าถึงการศึกษได้มากกว่า ซึ่งหากกล่าวถึงเด็กนักเรียนที่เรียนในศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติมีจำนวนไม่มากนักที่สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้ซึ่งเด็กที่ใช้ภาษาไทยได้ดีในศูนย์การเรียนมักเป็นเด็กที่เคยเรียนโรงเรียนไทยมาก่อน และนักเรียนที่เรียนโรงเรียนไทยมาก่อนแล้วมาศึกษาต่อที่ศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติ ส่วนใหญ่แล้วมีสาเหตุมาจากการย้ายถิ่นเพื่อการทำงานของพ่อแม่ผู้ปกครองมากกว่าความต้องการเปลี่ยนหลักสูตรการเรียน เช่น พ่อแม่ย้ายที่ทำงาน หรือพ่อแม่ต้องไปอยู่ที่อื่นและนำเด็กมาฝากกับญาติหรือหอพักของศูนย์การเรียนที่มีตัวเลือกมากกว่าโรงเรียนไทยที่มีหอพักน้อยกว่า

เห็นได้ว่าเด็กที่ติดตามผู้ปกครองนั้นมีความหลากหลายมากซึ่งเด็กกลุ่มนี้สามารถพบเจอได้ทั้งในโรงเรียน หอพัก ชุมชน มีทั้งอยู่มานานและเพิ่งย้ายเข้ามา และบางส่วนยังมาจากอำเภอชายแดนใกล้กับแม่สอดอีกด้วย การที่ครอบครัวของเด็กย้ายมาจากพม่าที่นั่นมาจากหลากหลายสาเหตุได้แก่

- 1.) การมาหางานทำของผู้ปกครอง
- 2.) ผู้ปกครองติดหนี้ ซึ่งบางกรณีเป็นหนี้จากการทำธุรกิจที่ล้มละลาย

- 3.) เป็น ผู้ ป ก ค ร อ ง เ ลี ย ง เ ตี ย ว
ที่ไม่สามารถหางานทำในพม่าได้เช่นกรณีแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ตัดสินใจมาทำงานในโรงงานตัดเย็บในไท
ยพร้อมลูกสาวเพราะเป็นงานที่ไม่พึ่งพาทักษะการทำงานมากและไม่ต้องลงทุน เป็นต้น
- 4.) ต้องการมาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง
- 5.) ครอบครัวเคยอยู่ในค่ายอพยพมาก่อน
- 6.) มี บั ญ ห า ก ร อ ยู่ อ า ศั ย ใน พ ม่า เ นื่ อ ง จ า ก ก ร ณ์ บ ี อ ศ า ส น า
ซึ่งประเด็นนี้นั้นถือว่าเป็นประเด็นละเอียดอ่อนในขณะนี้ในการไม่ต้อนรับพม่ามุสลิมของรัฐบาลพม่า
ทำให้มีคนมุสลิมจำนวนมากที่เข้ามาหางานทำในแม่สอดเพิ่มมากขึ้น

ความเสี่ยงในการเดินทาง

รูปแบบการเดินทางของเด็กกลุ่มนี้นั้นมีความหลากหลายเช่นกัน
กรณี ที่ พบ เจ อ มาก ที่ สุด คื อ กร ณ์ ที่ เ ต ก มา พ ร้ อ ม พ่ อ แม่ ทั้ ง ค ร อ บ ค ร ัว
ซึ่ง จะ ใ ช้ ก ร ำ ม เ รื่อ ใ ช้ มา แ ท น ก ร ำ ม อ ย่ า ง ฎ ก ก ฎ ห ม า ย
มีบางส่วนที่พ่อแม่มาเป็นแรงงานในต่างจังหวัดมีพาสปอร์ตการทำงานถูกต้องก็จะสามารถข้ามบนสะพานไ
ด้แต่ไม่เป็นที่นิยมในการนำครอบครัวข้ามมาเท่ากับการข้ามทางเรือที่สะดวกกว่า

มีเด็กจำนวนหนึ่งเดินทางติดตามพ่อแม่มาตามลำพังเช่นกรณีเด็กผู้หญิงที่เดินทางมากับพี่สาววัย
11ปี และการเดินทางกลับไปเยี่ยมครอบครัวตามลำพังก็มีจำนวนหนึ่งเช่นกัน
เช่นกรณีของเด็กผู้หญิงที่มีแม่บุญธรรมฝั่งไทยเป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเด็กก็ถูกฝากฝังให้เดินทางมาพร้อมญาติ
คนรู้จัก ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เด็กทุกคนมีความหวงใจในการเดินทางทุกครั้งในการเดินทางข้ามแดน
ซึ่งกรณีเหล่านี้ถือเป็นความเสี่ยงที่ตัวผู้ปกครองเองไม่ได้ตระหนักรู้เท่าใดนัก

3. เด็กถูกทอดทิ้ง กำพ้อ และต้องการความช่วยเหลือ

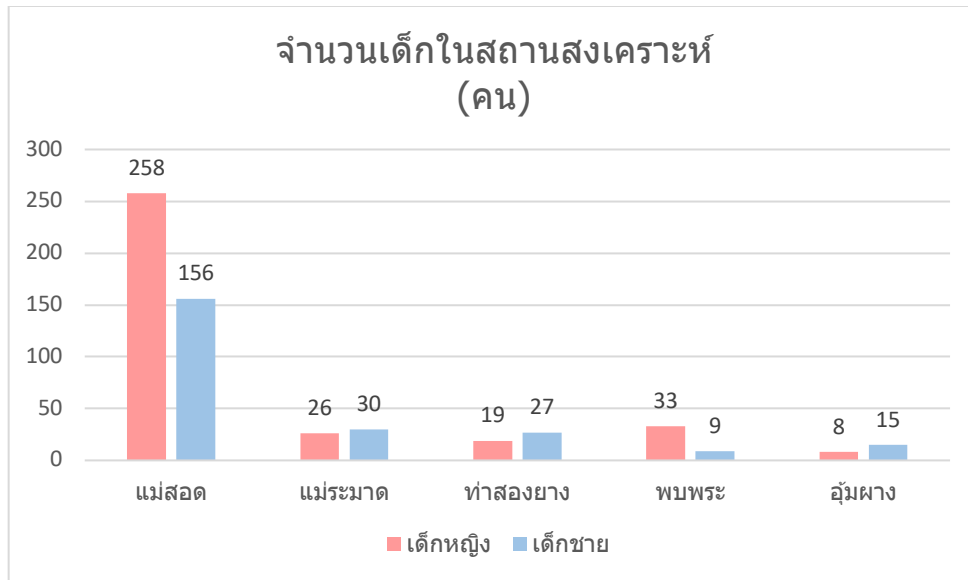
นอกเหนือจากเด็กที่เข้ามาเพื่อการศึกษาและติดตามผู้ปกครองแล้ว
เด็กเคสอื่น ๆ ใน แม่ ส อ ด ยั ง มี เ ต ก ที่ ไ ม่ มี ผู้ ป ก ค ร อ ง
หรือครอบครัวอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเด็กในกลุ่มนี้นั้นกระจายตัวอยู่ตามสถานสงเคราะห์ต่างๆที่รองรับเด็กที่ถูกท
อ ด ทิ้ง ก ำ พ ร ำ ห รื อ ฎ ก ก ร ะ ท ำ ค ว า ม รุ น แ ร ง ต ำ ง ๆ
จากสถิติของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตาก วันที่ 9 มิถุนายน ปี 2017
สามารถระบุจำนวนเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ได้ดังนี้จำนวนเด็กที่อยู่อาศัยในสถานสงเคราะห์มีทั้งหมด
639 คนแบ่งเป็นเด็กหญิง 378คน ชาย 261คน โดยสถานสงเคราะห์รับดูแลเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 20
ปีจำนวนสถานสงเคราะห์รวมทั้งจังหวัดตากมี 19 แห่ง มี 18 แห่งที่ไม่ได้จดทะเบียน
ซึ่งในแม่สอดมีจำนวนมากที่สุดคือ 10 แห่ง และมี 1 แห่งในแม่สอดที่มีการจดทะเบียนแล้ว

รูปแบบของสถานี่รองรับเด็กแบ่งเป็น 3 รูปแบบได้แก่

- 1) สถานแรกรับ คือบ้านพักชั่วคราว รับฝากเบื้องต้น ไม่เกิน 3 เดือน
- 2) สถานสงเคราะห์ มีที่พักให้อยู่ได้ระยะยาว

3) หอพักในศูนย์การเรียนรู้ อยู่ภายใต้การดูแลของ สพป. ตาก เขต 2

แผนภูมิที่ 7 ข้อมูลสถานสงเคราะห์ปี พ.ศ. 2560

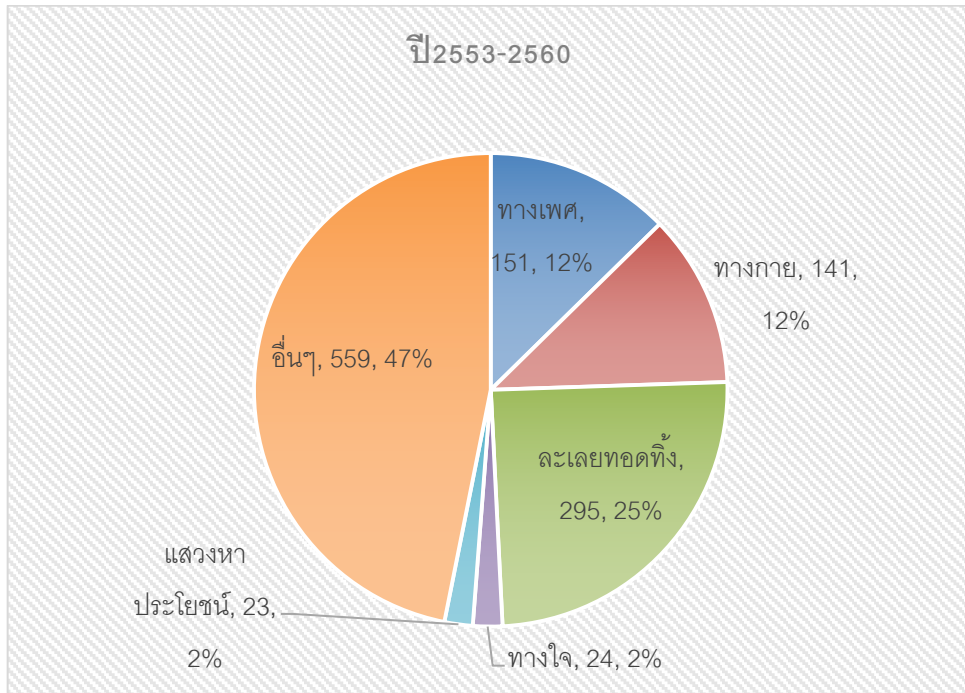
ที่มา: พมจ ตาก

จากสถิติของเด็กในสถานสงเคราะห์พบว่าในแม่สอดนั้นมีสถานสงเคราะห์มากที่สุดและมีจำนวนเด็กมากที่สุดอีกด้วย ซึ่งเด็กผู้หญิงอยู่ในสถานสงเคราะห์มากกว่าเด็กชายร้อยละ 62 ซึ่งไม่มีตัวเลขยืนยันแน่ชัดว่าเป็นกรณีใดบ้าง

เด็กที่ถูกทอดทิ้ง กำพร้าและต้องการความช่วยเหลือหากดูจากสถิติของ CPPCR เครื่องข่ายคุ้มครองเด็ก พบว่าตั้งแต่ปี 2553 ถึงครึ่งปีแรกของ 2560 มีจำนวนเด็กโดยแบ่งตามกรณีได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 8 สัดส่วนเด็กที่ประสบกับความรุนแรงในด้านต่างๆ ปี พ.ศ. 2553 - 2560

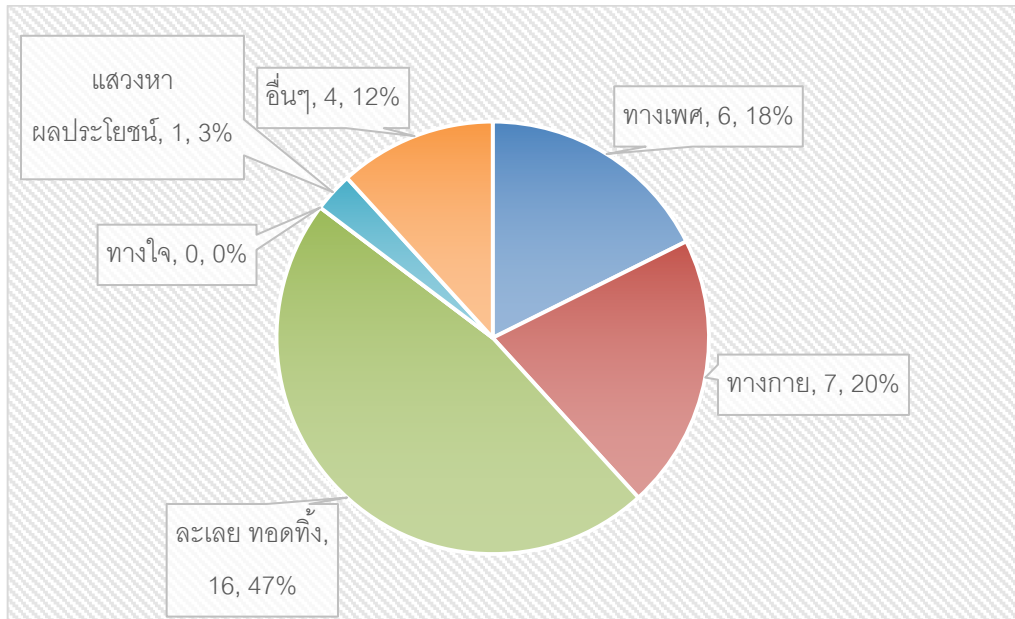

ที่มา: CPPCR

เห็นได้ว่าตั้งแต่ปี 2553-2560 จำนวนเด็กที่ถูกกระทำทางจิตใจมีจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 2 การถูกละเลยทอดทิ้งร้อยละ 25 และการถูกกระทำทางเพศเป็นอันดับสามร้อยละ 12 ซึ่งการส่งต่อรายกรณีส่วนใหญ่จะมีการส่งมายังสถานสงเคราะห์ต่างๆ โดยเฉพาะในกรณีละเลยทอดทิ้งที่มีจำนวนมากที่สุดจากสถิติ

สถิติของเด็กที่ถูกกระทำในปี 2559 ถึงครึ่งปีแรกของ 2560 จากการเก็บข้อมูลของ CPPCR สามารถแบ่งออกได้เป็นตามกรณีดังนี้

แผนภูมิที่ 9 สัดส่วนเด็กที่ประสบกับความรุนแรงในด้านต่างๆ ช่วงครึ่งปีแรก พ.ศ. 2560

ที่มา: CPPCR

ซึ่งจำนวนทั้งหมดของเด็กที่ถูกกระทำมี 34 คน โดยกรณีละเลย ทอดทิ้งมีจำนวนมากที่สุดคือ 16คน คิดเป็น ร้อยละ 47 ของจำนวนทั้งหมด จากสถิติปี พ.ศ. 2560 ของศูนย์พึ่งได้ หรือ OSCC โรงพยาบาลแม่สอดพบว่ามีผู้มารับบริการจำนวน 105 คน ในจำนวนทั้งหมดมีสัญชาติไทยจำนวน 24 คน และสัญชาติพม่า 81 คนคิดเป็นจำนวนส่วนมากร้อยละ 77 ซึ่งในจำนวนนี้มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 64 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 60.9 ของผู้มารับบริการทั้งหมด ซึ่งระดับอายุที่เข้ามาใช้บริการมากที่สุดคือ 15-18 ปี จำนวน 37คน ส่วนสถิติของสถานบริการแม่ตาวพบว่าปี 2560 มีจำนวน 20 รายกรณีที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทั้งหมด

ปี 2560 สถิติของศูนย์พึ่งได้แสดงให้เห็นว่า กรณีการล่วงละเมิด/บังคับแสวงหาผลประโยชน์/ใช้แรงงาน เป็นกรณีที่เกิดมากที่สุดจำนวน 43 กรณีซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2559 ร้อยละ 31 ส่วนสถิติปี 2560 ของ CPPCR นั้น มี เพียง 1 กรณี เท่านั้น สถานการณ์ทั่วไปที่เด็กเคลื่อนย้ายเผชิญในส่วนนี้คือการช่วยพ่อแม่ทำงานไม่ว่าจะเป็นการขอทาน เก็บขยะ ขาย หรือ การถูกบังคับให้ขโมย นอกเหนือจากนั้นกรณีที่เด็กทำงานในภาคเกษตรกรรมเป็นภาคส่วนที่เข้าถึงข้อมูลและตัวเลขได้น้อยที่สุด

อัตราส่วนการล่วงละเมิดเด็กจากข้อมูลของศูนย์พึ่งได้ในปี 2560 เป็นอันดับ 2 รองจากการล่วงละเมิดและบังคับแสวงหาผลประโยชน์ โดยมีกรณีเด็กต่ำกว่า 18 ปีถูกกระทำซ้ำจำนวน 26 กรณี โดยลดลงจากปี 2559 ที่มีจำนวน 44 กรณี ในส่วนของการล่วงละเมิดทางเพศนั้นผู้เสียหายจากการถูกล่วงละเมิดมีเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีจำนวน 19 กรณี คิดเป็น สัดส่วนร้อยละ 70 ของจำนวนเด็กในช่วงอายุนี้ที่เข้ามาใช้บริการ และ อายุ 15-18 ปีจำนวน 7 กรณี ซึ่งคิดเป็น สัดส่วนร้อยละ 2 ของจำนวนเด็กในช่วงอายุนี้ที่เข้ามาใช้บริการ กรณีล่วงละเมิดทางเพศเด็กต่ำกว่า 18ปี มีสัดส่วนร้อยละ 68 ของกรณีล่วงละเมิดทางเพศทั้งหมด ซึ่งจากสถิติของศูนย์พึ่งได้พบว่าปี 2559 – 2560 เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศมักเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ส่วนสถิติปี 2560 ของ CPPCR นั้น มี 6 กรณี การล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่โดยผู้กระทำจะเป็นคนใกล้ตัวเด็กคนในครอบครัว คนใกล้ชิด

ซึ่งจะเป็นรูปแบบการล่องละเมิดทางเพศโดยเด็กไม่ยินยอม สถานการณ์เสี่ยงที่ทำให้เด็กถูกล่วงละเมิดทางเพศคือการเป็นอยู่ที่แออัดไม่เป็นสัดส่วน บ้านหลังหนึ่งมาหลายครอบครัว การละเลยเด็กให้อยู่ตามลำพัง การเดินทางข้ามแดน ซึ่งหากเกิดกรณีล่องละเมิดทางเพศจะมีการส่งตัวเด็กไปศูนย์พิงได้ โรงพยาบาลแม่สอดเพื่อเข้าสู่กระบวนการต่างๆก่อนจะมีการส่งต่อไปที่สถานสงเคราะห์แต่ละแห่งดูแลตามแต่ละกรณี

การกระทำความรุนแรงทางร่างกายจากข้อมูลศูนย์พิงได้มีจำนวน 24 (รวมเด็กและผู้ใหญ่) ส่วนสถิติปี 2560 ของ CPPCR นั้นมี 7 กรณี ซึ่งสถานการณ์การกระทำความรุนแรงทางกายต่อเด็กเคสอื่นย้ายนั้น มีทั้งการกระทำความรุนแรงในครอบครัวต่อเด็กและผู้หญิง ซึ่งมีหลายกรณีที่เกิดขึ้นในชุมชนแรงงานย้ายถิ่นที่เกิดจากการเมาและทุบตีสมาชิกในครอบครัว ซึ่งในกรณีเหล่านี้ คนในชุมชนจะพยายามห้ามปรามกันเอง ความรุนแรงในครอบครัวเป็นกรณีที่ห้ามปรามและจัดการได้ค่อนข้างยากในชุมชนแรงงานย้ายถิ่นเนื่องจากผู้กระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นผู้ชายที่หารายได้หลักเข้าครอบครัว การแฉความหรือส่งเรื่องถึงโรงพยาบาลอาจทำให้เกิดความลำบากในแง่ของเศรษฐกิจตามมาในครอบครัวนี้

นอกจากนี้ อี ก ด้ ว ย ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งในแง่ของการถูกระทำทางร่างกายและจิตใจ และแม้ว่าบางกรณีจะไม่ได้ทำร้ายร่างกายเด็กโดยตรงก็ตามที

การทอดทิ้ง/ละเลย จากสถิติของสถานพยาบาลแม่ตาวพบว่าปี 2560 มีเด็ก 4 กรณีที่ไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัว เห็นได้ว่าจากสถิติของ CPPCR ตัวเลขของเด็กที่ถูกละเลยทอดทิ้งมีจำนวนตัวเลขที่สูงมากตั้งแต่ปี 2553 – 2560 คิดเป็นร้อยละ 25 ของจำนวนเด็กที่ถูกกระทำทั้งหมด ซึ่งในปีนี้มีเด็กถูกละเลยทอดทิ้งจำนวน 16 คน หรือร้อยละ 47 ของจำนวนเด็กที่ถูกกระทำทั้งหมด มีหลายกรณีที่สถานพยาบาลแม่ตาวได้รับไว้ดูแล โดยเฉพาะเป็นกรณีที่แม่ท้องไม่พร้อม ซึ่งแม่ตาวมีการส่งต่อไปที่สถานสงเคราะห์แต่ละแห่งดูแล และมีหลายกรณีที่พ่อแม่แยกทางทำให้เด็กไม่มีที่อาศัย เด็กก็จะมาอยู่ที่หอพักของศูนย์การเรียนต่างๆ

นอกจากสถานสงเคราะห์แล้ว จากข้อมูลภาคสนามพบว่าเด็กกำพร้าที่ไม่มีผู้ปกครองดูแลยังมีจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในหอพักของศูนย์การเรียนต่างๆ เช่น สถานสงเคราะห์ที่เป็นทั้งสถานสงเคราะห์และหอพัก และศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติหลายแห่ง ซึ่งมีเด็กที่ถูกทิ้งไว้ตั้งแต่อายุยังน้อยอาศัยอยู่เช่นเดียวกัน

เรื่องเล่าของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ละเลยและต้องการความช่วยเหลือ

เด็กหญิง 1 อยู่ป.6 ไม่มีพ่อแม่ อายุ 15 ปีอยู่ โรงเรียนนี้มา 6 ปีแล้วพ่อแม่เสียไปแล้วญาติก็ไม่มาแล้ว ถ้ามีก็จำไม่ได้ มาตั้งแต่กำขวบครูที่วังตะเคียน พามาที่นี่ อยู่ที่วังตะเคียนมาก่อน 1 ปี อยู่กับครูที่วังตะเคียน ตอนข้ามมาจากพมามากับลุง มาตอน 7 ปี ลุงมาส่งให้เรียน เพราะที่นี้จบ ม.5 เป็นครูได้ เรียน ป.6จบแล้วจะอยู่ที่นี้ต่อถ้า รร. ปิดเขาก็จะต้องไปเรียนที่ออฟฟิศมูลนิธิ คนที่ออฟฟิศสอนให้

ไปอยู่และไปเรียนที่ออฟฟิศมูลนิธิ ไปเมื่อปีที่แล้ว เขาไปเรียนร่วมกับเด็กอื่นๆ มีสอนคอมพิวเตอร์ เรียนภาษาไทยก็มี ชอบเรียนวิชาภาษาอังกฤษ สามารถเรียนได้สนุกดี มีความสุขดี กังวลเรื่องการไม่มีเครื่องแต่งกายที่ดี กังวลที่ไม่มีพ่อแม่ น้อยใจ เขาเห็นพ่อแม่คนอื่นมาเยี่ยมลูก อนาคตอยากเป็นครู อยากสอนอังกฤษ สอนที่นี่ แต่หนูไม่มีเอกสารอะไรเลย

เด็กหญิง 2 อายุ 14 ปี แม่กับพ่อมาส่งตั้งแต่เล็กๆตั้งแต่อายุ 5 ขวบ แม่ตายไปแล้ว พ่อมีเมียใหม่ ตอนนั้นตอนเด็ก ติดต่อกับพ่ออยู่ แต่พอไปๆมาๆก็ไม่ติดต่อหายไปเลย เอกสารอะไรก็ไม่มี ใบเกิดอะไรก็ไม่มี ก็จะอยู่ที่หอพักของโรงเรียนไปเรื่อยๆยังไม่รู้ว่าอนาคตจะทำอย่างไร

เด็กชาย 1 อายุ 16 ปี พ่อมา เกิดที่พม่าย้ายมาไทย ตอน 7 ขวบ ลุงบ้าพาเรามาส่งที่โรงเรียนอยู่ที่นี่มา9ปีเพราะพ่ออยู่พม่า แม่เสียแล้ว นั่งรถมาประมาณ1วัน เข้าจนเย็น ซ้ำมเมียวดีตรงสะพาน พาข้ามมาส่งเรียน และก็นายไปเลย ผมไม่เคยกลับบ้านที่พม่าเพราะไปไม่ถูก ไม่มีใบเกิดพม่า บัตร 10 ปีได้ตั้งแต่ ป.1 ครูทำให้ ตอนนี้ใช้ได้อีก 3 ปี ผมก็คิดอยู่ไม่รู้ว่าหมดแล้วทำไงต่อ ตอนนี้อยู่ชั้น ม.1 ผมมีน้องสาว1คนอยู่พม่าไม่ได้ติดต่อ ผมเป็นนักตะกร้อระดับภาคเหนือ เคยออกไปตากการแข่งขัน มีหลายโรงเรียน ติดไปแข่งระดับภาค ไปที่พิษณุโลก ลำดับที่ 3 ก็ติดอีก ก็ไปเตะที่ภูเก็ตไม่ได้รางวัล ผมชอบเล่นตะกร้อ ชอบเล่นกีฬา ครูกีฬาเขาก็ขอให้ ปีนี้มีแข่งได้ก็ต้องซ้อมเรื่อยๆ ผมพยายามซ้อม ผมก็รู้ว่าผมไม่ติดทีมชาติ เพราะไม่มีสัญชาติ ผมอยากอยู่ รร. กีฬา แต่เขาให้อยู่แต่พวกมีนามสกุล แต่ไม่มีนามสกุลอยู่ไม่ได้ ครูใหญ่บอกว่าจบ ม.3 ให้ต่อที่วิทยาลัยอีก3ปี ไปต่อวิชาอะไรไม่รู้ อยากเป็นครูสอนเด็ก สอนภาษาอังกฤษไทย ถ้าที่นี่ทำงานดี ผมจะอยู่ที่นี่ต่อ ไม่แน่ใจเรื่องการกลับไปพม่า ไม่มีบัตรพม่า แต่ตอนนี้อยู่ครูใหญ่พยายามทำบัตรประชาชนพม่าให้อยู่

เด็กชาย 2 อายุ 16 ปี อยู่มา 10 ปี แล้วอยู่ที่สถานสงเคราะห์ แม่พามาอยู่ แม่อยู่แม่ระมาด พ่ออยู่เมียวดี(ติดต่อไม่ได้) พ่อโดนระเบิดทำให้บาดเจ็บพิการ แม่เลยเอาเรามาส่งที่บ้านพักกำพร้า แม่รู้จักที่นี่เพราะแม่พาพ่อไปแม่ตาวคลินิก แล้วครูที่บ้านกำพร้าบอกว่าที่นี่มีบ้านพักสำหรับเด็กที่ยากจน เลยมาอยู่ที่นี่กับพี่ชาย 1 คน (ตอนนี้เรียน ม.4 ที่เชียงใหม่ โรงเรียนส่งไปเรียนที่เชียงใหม่)และน้อง1คนแล้วแม่ก็ไปอยู่แม่ระมาดติดต่อไม่ได้ พ่อไปเมียวดีติดต่อไม่ได้ ผมเป็นนักฟุตบอล ชอบเล่นฟุตบอล คิดว่าอนาคตคงอยู่ที่ไทย อาจถูกส่งไปเรียนเหมือนพี่ชาย

เด็กในกลุ่มนี้นั้นส่วนใหญ่แล้วไม่สามารถติดต่อผู้ปกครองได้ ผู้ปกครองเสียชีวิต พิการ หรือมีควมยากลำบาก การนำเด็กมาฝากกับสถานสงเคราะห์หรือโรงเรียนที่มีหอพักประจำจึงเป็นสิ่งที่ญาติของเด็กกระทำ ในหลายกรณี พ่อหรือแม่เป็นคนนำเด็กมาฝากแล้วหายไป บางกรณีมีเด็กที่ถูกทิ้งไว้ที่โรงพยาบาลหรือไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัวก็จะถูกส่งมายังสถานสงเคราะห์ ซึ่ง เ ตี ย ว กั น เด็กกลุ่มนี้หากถูกนำมาฝากในขณะที่พอรู้ความแล้วมักจะไม่มีหลักฐานหรือใบเกิดใดใดติดตัวเด็กมาเลย แตกต่างจากเด็กที่ถูกทิ้งไว้สถานพยาบาลที่มีใบเกิด ในการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้มีข้อจำกัดในการสัมภาษณ์เด็กกลุ่มนี้พอสมควรเพราะเด็กอ่อนไหวกับการ ถึงครอบครัวสูง และในงานชิ้นนี้ไม่ได้พบกับเด็กที่ถูกกระทำ ความรุนแรง ดังนั้นจึงไม่สามารถยกกรณีศึกษาขึ้นมาในงานชิ้นนี้ได้

เด็กส่วนใหญ่ที่อยู่ในหอพักของโรงเรียนหรือสถานสงเคราะห์จะได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองค่อนข้างดี เช่น เด็กที่เป็นนักกีฬา เด็กกิจกรรม เป็นต้น เด็กกลุ่มนี้บางคนที่อยู่สถานสงเคราะห์มักได้เรียนในโรงเรียนไทยใช้ภาษาไทยได้ดีและได้บัตร 10 ปี ที่ ทาง โรงเรียน ส าม า ร ถ ท า ไ ห้ ได้ บางส่วนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติก็สามารถใช้ภาษาไทยได้บ้างแต่ไม่ดีเท่ากับภาษาแม่

เด็กกลุ่มนี้มักไม่ได้เดินทางข้ามแดน เด็กจะอยู่เฉพาะในแม่สอดหรือเดินทางไปยังจังหวัดอื่นในประเทศไทยบ้าง เด็กในกลุ่มนี้นั้นมักได้รับการสนับสนุนในเรื่องการศึกษา และการงานจากองค์กรที่เด็กอาศัยอยู่ ซึ่งข้อจำกัดของเด็กบางคนเป็นเรื่องของใบเกิด และบัตรที่ระบุสถานะในกรณีที่ไม่มีหลักฐานใดใด ซึ่งการไม่ถูกระบุตัวตนของเด็กยังคงเป็นปัญหาหนึ่งโดยเฉพาะเด็กที่ต้องเรียนในศูนย์การเรียน

บทที่ 2 : เด็กเคลื่อนย้ายและการทำงาน

งานศึกษาเรื่อง Migrant children in especially difficult circumstances in Thailand¹⁴ ระบุว่างานที่เด็กข้ามชาติทำให้ในประเทศไทยมักจะมีลักษณะ ค่าแรงต่ำ เวลาทำงานนาน เวลาพักน้อย และไร้สวัสดิการ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

- งานทั่วไป เช่น คนรับใช้ในบ้าน งานร้านอาหาร ล้างรถ พนักงานในปั้มน้ำมัน
- งานแรงงาน เช่น งานในภาคการเกษตร งานก่อสร้าง
- งานโรงงาน เช่น โรงงานสิ่งทอ โรงงานเหล็ก โรงงานผลิตอาหาร
- และงานเล็กน้อยทั่วไปอื่นๆ เช่น คัดแยกปลา ขายของ

งานวิจัยเรื่อง ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และการอพยพโยกย้าย แสดงให้เห็นถึง การเข้าสู่การทำงานของแรงงานเด็กข้ามชาติ ก่อนอายุ 18 ปี เด็กข้ามชาติในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เริ่มทำงานตั้งแต่อายุ 12 – 15 ปี โดยเริ่มทำงานในอำเภอแม่สอด งานที่ทำมีหลากหลาย ตั้งแต่ งานโรงงาน ร้านขายของ งานในภาคเกษตร ไปจนถึงช่วยแม่เก็บขยะและของเก่าขาย ค่าจ้างอยู่ในช่วง 50 – 100 บาทต่อวัน บางงานมีความเสี่ยงต่อสุขภาพและอนามัยของเด็ก เช่น งานเก็บขยะ งานในโรงงาน്മุง เป็นต้นงานวิจัยทำให้เห็นสภาพการถูกหลอก ถูกเอารัดเอาเปรียบในการใช้แรงงานเด็ก และการทารุณกรรมเด็ก เช่น การจ่ายค่าแรงต่ำกว่าอัตราค่าแรงขั้นต่ำ¹⁵ มีกรณีของเด็กที่ถูกชักชวนให้ไปทำงานในจังหวัดอื่นแล้วไม่ได้รับค่าจ้าง หรือให้ทำงานใช้หนี้ค่านายหน้า มีการพาเด็กไปขายบริการทางเพศ มีการทำร้ายร่างกายเด็ก

การบังคับใช้กฎหมายแรงงานจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ แรงงานในระบบ กับแรงงานนอกระบบ

1. แรงงานในระบบ คือ แรงงานในสถานประกอบการไม่ว่าจะเป็นก่อสร้าง ร้านค้า ห้างร้านต่างๆ ซึ่งถ้าเป็นแรงงานในระบบ จะมีการบังคับใช้ตาม พรบ.คุ้มครองแรงงาน ทุกมาตราไม่ว่าจะเป็นการจ้างงานชั่วคราว เช่น เฉพาะปิดภาคเรียน หรือถาวร

2. ส่วนนอกระบบ คือ แรงงานในภาคการเกษตร ลูกจ้างรับใช้ในบ้าน กรณีที่เป็นนอกระบบสามารถจำแนกได้สองประเภทคืองานต่อเนื่องทั้งปีหรือ เป็นงานชั่วคราว ตามฤดูกาล ถ้าเป็นงานต่อเนื่องทั้งปี ก็บังคับใช้กฎหมายทุกมาตราเช่นกัน แต่ถ้าเป็นงานชั่วคราวก็จะบังคับใช้ได้บางมาตรา เช่น เรื่อง ค่าจ้าง วันหยุด วันลา เป็นต้น

ในภาคเกษตรซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ ถ้าเป็นการทำงานตลอดทั้งปีนายจ้างต้องแจ้งให้กับหน่วยงานรัฐ แต่ถ้าเป็นตามฤดูกาลไม่จำเป็นต้องแจ้งผู้รับใช้ในบ้านไม่ต้องแจ้งการใช้แรงงาน เพราะบังคับใช้เพียงบางส่วนของ พรบ.คุ้มครองแรงงาน

สำหรับใบอนุญาตทำงาน แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้อพยพโยกย้ายออกจากพื้นที่แม่สอด จะกล่าวว่าการไม่มีใบอนุญาตทำงานเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รู้สึกกลัว ไม่กล้าออกนอกพื้นที่ แต่กลุ่มตัวอย่างที่ออกไปทำงานที่อื่นทุกคนก็ไม่มีใบอนุญาตทำงานขณะที่ย้ายออกไปเช่นกัน อย่างไรก็ตาม

¹⁴ PREMJA VUNGSIRIPHISAL, E. A. 1998. Migrant Children in Especially Difficult Circumstances in Thailand. Bangkok: UNICER and The Asian Research Center for Migration.

¹⁵ ค่าแรงขั้นต่ำจังหวัดตาก ปี 2011, 2012, 2013 คือ 162, 226, 300 บาท เป็นต้นมา

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่า เด็กที่อายุไม่ถึงก็สามารถเข้าสู่กระบวนการบางอย่างที่ทำให้นายจ้างสามารถทำใบอนุญาตทำงานให้ได้ และกรณีใบอนุญาตทำงานก็ทำให้เด็กกล้าเดินทางระหว่างพื้นที่มากขึ้น (แม้ว่าแท้จริงแล้วการมีใบอนุญาตทำงานก็สามารถถูกตำรวจจับได้หากทำงานไม่ตรงกับใบอนุญาตทั้งนายจ้างและประเภทของงาน หรือกรณีถือบัตรผ่านแดนแล้วเดินทางออกนอกพื้นที่ที่จดทะเบียน)

ปัญหาสำคัญของเรื่องแรงงานเด็กในแม่สอดคือ ภาคเกษตรที่ตรวจสอบยาก และมีพื้นที่กว้างกระจายกันอยู่ต่างกับโรงงานยิ่งไปกว่านั้นการเข้าถึงนายจ้างก็ทำได้ยากเพราะนายจ้างมักจะไม่อยู่ในพื้นที่ นายจ้างจะพบได้ก็ต่อเมื่อมีกิจกรรมประชาสัมพันธ์นายจ้าง มีการแจ้งเรื่องกฎหมายต่างๆ ให้ทราบ ซึ่งในภาคการเกษตรนี้เองที่มีปัญหาเรื่องการใช้แรงงานเด็ก และเด็กเข้าไม่ถึงการศึกษาหรือการบริการอื่นๆ เช่นมักพบเด็กที่พ่อกำลังทำงานในภาคเกษตร คือลักษณะของเด็กตัวเล็กๆ ช่วยพ่อแม่ทำงาน เนื่องจากสภาพของการทำงาน ไม่ได้แยกระหว่างพื้นที่ทำงานพื้นที่พัก ซึ่งเด็กเองอยู่บ้านลำพังไม่ได้จึงต้องตามผู้ปกครองมาทำงานด้วย

ตามกฎหมายแล้วการจ้างงานเด็ก ถ้าเป็นเด็กที่อายุ 15 ถึง 18 ปี นายจ้างต้องแจ้งการใช้แรงงานภายใน 15 วัน เป็นการแจ้งไม่ใช่การขออนุญาต เป็นการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ และต้องแจ้งเมื่อสิ้นสุดการจ้าง ในกระบวนการแจ้ง ก็จะมีการตรวจสอบสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับงานที่ทำ สภาพการทำงาน เพราะต้องเป็นงานที่ไม่มีความเสี่ยง แต่ถ้าเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 จะไม่สามารถจ้างได้ มีโทษ จำปรับ 400,000 บาท ต่อแรงงานเด็ก 1 คน ซึ่งตามหลักการนายจ้างต้องมีการแจ้งออกเมื่อสิ้นสุดการทำงาน แต่นายจ้างมักจะไม่แจ้งออก มีเพียงประมาณ 20% ที่มาแจ้งสิ้นสุด ทำให้ตัวเลขไม่แน่นอน บางครั้งเข้าไปที่สถานประกอบการแล้วเหลือแรงงานน้อยกว่าที่แจ้ง ก็ต้องให้แจ้งออก

แต่พื้นที่แม่สอดมีปัญหาเรื่องเอกสารระบุตัวตนและอายุ ดังนั้นโรงงานมักจะรับคนงานเข้ามาก่อนทำเอกสารให้ โดยที่ไม่มีหลักฐาน คนพม่าที่อายุต่ำกว่า 18 จะไม่มีบัตรประชาชนของพม่าด้วย พอไม่มีหลักฐาน ก็ต้องตรวจมวลกระดูก แล้วแต่ทางเลือกว่าจะไปไหนในแม่สอดมี 3 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลแม่สอด แม่สอดอินเตอร์ และโรงพยาบาลแม่สอดรวม

การตรวจมวลกระดูกคือ การเอกซเรย์กระดูก เมื่อเอกซเรย์แล้วแพทย์จะเป็นผู้วินิจฉัยอ่านค่าที่ได้จากผลเอกซเรย์ ซึ่งแต่ละที่ก็จะตรวจไม่เหมือนกัน บางแห่งตรวจพื้น บางแห่งตรวจข้อมือ ค่าตรวจ ประมาณ 200 บาท อย่างไรก็ตาม การตรวจมวลกระดูกก็ไม่สามารถบอกอายุที่แน่นอนได้ แม้ว่าเป็นคนเดียวกันตรวจคนละแห่งอาจได้อายุไม่เท่ากัน ไม่สามารถยืนยันได้ว่าร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งในกรณีที่เป็นการคิดความ จะยึดผลการตรวจของโรงพยาบาลรัฐเป็นหลัก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นกับดุลยพินิจของร้อยเวรว่า ให้ไปตรวจใหม่ที่ รพ.แม่สอดหรือไม่ โดยทั่วไปจะยึดผลการตรวจของ รพ.แม่สอดเป็นหลัก

ทั้งนี้ การพาลูกจ้างไปตรวจมวลกระดูก ก็เป็นการแสดงถึงความบริสุทธิ์ใจของนายจ้างด้วย กรณีที่ไปตรวจมวลกระดูกแล้วพบว่าลูกจ้างอายุต่ำกว่า 15 ปี ก็จะต้องไม่มีการจ้าง ยังไม่ได้ปรับทันที แต่ถ้าพบว่ายังมีการจ้างอยู่ หรือมีการไปตรวจซ้ำแล้วพบ จึงจะถือว่าฝ่าฝืน แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่พบการฝ่าฝืนแบบนี้

ที่ผ่านมาได้มีการดำเนินคดีเรื่องการจ้างงานเด็ก ในปี 60 มีทั้งหมด 3 ราย เป็นการจ้างงานเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี 2 ราย และเป็นการจ้างงานเด็กอายุ 15 – 18 ปี แต่ไม่แจ้งอีก 1 ราย

ข้อมูลที่เข้าระบบใน ส่วน กลาง ใน กรณิ ของ เด็ ก 15 – 18 ปี ที่ ทำ งาน จะ ต้อง มี การ ใส่ หมายเลข ใบ อนุ ญา ตทำงาน เด็ ก ต้อง มี เอก สร หรือ หมายเลข ประจำ ตัว เด็ ก แต่ การ จ้าง งาน ที่ แม่ สอด จะ รับ เข้า มา ทำ งาน ก่อน ที่ จะ มี บั ตร สถิติ ใน ส่วน กลาง จึง น้อย กว่า ความ เป็น จริง เพราะ เมื่อ นายจ้าง เข้า มา แจ้ง ที่ สำนั กงาน ก็ จะ มี การ สัม ภา ชณ์ นายจ้าง และ ลูกจ้าง ถา มส ภา พการ ทำ งาน บั นที่ กข้อมูล เพื่อ เอา มา วาง แผน การ สุ่ม ตรวจ โดย เก็บ ข้อมูล ใน ส่วน นี้ ไว้ เป็น ข้อมูล ไม่ เป็น ทาง การ ใน ปี 2560 มี เด็ กอายุ 15 – 18 ปี ใน พื นที่ ที่ สำนั กงาน รับ แจ้ง เรื่อง การ ทำ งาน จำนวน 615 คน เป็น ชาย 144 คน เป็น หญิง 471 คน ปี 61 มี ทั้งหมด 52 คน เป็น ชาย 16 คน เป็น หญิง 36 คน ใน จำนวน นี้ บาง ส่วน มา แจ้ง ไว้ ตั้ง แต่ ยัง ไม่ มี เอก สร ทำ งาน วิ ชา หรือ หนังสือ เติ นทาง

ส่วนกรณีของ ม.64 (ม.14 เดิม แรงงานตามฤดูกาล) ต้องมีบัตรประชาชนพม่า ซึ่งต้องอายุ 18 ปี ขึ้น ไป จึง ทำ ได้ ซึ่ง ไม่ มี เด็ ก อ ยู่ ใน ก ลุ่ ม นี้ แต่ ใน ความ เป็น จริง อาจ ขึ้น อยู่ กับการ ออก บั ตร ของ ทาง ผัง พม่า ที่ ออก ไม่ ตรง กับ อายุ จริง ได้

การเข้าสู่การทำงานของเด็กเคลื่อนย้ายนั้นขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมรอบตัวเด็กเป็นหลักมากกว่าความ ต้องการ ของ ตัว เด็ ก เอง โดย เฉ พาะ เด็ ก ที่ ได้ เริ ย น ห นั ง สื่ อ ส่วน มาก แล้ว จะ อยาก เริ ย น ต่อ แต่ ภา วะ ของ ครอบครัว เป็น ตัว กำหนด มากกว่า ความ ต้องการ ส่วน ตัว เช่น การ ที่ มี ผู้ ปก ครอง ไม่ สามารถ หา ราย ได้ ได้ เนื่อง จาก การ เจ็บ ปวย ความ ยาก จน มี พื นที่ อายุน้อย หลาย คน ครอบครัว ผู้ ปก ครอง เ ล็ ย ง เ ต็ ย ว เป็น ต้น หลาย กรณี เด็ ก ถูก บังคับ ให้ ออก โรง เริ ย น เพื่อ ที่ จะ ไป ทำ งาน เนื่อง จาก ภา วะ ดับ ขั นของ ครอบครัว ซึ่ง เด็ ก ส่วน มาก ไม่ สามารถ ที่ จะ คัด คำน ผู้ ปก ครอง ได้ มี เด็ ก จำนวน มาก ที่ ได้ เริ ย น เพียง ขั น ประถม และ ออก ไป ทำ งาน เด็ กที่ เคลื่อนย้ายมา อยู่ในแม่สอดเพื่อการทำงานพร้อมครอบครัวโดยเฉพาะมีจำนวนที่ไม่สามารถระบุได้ ซึ่งเด็กเหล่านี้แทบไม่ได้เข้าถึงการศึกษาซึ่งมีเด็กบางส่วนที่ทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย และเป็นงานที่ใช้แรงงาน ไม่ปลอดภัย และ ผิด กฎ หมาย ความ คาดหวัง เรื่อง อาชีพ ของ เด็ กเคลื่อนย้ายนั้น มีความ หลาก หลาย ตาม ความ สนใจ ของ แต่ละ คน ไม่ ว่า จะ อยาก เป็น ครู หมอ แอร์ โฮ สเต ส ช่าง เสิ ร ม สว ย วิ ศว กร หรือ พยาบาล ซึ่ง ถือ ได้ ว่า เป็น อาชีพ ใน พื นของ เด็ ก หลาย ต่อ หลาย คน แต่ ทว่า หาก ถา มถึง ความ เป็น ไป ได้ ที่ จะ ทำ อาชีพ เหล่า นี้ คำ ตอบ ส่วน ใหญ่ มัก จะ บอก ว่า “มี โอกาส น้อย ที่ จะ ได้ ทำ อาชีพ เหล่า นี้” ซึ่ง ใน ก ลุ่ ม ของ เด็ กเคลื่อนย้ายเอง ความ คาดหวัง และ โอกาส ใน อาชีพ ก็ ยัง มี แตก ต่าง กัน ออก ไป ตาม แต่ บริบท และ ความ เป็น ไป ได้ ของ แต่ละ คน

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถจัดแบ่งกลุ่มของอาชีพที่เด็กเคลื่อนย้ายสนใจได้ดังนี้

- 1.) รับจ้างขายสินค้าในร้านค้า ห้างสรรพสินค้าต่างๆ การทำงานรับจ้างขายของ เด็กส่วนมากที่เข้าสู่งานนี้ต้องสามารถพูดได้หลายภาษาทั้งไทยและพม่า มีหลายคนที่วางแผนว่าหากจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่3แล้วจะเข้าสู่การทำงานนี้ งานในส่วนนี้เป็นที่นิยมมากในเด็กที่เรียนในโรงเรียนไทยโดยเฉพาะการทำงานในห้างสรรพสินค้า อย่างโรบินสันในเมืองแม่สอด

- 2.) การรับจ้างขายของในตลาด รับจ้างร้านขายของขนาดเล็ก ร้านอาหารตามสั่ง เป็นงานกึ่งแรงงานซึ่งเด็กมองว่าเป็นงานที่หนักกว่างานขายของบนห้างสรรพสินค้า เด็กที่เข้าสู่การทำงานส่วนนี้มักเป็นเด็กที่ไม่ได้เรียนสูง หรือออกกลางคัน
- 3.) งานโรงงาน การทำงานในโรงงานในส่วนของฝ่ายผลิตในโรงงานอันหลากหลาย เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานเจียรระในอัญมณี เป็นทางเลือกหนึ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายเห็นเป็นโอกาสในการประกอบอาชีพ ซึ่งการทำงานในโรงงานนั้นมีข้อกำหนดในเรื่องของอายุที่ต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไป เด็กเคลื่อนย้ายที่มีอายุถึงเกณฑ์ 18 ปีก็สามารถที่จะเข้าถึงการทำงานในโรงงานได้ ซึ่งในส่วนของการทำงานในโรงงานนี้สัมพันธ์ถึงการศึกษาของเด็กที่จะต้องเข้าอยู่ในโรงเรียนจนอายุถึงเกณฑ์ ข้อดีของการทำงานในโรงงานคือ เป็นงานที่ค่อนข้างมีลักษณะการจ้างงานชัดเจน เด็กที่เข้าสู่งานลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องเรียนจบชั้นมัธยม และไม่พึงพาทักษะการสื่อสารหรือทักษะอื่นๆมากนัก
- 4.) ธุรกิจส่วนตัว มีเด็กเคลื่อนย้ายหลายคนที่มีเป้าหมายการทำงานคือเรื่องการทำธุรกิจส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นทำร้านขายของเล็กๆ ช่วยธุรกิจพ่อแม่ หรือการค้าขายข้ามแดน ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ที่คาดหวังในการทำธุรกิจส่วนตัวมักมีครอบครัวที่ทำธุรกิจอยู่แล้วในชุมชนคนเคลื่อนย้ายหรือ ทำธุรกิจอยู่ที่พม่า เด็กกลุ่มนี้มีทรัพยากรที่จะสามารถเรียนต่อได้ในระดับที่สูง และสามารถใช้ภาษาไทยและพม่าได้ค่อนข้างดี
- 5.) ทำงานใช้แรงงาน ไม่ว่าจะเป็นในตลาด เก็บของเก่าขาย ก่อสร้าง ซ่อมรถงานใช้แรงงานเป็นงานที่เด็กที่อยู่ในโรงเรียนมองว่าเป็นงานที่ไม่น่าทำ เด็กที่เข้าสู่งานรูปแบบนี้เป็นเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียน หรือพึ่งมาอยู่ในเมืองไทย เด็กในกลุ่มนี้มักได้รายได้น้อย และอยู่ในระดับล่างของการทำงาน
- 6.) คาสีโนงานคาสีโนถือได้ว่าเป็นงานที่มีความน่าสนใจในเรื่องของรายได้และการไม่จำกัดอายุของเด็กที่เข้าสู่การทำงานนี้ การศึกษาไม่มีความจำเป็นเท่าบุคคลากรรูปร่างหน้าตา งานคาสีโนสามารถแบ่งได้เป็นหลายระดับเช่น งานต้อนรับ แจกไพ่ และงานทำความสะอาดแม่บ้าน ซึ่งงานที่เด็กสนใจส่วนใหญ่แล้วเป็นงานต้อนรับ คาสีโนเป็นธุรกิจชายแดนที่มีความเติบโตและต้องการแรงงานสูง เด็กหลายคนที่สามารถใช้ภาษาไทยและพม่าได้มองว่างานนี้เป็นโอกาสหนึ่งในชีวิต งานคาสีโนเป็นงานที่เด็กผู้หญิงจำนวนหนึ่งสนใจ แต่ทว่าทัศนคติของงานคาสีโนในกลุ่มเด็กๆนั้นมีหลากหลายเช่น การคัดเลือกหน้าตา บุคลิกภาพ เป็นหลัก และเป็นงานที่มีความเสี่ยงโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงที่เข้าสู่งานนี้นั้นอาจเสี่ยงเข้าสู่ในเรื่องทางเพศ หรือมีความเสี่ยงในการเดินทางข้ามแดนในเวลากลางคืนได้ในกรณีที่เด็กอาศัยอยู่ในฝั่งไทย งานในคาสีโนสำหรับเด็กผู้หญิงถูกมองว่าเป็นงานที่สร้างภาพลักษณ์ไม่ดีเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีในแง่ของมองว่ามีความเสี่ยงต่อเรื่องทางเพศ ในขณะที่สำหรับเด็กผู้ชายนั้นถูกมองว่าเป็นงานที่ผิดศีลธรรมซึ่งผู้ชายที่ดีไม่ควรทำ
- 7.) ทำงานในคลินิก สถานบริการพยาบาล งานในส่วนนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ช่วยงานในคลินิก แปลภาษาซึ่งต้องการทักษะการสื่อสารหลากหลายภาษา การอ่านการเขียนที่ดี เด็กที่เรียนจบชั้นมัธยมปลายมักเข้าสู่งานในลักษณะนี้ ซึ่งคลินิกในแม่สอดมีจำนวนมากที่ต้องการแรงงานในลักษณะนี้

- 8.) ทำงานในโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือครูในศูนย์การเรียนรู้ ในส่วนนี้เป็นเป้าหมายชีวิตของเด็กหลายคน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กเคลื่อนย้ายและจบการศึกษาในระดับที่สูงจากพม่า มีบางส่วนที่ข้ามกลับไปเรียนมหาวิทยาลัยที่พม่าเพื่อที่จะกลับมาเป็นครูสอนที่ศูนย์การเรียนรู้
- 9.) ทำงานในภาคการเกษตร เป็นงานที่เด็กในโรงเรียนและเด็กในชุมชนเมืองมองว่าเป็นงานหนัก ไม่เป็นงานที่อยู่ในความนิยมของเด็กเคลื่อนย้ายในปัจจุบัน งานภาคการเกษตรถูกมองว่าเป็นงานที่เหมาะกับคนมีอายุวัยกลางคน คนไม่มีความรู้
- 10.) ทำงานต่างจังหวัด จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าเด็กหลายคนมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปทำงานในต่างจังหวัด ซึ่งเด็กกลุ่มนี้มักเป็นเด็กที่มีผู้ปกครองทำงานในต่างจังหวัดหรือมีญาติพี่น้องทำงานที่นั่นอยู่แล้ว งานส่วนใหญ่มีหลากหลายซึ่งงานโรงงานเป็นงานที่เด็กมองว่ามีความเป็นไปได้มากที่สุด แต่หากถามถึงเรื่องกระบวนการเข้าสู่การทำงานในต่างจังหวัด เด็กส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจนัก

การเข้าสู่การทำงานของเด็กเคลื่อนย้ายไม่สามารถกำหนดอายุเฉลี่ยได้แน่นอนเพราะขึ้นกับบริบทของเด็กแต่ละคนซึ่งการถูกผลักดันให้เข้าสู่การทำงานชนิดใดนั้น ซึ่งครอบครัวพ่อแม่เป็นผู้ตัดสินใจหลัก จากคำบอกเล่าของเด็กพบว่าหลายกรณีในตัวเด็กเองไม่ได้มีความพร้อมในการออกไปทำงานแต่ทว่าข้อจำกัดของครอบครัวและการเรียกร้องของพ่อแม่เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเข้าสู่การทำงานในครอบครัวที่มีลูกหลายคนจะพบว่า มีเด็กที่อายุมากที่สุดหรือเป็นผู้เข้าสู่การทำงานเพื่อเลี้ยงดูสมาชิกอื่นในเกือบทุกครอบครัว

เด็กเคลื่อนย้ายส่วนมากมีแนวคิดที่จะหางานทำในประเทศไทยมากกว่าการเดินทางกลับไปหางานทำในประเทศพม่า มีส่วนน้อยที่มองอนาคตในการอยู่อาศัยที่ประเทศพม่า การที่เด็กส่วนมากต้องการอยู่อาศัยในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายเหตุผลเช่น ระบบสาธารณูปโภคในไทย เครื่องข่ายอินเทอร์เน็ต โอกาสในการหางานทำ โอกาสในการใช้ชีวิตที่ปลอดภัย และอื่นๆ มีเด็กจำนวนมากที่ย้ายมาอยู่ในไทยเป็นระยะเวลายาวนาน หรือบางคนเกิดในไทย เด็กกลุ่มนี้แทบไม่รู้เรื่องประเทศพม่าเลย ซึ่งเด็กกลุ่มนี้มีจำนวนมาก ดังนั้นการวางอนาคตในเมืองไทยของเด็กหลายคนจึงมองแนวทางอาชีพที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งในแม่สอดและนอกแม่สอด

บทที่ 3 : สถานการณ์สิทธิเด็กเคลื่อนย้าย

สถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายนั้นมีการอภิปรายวิเคราะห์ 6 หัวข้อดังนี้

การจดทะเบียนเกิดและบัตรสถานะบุคคลสำหรับเด็ก การเข้าถึงบริการทางการแพทย์ การเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมปลอดภัยส่งเสริมพัฒนาการตามวัย การศึกษา การคุ้มครองปกป้อง และการมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งหมดนี้สัมพันธ์กับสิทธิเด็กขั้นพื้นฐาน 4 ข้อ

1. การจดทะเบียนเกิด และบัตรสถานะบุคคล

จากข้อมูลของโครงการส่งเสริมการป้องกันเอดส์ในแรงงานข้ามชาติประเทศไทย (The baseline survey in 2010 of the Prevention of HIV/AIDS among Migrant Workers in Thailand Project (PHAMIT)¹⁶ การสำรวจทำกับผู้อพยพครอบครัวกลุ่มพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนไทย-เมียนมา และ 19 จังหวัดชายทะเล กลุ่มตัวอย่างประชากรผู้อพยพจำนวน 3,405 คน พบว่าร้อยละ 68.4 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นคนข้ามชาติที่เกิดในประเทศไทย และร้อยละ 15.5 มีลูกอายุต่ำกว่า 5 ปี ผู้ที่มีลูกเกิดในประเทศไทย ร้อยละ 19 คลอดลูกที่บ้าน, ร้อยละ 76.6 คลอดที่โรงพยาบาล, คลินิก, หรือ health center, ที่เหลือ ร้อยละ 5.4 เป็นสถานที่อื่นๆ อย่างไรก็ตามภายใต้พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551 กำหนดว่าเด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทยไม่ว่าจะมีสัญชาติใดก็สามารถแจ้งเกิดและการจดทะเบียนการเกิดได้ตามสิทธิของเด็ก

กรณีที่ เด็กที่เกิดในโรงพยาบาล หรือ หน่วยงานทางการแพทย์อื่นๆ จะได้รับการออกไปรับรองเกิด แต่ไม่ใช่การลงทะเบียนการเกิด พ่อแม่ของเด็กไม่ว่าจะได้รับการรับรองเกิดหรือไม่ก็ตาม จะต้องไปลงทะเบียนการเกิดเด็กภายใน 15 วัน ที่สถานที่ลงทะเบียนในท้องถิ่นนั้น การลงทะเบียนการเกิดนี้ถือเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อระบุนามตัวตนของเด็กเพื่อมีการพิสูจน์สัญชาติของเด็กได้ในภายหลัง แต่การแจ้งเกิดในพื้นที่แม่สอดของเด็กที่เป็นลูกของแรงงานเคลื่อนย้ายนั้นยังมีความท้าทายในหลายประการดังนี้

1.1. การเข้าถึงข้อมูลของผู้ปกครอง

ในกรณีที่ เกิดที่สถานพยาบาลของรัฐ เอกชน หรือสถานพยาบาลแม่ตาวจะมีการออกไปรับรองเกิดให้สำหรับเด็กเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถนำไปแจ้งเกิดได้ที่เทศบาลภายใน 15 วัน แต่มีหลายกรณีที่ผู้ปกครองมีความเข้าใจว่าไปรับรองเกิดนั้นคือการจดทะเบียนการเกิดที่ครบถ้วนแล้ว ดังนั้นจึงไม่ได้เข้าสู่วาระบวนการแจ้งเกิดต่อไป ส่วนกรณีการเกิดที่บ้านหรือที่อื่นที่ไม่ใช่สถานพยาบาลต้องมีพยานที่เป็นผู้นำชุมชน หรือคนไทยรับรอง ซึ่งกรณีนี้ประสบความสำเร็จยากมากเนื่องจากผู้ปกครองบางคนไม่เข้าใจขั้นตอนว่าต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้านหรือคนชุมชนอย่างไร บางกรณีเป็นกรณีที่ย้ายเข้ามาใหม่โดยที่ไม่ผ่านการลงทะเบียนหรือช่องทางทางการ

¹⁶ อ้างอิงจาก ลีวา ผาดโรง-ชัยพานิช 2554. โครงการ ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และปัญหาทางด้านสาธารณสุข, กรุงเทพฯ, สกว.

และบางคนไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ทำให้มีการเลือกที่ไม่แจ้งเกิดกับคนในชุมชน การแจ้งเกิดโดยมีบุคคลมารับรองค่อนข้างเป็นประเด็นที่สับสนเนื่องจากมีหลายปัจจัยทั้งกรณีย้ายมาอยู่ใหม่และอยู่มานานแล้วโดยที่ไม่สามารถหาหลักฐานการเกิดในประเทศมายืนยันได้

การเข้าไม่ถึงข้อมูลของผู้ปกครองนั้นมักเป็นกรณีที่มีผลกระทบต่อเด็กที่มาจากกลุ่มที่ติดตามพ่อแม่ ผู้ปกครองเข้ามาในเมืองไทย ทั้งอยู่ในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียนต่างๆเนื่องจากมีเด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากที่เกิดในเมืองไทยซึ่งเข้าไม่ถึงการจดทะเบียนการเกิดเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กที่พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าเมืองมาในช่องทางไม่เป็นทางการ ซึ่งหากเด็กเกิดที่พม่าและมีใบแจ้งเกิดพม่า เด็กก็สามารถมีสัญชาติพม่าได้ แต่บางกรณีพบว่าเด็กไม่มีทั้งการจดทะเบียนเกิดไทย และพม่า ซึ่งทำให้เด็กกลายเป็นเด็กไร้รัฐและไม่มีสถานะในการระบุตัวตน นอกเหนือจากนั้น เด็กที่กำพร้าหรือถูกทอดทิ้งก็ยังเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบในส่วนนี้เพราะมีเด็กกำพร้าจำนวนมากที่ถูกทิ้งไว้โดยไม่มีเอกสารอะไรติดตัวเลย ยกเว้นกลุ่มเด็กที่ถูกทอดทิ้งในสถานพยาบาลที่จะมีกระบวนแจ้งเกิดและส่งเด็กไปยังสถานสงเคราะห์ตามกระบวนการ

1.2. ความไม่สามารถเชื่อมโยงการจดทะเบียนเกิดกับเรื่องสิทธิของเด็ก

การจดทะเบียนการเกิดนั้นเชื่อมโยงกับสิทธิของเด็กในแง่ของการเข้าถึงบริการของรัฐ เช่น การศึกษา การบริการทางการแพทย์ รวมทั้งการสามารถเดินทางและการประกอบอาชีพในกรณีที่ผู้ปกครองได้รับการผ่อนผันหรืออนุญาตให้อยู่ในประเทศไทยอย่าง เป็นทางการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการถูกระบุตัวตนของเด็กเพื่อลดความเสี่ยงในการถูกแสวงหาผลประโยชน์ และการพิสูจน์สัญชาติของเด็กในอนาคต

แม้ว่าการจดทะเบียนการเกิดจะมีความสำคัญแต่ทว่ายังมีหลายประเด็นที่พบว่าเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานเคลื่อนย้ายในแม่สอดไม่ไปจดทะเบียนการเกิดซึ่งในส่วนนี้เป็นแรงงานที่เข้ามาแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งการหลีกเลี่ยงการลงทะเบียนการเกิด หรือการเข้ารับบริการทางการแพทย์ของแม่เด็ก นำไปสู่ความเสี่ยงทางสุขภาพ ความปลอดภัยในการคลอด หรือการได้รับภูมิคุ้มกันในระยะแรกเกิดของเด็ก กรณีที่แม่เด็กไม่ได้เข้าประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แม่เด็กอาจกลัวที่จะต้องรายงานกับทางการ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะคลอดลูกที่บ้าน และไม่ให้การลงทะเบียนการเกิดให้กับเด็ก แม้ว่ากฎหมายไทยจะกำหนดไว้ก็ตามว่าเด็กทุกคนที่เกิดในประเทศไทยมีสิทธิในการแจ้งเกิดแม้ว่าผู้ปกครองจะเข้าเมืองตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม แต่ทว่าความกลัวเกรงของผู้ปกครองยังเป็นข้อจำกัดหลักให้เด็กเข้าไม่ถึงสิทธิดังกล่าว นอกเหนือจากนั้น หากในกรณีการเข้าเมืองแบบไม่เป็นทางการนั้นเรื่องสิทธิในการรักษาพยาบาลของเด็กไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับการลงทะเบียนการเกิดในมุมมองของพ่อแม่เด็กและสำหรับอนาคตของตัวเด็กจึงยังไม่ชัดเจน

1.3. ปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง

ในบางกรณีผู้ปกครองเองทราบขั้นตอนในการแจ้งเกิดว่าต้องนำไปรับรองเกิดไปแจ้งต่อเทศบาลแต่พบว่าไม่สามารถไปตามกำหนดเวลา 15 วันได้ เนื่องจากลักษณะการทำงานของผู้ปกครองเป็นการรับจ้างรายวัน การขาดรายได้รายวันในภาวะที่มีเด็กคลอดใหม่ในครอบครัวเป็นสิ่งที่จำเป็นข้อจำกัดในครอบครัวและการใช้เวลาตามกระบวนการในการแจ้งเกิดที่ค่อนข้างนานในแต่ละวัน ดังนั้นผู้ปกครองบางส่วนจึงไม่สามารถแจ้งเกิดให้กับเด็กได้

1.4. การจดทะเบียนเกิดและการรับรองสัญชาติพม่าไม่สัมพันธ์กัน

การจดทะเบียนการเกิดและสูติบัตรที่ออกจากประเทศไทยจะไม่ได้ได้รับการรับรองสถานะการเป็นบุคคลสัญชาติเมียนมาได้หากไม่นำไปรับรองเกิดและสูติบัตรไปรับรองจากสถานทูตเมียนมา ซึ่งในส่วนนี้ทำให้เด็กเมียนมาที่เกิดในไทยจำนวนมากไม่ได้รับสถานะบุคคลในเมียนมาด้วยเช่นกัน เพราะการจะถูกรับรองโดยสถานทูตนั้นต้องมีการเดินทางและใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนมากซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้ปกครองของเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอดส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงทั้งข้อมูลและทรัพยากรที่สามารถไปแจ้งเกิดได้ แต่โดยทั่วไปแล้วในหลายกรณีพบว่าผู้ปกครองของเด็กที่เกิดในฝั่งไทยหากมีญาติพี่น้องที่เมียนมาก็สามารถให้ญาติแจ้งเกิดได้ เพราะระบบการแจ้งเกิดในเมียนมายังคงมีการใช้หมอต๋ายรับรองการเกิด ซึ่งในส่วนนี้ต้องมีการใช้จ่ายให้กับหมอต๋ายในชุมชนที่แจ้งเกิดนั้นๆ ด้วย

แต่ในกรณีนี้หากเป็นเด็กมุสลิมจะถูกจำกัดและเข้าไม่ถึงการแจ้งเกิดในเมียนมาได้เท่ากับเด็กเมียนมาในกลุ่มอื่นโดยเฉพาะปีที่ผ่านมานี้เนื่องจากสถานการณ์การเกิดภัยคุกคามมุสลิมในเมียนมารุนแรงขึ้น

1.5. การไร้เอกสารระบุตัวตนของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือกำพร้า

นอกเหนือจากสถานพยาบาลและชุมชนแล้ว CPPCR สามารถออกใบรับรองการเกิดสำหรับเด็กที่ไม่มีใบเกิดทั้งไทยและเมียนมาได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่มีผู้ปกครองมายืนยันตัวตนเท่านั้นเนื่องจากมีการสวมรอยเพื่อใช้ใบเกิดเกิดขึ้นมา ดังนั้นในส่วนนี้เด็กที่ไม่มีพ่อแม่หรือกำพร้าจะไม่สามารถเข้าถึงได้

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามพบว่ามียุติบัตรจำนวนมากที่ไม่มีใบเกิดทั้งจากไทยและพม่า

การจดทะเบียนเกิดมีความสัมพันธ์กับการตรวจสอบสัญชาติของเด็กเพื่อที่เป็นหลักฐานที่สำคัญสำหรับเด็ก ซึ่งมีเด็กจำนวนมากที่ระบุว่าตนเองไม่มีทั้งใบเกิดของไทยและพม่าโดยเฉพาะเด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือเป็นกำพร้า ดังนั้นกระบวนการพิสูจน์ตัวตนของเด็กจึงเป็นกระบวนการที่ยากมากกว่าเด็กที่มีผู้ปกครอง

การระบุสถานะบุคคลสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายนั้น หากเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลหรือเอกชนของไทยนั้น จะมีกระบวนการทำบัตร 10 ปีให้แก่เด็กไม่ว่าจะเป็นเด็กที่ไม่มีหลักฐานสูติบัตร หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนในแต่ละโรงเรียนทั้งรัฐและเอกชน จะมีการรับหลักฐานเข้าเรียนที่เด็กมี เช่น ใบรับรองการเกิดไปรับรองจากนายจ้างของผู้ปกครองเด็ก ใบแจ้งประวัติบุคคลตามแบบของกระทรวงศึกษาธิการ

ใบส่งมอบบัตรจากสถานสงเคราะห์เอกชน ซึ่งหากไม่มีหลักฐานใดมาแสดงสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญในการชกประวัติเด็กจากผู้เกี่ยวข้อง แล้วทำการบันทึกประวัติบุคคลเพื่อเป็นหลักฐานการเข้าเรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกที่รองรับเด็กเคลื่อนย้ายได้

เพราะสถานศึกษาสามารถออกใบรับรองจากโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาทำให้เด็กสามารถมีบัตรเพื่อแสดงสถานะบุคคลในประเทศไทยได้

ในหลายกรณีสำหรับเด็กที่มีใบเกิด การได้รับบัตรนั้นมีข้อกำหนดต่างกัน ได้แก่

- หากเด็กมีสูติบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน นำหน้าด้วย 06391 สามารถทำบัตร10ปีได้แต่ต้องไปดำเนินการโดยผู้ปกครองเอง
- หากเด็กมีสูติบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน นำหน้าด้วย 006398 สามารถรอทำบัตร 10ปีได้แต่ต้องรอคำสั่งจากมหาดไทย และสามารถเข้าโรงเรียนได้เลย
- หากเด็กมีสูติบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน นำหน้า 06398 สามารถทำบัตรที่เทศบาลนครแม่สอดได้เลย
- ทร.38 ขึ้น 006398 เข้าโรงเรียนได้ แต่ไม่สามารถทำบัตร10ปีได้

ในปี พ.ศ. 2561 มูลนิธิทางสังคมเพื่อเด็กและสตรี ร่วมกับสำนักงานทะเบียนเทศบาลนครแม่สอด จ.ตากได้ดำเนินการสำรวจและออกเอกสารแสดงตน ในศูนย์การเรียนของเด็กเคลื่อนย้าย โดยเป็นการสำรวจและได้รับบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนเพื่อรับรองว่าเด็กเหล่านี้มีตัวตนในประเทศ

กลุ่มเด็กเข้ามาเพื่อเรียนเฉพาะนั้นเป็นกลุ่มที่สามารถเข้าถึงบัตรบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนได้มากกว่า กลุ่มเด็กเคลื่อนย้ายที่ไม่ได้เข้าระบบโรงเรียน หรือสถานสงเคราะห์ต่างๆซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าไม่ถึงเรื่องการแจ้งเกิดและบัตรระบุสถานะ ซึ่งในกลุ่มนี้มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีทั้งใบเกิดไทยและเมียนมาซึ่งในกลุ่มนี้จะเข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆ ทั้งการเดินทาง การทำอาชีพที่ปลอดภัยและเหมาะสม รวมถึงอยู่ในกลุ่มเสี่ยงในการถูกแสวงหาผลประโยชน์ได้

2. การเข้าถึงบริการทางการแพทย์

ความคุ้มครองทางสุขภาพของเด็กข้ามชาติยังคงมีความคุ้มครอง แม้ว่าแรงงานข้ามชาติที่เข้าสู่ระบบการลงทะเบียนแรงงานของไทยจะสามารถเข้าสู่การคุ้มครองด้านสุขภาพ ใน 2 รูปแบบ คือ ระบบประกันสุขภาพ และระบบประกันสังคม¹⁷ แต่การคุ้มครองดังกล่าวก็มีได้ให้ผลประโยชน์ที่ชัดเจนกับเด็กที่เป็นลูกหลานของแรงงานเหล่านั้น

สำหรับกรณีของเด็กข้ามชาติหลักประกันสุขภาพของรัฐบาลที่น่าจะให้ประโยชน์กับประชากรกลุ่มนี้ ได้แก่ อระบบประกันสุขภาพ

¹⁷ HUGUET, J. W. 2014. Thailand Migration Profile. In: HUGUET, J. W. (ed.) *Thailand Migration Report*. Bangkok: IOM.

เนื่องจากประกันสังคมเป็นหลักประกันที่เน้นการคุ้มครองคนทำงานเพราะต้องมีการสมทบเงินเป็นรายเดือน อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดมากมายในการเข้าถึงระบบประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ

แรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนทุกคนจะต้องผ่านการตรวจสุขภาพและซื้อประกันสุขภาพซึ่งจะทำให้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐที่เข้าร่วมโครงการการซื้อประกันสุขภาพให้ครอบครัวและผู้ติดตามก็สามารถทำได้เช่นกัน แต่ยังมีอุปสรรคมากมายถึงจำนวนเงินที่ต้องจ่ายมากขึ้นด้วยค่าใช้จ่ายในการตรวจสุขภาพและค่าประกันสุขภาพต่อคนอยู่ที่ 1,000 บาทต่อปี หากแรงงานมีสมาชิกครอบครัวหลายคนค่าใช้จ่ายต่อครั้งที่ค่อนข้างสูงจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงประกันสุขภาพสำหรับบุตรแรงงานข้ามชาติด้วยเช่นกัน อุปสรรคอีกประการหนึ่งคือประกันสุขภาพลักษณะนี้จะถูกผูกติดอยู่กับการจดทะเบียนแรงงานซึ่งมีการเปิดจดทะเบียนเฉพาะช่วงเวลา ที่รัฐบาลประกาศให้มีการดำเนิน การ ทำให้แรงงานข้ามชาติและครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงหลักประกันทางสุขภาพได้หากไม่เข้าสู่ระบบการจดทะเบียนในช่วงระยะเวลาที่กำหนด และไม่สามารถทยอยซื้อประกันสุขภาพให้สมาชิกครอบครัวได้เพราะต้องดำเนินการภายในครั้งเดียวให้เสร็จสิ้นในช่วงระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น

จากงานศึกษาโครงการทนายทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศเมียนมา: สถานการณ์และปัญหาทางด้านสาธารณสุข¹⁸ พบว่า ในแม่สอดมีช่องทางมารับบริการทางการแพทย์ได้แก่

- 1) ซื้อยาทางเอง จากร้านค้าในชุมชน หรือร้านขายยาในตลาด
- 2) ไปคลินิกแม่ตาว ในกรณีที่คลินิกไม่สามารถรักษาได้คนไข้จะถูกส่งตัวไปโรงพยาบาลแม่สอด
- 3) ไปคลินิกเอกชน และ
- 4) ไปสถานีนามัย

จากโครงการศึกษาดังกล่าว ระบุว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจ จะซื้อยามารับประทานเอง ตามด้วยการไปคลินิกเอกชน และโรงพยาบาลในสัดส่วนอย่างละเท่าๆ กัน ร้อยละ 10 มีที่ไปสถานีนามัยเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของแม่ตาวคลินิก ซึ่งมีแรงงานต่างด้าวทั้งในและนอกพื้นที่อำเภอแม่สอดทั้งในฝั่งไทยและฝั่งเมียนมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก เพราะไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษา มีแพทย์ และแพทย์ฝึกหัด ผู้ช่วย และเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานที่เป็นชาวเมียนมา รวมถึงการมีแพทย์และนักศึกษาแพทย์ที่เป็นอาสาสมัครจากที่ต่างๆ มาช่วยในการรักษาด้วย ทำให้ผู้เข้ามาใช้บริการสามารถสื่อสารด้วยภาษาเมียนมาได้สะดวก นอกจากนี้แม่ตาวคลินิกยังมีหน่วยรับแจ้งเกิดเพื่อรับรองการเกิดให้เด็กต่างด้าวโดยมีหนังสือรับรองการเกิดสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กต่างด้าว ที่บันทึกได้สามภาษา ทั้ง ไทย อังกฤษ และเมียนมา เช่นเดียวกับที่ใช้ในโรงพยาบาลของรัฐและเอกชน

¹⁸ ลิวา ผาดโธสง-ชัยพานิช 2554. โครงการ ทนายทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และปัญหาทางด้านสาธารณสุข, กรุงเทพฯ, สกว.

ในส่วนของการทำประกันสุขภาพสำหรับกลุ่มแรงงาน กลุ่มผู้ติดตาม กลุ่มแรงงานที่ลงทะเบียนตามพรบ.16 มกราคม 2561 เรื่องการจัดการคนต่างด้าวในกลุ่มบัตรสีชมพูเดิมทั้งหมด 31 มีนาคม 2561 โดยบังคับทำบัตร 2 ปี การขายประกันสุขภาพให้ผู้ติดตามมี 2 ส่วนได้แก่เด็กอายุ 2 ปีเด็ก 0-7 ปีรวมค่าวัคซีนด้วยราคา 730 บาทและ เด็กอายุ 7-18 ปี ราคา 3,200 บาท ส่วนเด็กที่มาจากศูนย์การเรียนนั้น ตามพรบ.คนต่างด้าวสามารถซื้อประกันสุขภาพได้ ช่วงอายุ 0-7 ปีปีละ 365 บาท ซึ่งเด็กที่เข้าถึงบริการกลุ่มนี้ได้ต้องมีพ่อแม่ที่ลงทะเบียน ซึ่งค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง และในสถานสงเคราะห์บางแห่งได้มีการซื้อประกันสุขภาพให้เด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เช่นกัน ใน ราคา ปี ละ 2700 บาท ซึ่งเห็นได้ว่าช่องทางการเข้าถึงบริการสุขภาพของเด็กเคลื่อนย้ายยังไม่ครอบคลุมและเข้าถึงเฉพาะเด็กบางกลุ่มข้างต้นเท่านั้น

ในบางโรงเรียนมีการซื้อประกันอุบัติเหตุสำหรับเด็กในราคา 100 บาทต่อปี ซึ่งส่วนมากแล้วเป็นโรงเรียนไทยและประกันอุบัติเหตุนี้ใช้ได้ในกรณีอุบัติเหตุเท่านั้นซึ่งหากเป็นการเจ็บป่วย เ พ ร า ะ โร ค นั้ น ไ ม่ ไ ต่ ฎ ก ค ร อ บ ค ลุ ม ใน ป ร ะ กั น แต่ในกรณีเด็กที่อยู่ในโรงเรียนไทยมักได้รับการทำบัตร 10 ปีซึ่งทางโรงเรียนสามารถทำให้ได้ ดังนั้นสามารถใช้บริการการรักษาได้ ในพื้นที่แม่สอดมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนจำนวน 22 แห่งที่เด็กเคลื่อนย้ายสามารถไปใช้บริการได้ในกรณีที่เจ็บป่วยไม่มากนัก จากข้อมูลภาคสนามพบว่าการใช้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายนั้นสามารถรักษาได้และเป็นที่ยอมรับเนื่องจากอยู่ใกล้ชุมชนและโรงเรียนที่เด็กอาศัยอยู่ การใช้บริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลของเด็กเคลื่อนย้ายนั้น ส่วนมากใช้ในโรคหรือการเจ็บป่วยทั่วไปที่ไม่หนักหนา ซึ่งโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในแต่ละพื้นที่ที่มีศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติหรือโรงเรียนต่างๆ ก็จะทำวัคซีนหรือทำงานด้านสุขภาพอนามัยในชุมชนเป็นประจำ ในส่วนของชุมชนมุสลิมเองจะมีองค์กรของสาธารณสุขในการดูแลรักษาพยาบาลรักษาแรงงานเคลื่อนย้ายโดยเฉพาะซึ่งสามารถตรวจและจ่ายยาในโรคที่ไม่รุนแรงได้ฟรี ซึ่งในกรณีเจ็บป่วยหนักโรงพยาบาลแม่สอดเป็นโรงพยาบาลที่มีศักยภาพในรับกรณีร้ายแรงได้แต่ที่ว่าหากไม่มีประกันสำหรับเด็กแล้ว การขอใช้การสงเคราะห์ของโรงพยาบาลแม่สอดก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกยกขึ้นมาว่าเป็นทางเลือกที่สามารถทำได้

การใช้บริการสถานพยาบาลแม่ตาวเป็นสถานพยาบาลที่รักษาแรงงานเคลื่อนย้ายและเด็กเคลื่อนย้ายซึ่งมีค่าสมาชิก 30 บาทและรักษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและเสียค่าใช้จ่ายจำนวนน้อยในบางโรค ซึ่งการเข้ารับการรักษาที่แม่ตาวนั้นบางครั้งมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่ค่อนข้างสูงเพราะการอยู่ไกลจากชุมชนเมียนมาในหลายแห่ง โรงพยาบาลแม่สอดก็เป็นแหล่งพยาบาลหลักที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการรักษา

จากการศึกษาพบว่า การบริการทางการแพทย์นั้นมีความสำคัญต่อเด็กเคลื่อนย้ายอย่างมาก ไม่เฉพาะแต่เรื่องบริการทางการแพทย์สำหรับตัวเด็กเองเท่านั้น แต่ในครอบครัวของเด็กเคลื่อนย้ายเอง หากมีสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยไม่ว่าจะเป็น พ่อ หรือ แม่ เด็กจะต้องเป็นผู้รับภาระในการดูแลคนเจ็บป่วยเหล่านั้นโดยเฉพาะเด็กผู้หญิง

จากการสำรวจภาคสนามพบว่า มีกรณีเด็กที่มีผู้ปกครองเจ็บป่วยหนักอยู่ในโรงพยาบาลซึ่งกระทบต่อทัศนคติของเด็ก เรื่องการศึกษาต่อ เนื่องจากต้องการออกไปทำงานเพื่อหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัว ผู้ปกครองบางคนเจ็บป่วยแต่ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาได้เพราะไม่มีเอกสารเข้าเมืองที่ถูกต้อง มีบางกรณีที่นอนเจ็บป่วยในบ้านและตัวเด็กเองต้องเป็นผู้หารายได้หลักเข้าสู่ครอบครัวเพราะผู้หารายได้หลักเจ็บป่วย ซึ่งในกรณีนี้พบว่า มีเด็กที่ออกโรงเรียนกลางคัน หรือเข้าสู่การทำงานที่ค่อนข้างเสี่ยงในเรื่องทางเพศหรือความปลอดภัยในเนื้อตัวร่างกายโดยเฉพาะเด็กผู้หญิง เช่น น ก น ใน ค า ลี โ น หรืองานหนักและอันตรายต่างๆเนื่องจากรายได้ที่เด็กคาดหวังเพื่อการรักษาพยาบาลสมาชิกในครอบครัว เว ปี น ตั น ดังนั้นการเข้าถึงบริการทางการแพทย์สำหรับกลุ่มแรงงานและเด็กเคลื่อนย้ายนั้นจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก

สำหรับสิทธิการรักษาพยาบาลสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายในกลุ่มที่ไม่มีผู้ปกครอง ผู้ปกครองไม่ได้ลงทะเบียน หรือเด็กที่ไม่มีหลักฐานอันใดยังคงเป็นไปในแนวทางที่ไม่ได้ชัดเจน และในต้นปี 2561 โรงพยาบาลแม่สอดได้มีการปรึกษาหารือกับกองเศรษฐกิจของกระทรวงสาธารณสุขว่าอาจมีการทำแม่สอดโมเดล เป็นการซื้อประกันสุขภาพที่ราคาไม่แพงให้เด็กเคลื่อนย้ายได้

3. การเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมปลอดภัย และส่งเสริมพัฒนาการตามวัย

การเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสมและปลอดภัยนั้นเป็นประเด็นท้าทายในพื้นที่แม่สอดเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวกลุ่มแรงงานเคลื่อนย้ายนั้นไม่เอื้ออำนวยในการสร้างสุขภาวะที่ดีในครอบครัวได้ และบางกรณีก็เกิดจากการปล่อยปละละเลยเด็กของผู้ปกครองเช่นปล่อยเด็กเล็กไว้ลำพัง ซึ่งเป็นผลกระทบกับตัวเด็กในแง่ของความปลอดภัย การเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า กลุ่มเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนเป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงที่สุดเนื่องจากมีกรณีที่ผู้ปกครองเด็กเหล่านี้จะต้องอยู่ตามลำพัง เนื่องจาก ก ก ร อ อ ก ไป ทำ งาน การปล่อยเด็กให้อยู่ตามลำพังหรืออยู่กับเด็กด้วยตนเองเป็นความเสี่ยงในด้านความปลอดภัยต่างๆ นอกเหนือจากนั้นยังมีบางครอบครัวที่ผลักดันให้เด็กเข้าสู่การทำงาน เช่น การเก็บขยะขาย ขอทาน เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่า เป็น การ ขั ด ต่ อ ก า ร พั ฒ น า ส า ห ร ้ บ เ ด็ ก เด็กเคลื่อนย้ายกลุ่มที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนต้องเผชิญกับปัญหาภาวะโภชนาการและการอยู่อาศัยที่ไม่ปลอดภัย เช่น อาศัยในบ้านร้าง ที่รกร้าง อาศัยอยู่ตามชุมชนแออัด กองขยะ หรือแม้กระทั่งอาศัยกับเหล่าครอบครัวรวมกัน เช่นเดียวกับเด็กที่เรียนในโรงเรียนเองก็ยังคงเผชิญกับเรื่องสุขอนามัยภายในครอบครัวเช่นเดียวกัน เช่น การเข้าไม่ถึงข้อมูลและทรัพยากรของผู้ปกครองในเรื่องการดูแลสุขภาพ วัคซีนเด็ก และอาหารที่ไม่หลากหลายและครบห้าหมู่

การอยู่อาศัยรวมกันในพื้นที่แออัดเป็นประเด็นหนึ่งที่เด็กที่ติดตามผู้ปกครองต้องเผชิญเนื่องจากหลายปัจจัย ทั้ง เรื่อง การ ลด ค่า ใช้ จ่า ย ก า ร มา อา ศั ย อ ยู่ กั บ ญ า ตี หรือ คน รู้ จัก ซึ่งการอยู่ในที่พักอาศัยที่แออัดเป็นการสร้างความเสี่ยงแก่เด็กในการถูกรบกวนกระทำความรุนแรง หรือล่วงละเมิดทางเพศได้

มีกรณีที่เกิดขึ้นในโรงเรียนบางส่วนยังต้องรับภาระในครอบครัวหรือแม้กระทั่งการที่ผู้ปกครองต้องหลบหนีจากการถูกกวาดล้างซึ่งมีเด็กบางส่วนที่ต้องติดตามผู้ปกครองไปด้วยซึ่งทำให้ขาดเรียนเป็นระยะเวลาหลายวันทำให้ขาดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง

เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนหนึ่งที่มีการถูกระบุโดยครูในโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ว่ามีปัญหาในการเรียนรู้อย่างไร เช่น เรียนรู้ช้าซึ่งจากข้อมูลภาคสนามพบว่าเด็กที่มีการต้องการพัฒนาพิเศษเหล่านี้มีจำนวนมากขึ้น เด็กบางคนมีปัญหาในการสื่อสารเพราะการเติบโตมาในครอบครัวที่ใช้ภาษาแตกต่างจากการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งเด็กในกลุ่มนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาเฉพาะที่ควรจะเป็นเนื่องจากยังไม่มีครูที่มีวิชาชีพเฉพาะในโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ที่สามารถจัดการเรียนการสอนให้เด็กกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะได้อย่างเหมาะสมทำให้เด็กกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงการเรียนรู้ได้ตามที่ควรจะเป็นเนื่องจากปัจจัยเบื้องต้นของความไม่พร้อมของบุคลากรแล้ว ผู้ปกครองของเด็กเองก็ไม่มี ความเข้าใจในการพัฒนาเด็กที่มีความต้องการเฉพาะเหล่านี้ มีหลายกรณีที่ผู้ปกครองไม่ยอมรับว่าลูกของตนมีความต้องการเฉพาะ ซึ่งในส่วนนี้ยังขาดการสร้างความเข้าใจและทรัพยากรในการพัฒนาเด็กกลุ่มนี้ ซึ่งในกรณีเด็กที่มีความต้องการพิเศษหากไม่ได้รับการพัฒนาแบบเฉพาะแล้วนั้นอาจทำให้เกิดการออกกรเรียนกลางคันได้

การขาดแคลนพื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่ที่เด็กสามารถเล่นได้เป็นประเด็นหนึ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายมองว่ามีความสำคัญในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการตามวัย พื้นที่เล่นสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอดมีไม่มากนักส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในพื้นที่โรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ซึ่งมีไม่เพียงพอและไม่หลากหลายต่อความต้องการพัฒนาตนเองของเด็ก นอกเหนือจากนั้นมีเด็กเคลื่อนย้ายหลายคนที่ไม่สามารถเข้าถึงการเล่นได้เนื่องจากต้องเข้าสู่การทำงาน การหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว หรือดูแลสมาชิกในครอบครัวแทนผู้ปกครองในกรณีที่มีความจำเป็นต่างๆ

สภาพแวดล้อมของชุมชนนั้นมีสภาพที่ไม่ปลอดภัยสำหรับเด็กเช่นกรณีการมีสุนัขหรือแมวจรจัดจำนวนมากซึ่งเสี่ยงต่อการถูกกัดและโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งพบว่าในบางชุมชนมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ถูกรูขุ้ยกัดบ่อยครั้งซึ่งถือว่าเป็นปัญหาที่ทำให้ทนายในพื้นที่อีกด้วย ปัญหา ยาเสพติดยังคงเป็นปัญหาใหญ่ของเด็กรวมทั้งการติดเหล้า บุหรี่ หนัก ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้มักทำให้เกิดปัญหาเรื่องความรุนแรงตามมา

4. การศึกษา

เรื่องสิทธิในการศึกษาเป็นส่วนที่ถูกมองว่าก้าวหน้าที่สุดในประเด็นของเด็กเคลื่อนย้าย จากข้อมูลภาคสนามพบว่าแม่สอดเป็นพื้นที่ที่มีเด็กจำนวนมากย้ายถิ่นมาเพื่อเข้ารับการศึกษาระดับเฉพาะ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีทั้งสถานศึกษาและที่พักรองรับเด็กที่ย้ายถิ่นมาจากที่ไกลๆ และยังมีส่วนที่ทำงานด้านการสงเคราะห์ให้สำหรับเด็กที่กำพร้า หรือไม่มีที่ไปที่ไปอีกจำนวนมาก

มีเด็กจำนวนมากจากฝั่งเมียนมาเดินทางไกลเข้ามาเรียนในสถานศึกษาในแม่สอดเนื่องจากสาเหตุของการเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในแม่สอดมีราคาที่ถูกลงและมีหอพักรองรับ แต่ทว่าประเด็นเรื่องการศึกษสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอดยังคงมีปัญหาดังต่อไปนี้

4.1. มีเด็กอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาเช่นเด็กที่อยู่ในชุมชนต่างๆ อยู่ในภาคเกษตร หรือ ชุมชน น โ ด ย ร อ บ แ ม่ ส อ ด ที่ต้องทำงานรับภาระช่วยเหลือครอบครัวเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว และผู้ปกครองไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และสิทธิของเด็กในการพัฒนาตนเอง

4.2. การออกโรงเรียนกลางคืนของเด็กเคลื่อนย้ายเนื่องจากหลากหลายสาเหตุเช่น การออกไปทำงาน การรับภาระครอบครัว หรือการหลบหนีของผู้ปกครอง เด็ก ออก ก กลาง คัน บาง กรณี พ่ อ แม่ พ า ลู ก มา เ รีย น แล้วได้เอกสารบัตร10ปีแล้วก็ออกพาลูกเข้าไปในต่างจังหวัดด้านใน หรือ เด็กในพื้นที่นี้เป็นเพื่อที่เกษตร เปิดเทอมจะเป็นช่วงหน้าฝนพ่อแม่มาทำงานในภาคเกษตร พาลูกมาเรียนเทอม 1 พองานหมด ฝนหมด ก็พากลับบ้าน ซึ่งมีหลายกรณีที่เด็กหายไปไม่มาเรียน 3 วันโรงเรียน ครู ต้องติดตามจากผู้ปกครอง ถ้าตามไม่เจอ ประมาณ 7 วัน ก็ต้องไปตามกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้รับรองว่าไม่มีเด็กไม่มีตัวตนในพื้นที่แล้ว เป็นต้น

4 3
การไม่สามารถเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นของเด็กเนื่องจากปัญหาเรื่องเศรษฐกิจและความรับผิดชอบต่อครอบครัว
ในส่วนนี้พบว่าเด็กส่วนมากเข้าเรียนในวัยที่มากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งนั้นเด็กบางคนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่6 ใน วัย ป ระ ม า ณ ที่ ค ร อ บ ค ร ี ว ม อ ง ว่า ส า ม า ร ท ท ำ ก า น ได้ เช่น 15-16ปี ขึ้น ไป ดังนั้นหากเด็กจึงต้องยุติการเรียนต่อเพื่อเข้าสู่การทำงาน เช่นกรณีเด็กผู้หญิงวัย 15ปี เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่6 ที่วางแผนในการออกมาหางานทำในคาสีในฝั่งเมียวดีเนื่องจากมารดาไม่สบาย เป็นต้น

ซึ่งข้อจำกัดต่างๆเหล่านี้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายไม่สามารถที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือศึกษาต่อได้ในระดับที่สูงได้

5. การคุ้มครองและปกป้องเด็กเคลื่อนย้าย

การทำงานคุ้มครองเด็กในแม่สอดนั้นเป็นการทำงานประสานงานกันระหว่างหลายภาคส่วนทั้งรัฐ องค์กรชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งพยายามสร้างกลไกเรื่องการคุ้มครองเด็กในพื้นที่ผ่านหลายรูปแบบดังนี้

5.1. การให้ความรู้เด็กในเรื่องการป้องกันตนเองในพื้นที่จากการถูกระทำ ความรุนแรง หรือให้เข้าใจสิทธิของตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับการปกป้องตนเองและเรื่องการข้ามแดนปลอดภัย ซึ่งการให้ความรู้เด็กนั้นผ่านการให้ความรู้ การอบรมเด็กโดยตรงเช่น การทำงานของ Right beyond

border

ที่ทำงานในชุมชนมุสลิมผ่านการรณรงค์ให้ความรู้เด็กในโรงเรียนและในชุมชนในเรื่องสิทธิเด็กและความปลอดภัยในการข้ามแดน หรือ Help Without Frontier ที่มีการฝึกอบรมแกนนำเด็ก หรือ Ray of Youth และทำให้ความรู้การป้องกันตนเองแก่เด็กผ่านการฝึกอบรมครูหรือบุคลากรที่ประจำอยู่ในโรงเรียน หอพัก บ้านพักเด็กและศูนย์การเรียนต่างๆ ซึ่งนอกเหนือจากนั้นยังมีการสนับสนุนเรื่องความรู้ของ Save the Children ที่ทำงานผ่านโครงการของหลายองค์กร เช่น Help without Frontiers, Save the children, MAP ซึ่งเน้นที่การฝึกอบรมครูให้ไปฝึกอบรมเด็กต่อไป หรือการสร้างแกนนำเยาวชน โดยเนื้อหาที่มุ่งเน้นไปที่เด็กต้องรู้จักการปกป้องตัวเองจากการถูกล่วงละเมิด หรือแสวงหาผลประโยชน์ และในเรื่องการคุ้มครองเด็กสำหรับบุคลากรที่คลุกคลีกับเด็ก นอกเหนือจากนี้งานของ Save the Children ยังครอบคลุมถึงการให้ความรู้ผู้ปกครองในการไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็ก และมีการทำงานด้านข้อมูล ติดตามความคืบหน้าสถานการณ์เรื่องเด็กเคลื่อนย้ายผ่านการสร้างเครือข่ายเช่น เครือข่ายคุ้มครองเด็กแม่สอด หรือ CPN

5.2. การทำงานของภาครัฐ บทบาทของOSCC หรือศูนย์พึ่งได้โรงพยาบาลแม่สอด ในเรื่องการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายนั้นกรณีนี้ที่เข้ามาขอรับบริการใน OSCC ปี2560นั้นส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่จากองค์กรต่างๆพามาร้อยละ 63 ซึ่งใกล้เคียงกับปี 2559ที่มีเจ้าหน้าที่พามาจำนวนร้อยละ62

การทำงานของศูนย์พึ่งได้เป็นหลักในการบริการตรวจทางการแพทย์ เกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูและการบังคับใช้กฎหมาย การตรวจอายุเพื่อใช้ประโยชน์ พิทักษ์สิทธิ ต่างๆ โดยทำงานผ่านทีมสหวิชาชีพที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ

กระบวนการทำงานรายการนี้โดยกระบวนการไม่ต่างกันระหว่างเด็กไทยและเด็กสัญชาติอื่น

การทำงานของศูนย์พึ่งได้เป็นการทำงานเป็นทีมสหวิชาชีพทั้งภายในและภายนอกโรงพยาบาล

ทีมสหวิชาชีพภายในประกอบไปด้วยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เภสัชกร เวชระเบียน สูตินารีแพทย์ ศัลยแพทย์ ส่วนทีมสหวิชาชีพภายนอกนั้นจะประกอบไปด้วยโรงพยาบาล ศาล อัยการ ตำรวจ ส่วนปกครอง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ทั้งยังมีการทำงานเครือข่ายกับองค์กรพัฒนาเอกชนในส่วนของกรรับและส่งต่อรายการนี้อีกด้วย

การประชุมมีทั้งที่จัดตามรายการที่เกิดขึ้น เป็นทีมสหวิชาชีพจัดที่โรงพยาบาลแม่สอด

นอกจากนี้ก็มีการประชุมเครือข่ายองค์กรที่ทำงานด้านเด็กเพื่อให้ความช่วยเหลือเด็กซึ่งมีทั้งองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีการประชุมร่วมกันในเรื่องรายการนี้เดือนละครั้ง

กระบวนการทำงานของศูนย์พึ่งได้เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงกันในทางแพทย์ ตรวจร่างกายวัดดูพยาน สภาพความเครียด ภาวะอยากฆ่าตัวตาย ความเสี่ยงการถูกระทำซ้ำ รวมทั้งการเตรียมครอบครัวชุมชน ประเมินทางด้านกฎหมาย และการดำเนินคดีรูปแบบการเป็นการทำงานรายการนี้ที่มีความต่อเนื่อง ทั้งเรื่องประสานและส่งต่อ

ในกรณีการรับเด็กเข้าบ้านพักหรือสถานสงเคราะห์นั้นเป็นไปได้ตามแต่กรณีทั้งบ้านพักเด็กของรัฐและเอกชน

ซึ่งในกรณีเด็กส่วนมากในแม่สอดนั้นมักส่งบ้านพักเด็กของเอกชนภายในแม่สอดมากกว่าส่งไปยังบ้านพักเด็กของรัฐที่อำเภอเมืองตากที่เด็กมีสภาพที่ไม่คุ้นชิน

จะมีการทำงานร่วมกับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด

การรับเด็กเพื่อส่งต่อนั้นเป็นการรับตามมติที่ประชุมที่ตกลงร่วมกันเช่น คลินิกแม่ตาว

หน่วยงานในเครือข่ายแม่สอด หรือองค์กรอื่นๆ มีการแจ้งมา

ซึ่งหากมีการประชุมตกลงส่งต่อส่งต่อเด็กไปยังบ้านพักหรือสถานสงเคราะห์

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะต้องเข้ามามีบทบาทรวมทั้งการจำหน่ายเด็กออกจากบ้านพักหรือสถานสงเคราะห์ด้วย

บทบาทของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนั้นเป็นส่วนของการทำงานเชิงนโยบายและปฏิบัติได้แก่

การทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพและการดำเนินงานด้านสถานรองรับสำหรับเด็กให้มีการลงทะเบียนถูกกฎหมายและได้มาตรฐานและจัดทำข้อมูลของเด็กในสถานรองรับ

นอกจากนั้นยังทำงานเรื่องกรอบความร่วมมือระหว่างไทยและเมียนมาในการส่งต่อ

ซึ่งการทำงานของภาครัฐเช่น

ศูนย์พึ่งได้นั้นที่ผ่านมาหากเป็นกรณีเด็กเมียนมาจะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวของเด็ก

แต่ทว่าจากการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ

องค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่เป็นระยะเวลายาวนานเป็นเครือข่ายที่ดีในการส่งต่อ

และการให้ข้อมูลในการคุ้มครองเด็กระดับชุมชนทำให้เกิดกลไกเฝ้าระวังในชุมชนดีขึ้น

มีระบบการส่งต่อเข้ามาโรงพยาบาลมากขึ้น ซึ่งสร้างการเข้าถึงชุมชนและตัวเด็กได้มากขึ้น

จากสถิติที่ผ่านมาพบว่าตัวเลขของเด็กสัญชาติเมียนมาที่เข้ามาใช้บริการมีจำนวนมากกว่าเด็กไทย

5.3. การทำงานของภาคเอกชนในการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย

องค์กรที่ทำงานคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายนั้นมีช่องทางการร้องเรียน

และรับรายงานกรณีเพื่อการส่งต่อในการช่วยเหลือเพื่อครบกระบวนการ

ซึ่งการส่งต่อในรายกรณีที่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางการแพทย์และกฎหมายนั้นต้องส่งต่อไปยัง OSCC

ช่วยดำเนินการต่อ ซึ่งสามารถช่วยเหลือได้รอบด้านทั้งเรื่องค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาล การติดตาม

ประสานนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ประสานองค์กรเครือข่าย ซึ่งหากองค์กรใดองค์กรหนึ่งส่งไป

ก็จะเป็นผู้จัดการรายกรณีที่ทำงานติดตามรายกรณี ซึ่งในการรับแจ้งนั้นมักได้รับแจ้งจากโรงเรียน ชุมชน

หรือศูนย์การเรียนรู้ที่องค์กรพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุน

ซึ่งได้สร้างกลไกในการให้ความรู้และข้อมูลครูหรือบุคลากรที่ทำงานกับเด็กในเรื่องการคุ้มครองเด็ก

และผ่านการให้ความรู้แก่เด็กและผู้ปกครองในบางชุมชน

ซึ่งกลไกนี้ทำให้เรื่องการคุ้มครองเด็กถูกมองว่ามีความสำคัญและสร้างความมั่นใจว่ามีแนวทางในการช่วยเหลือเด็กในกรณีถูกระทำ ความรุนแรง

ในแม่สอดไม่มีบ้านพักหรือสถานรองรับของรัฐบาลดังนั้นบ้านพักเด็กที่ถูกละเมิดจึงเป็นบ้านพักของเอกชนซึ่งมีกลุ่มที่ทำงานด้านการคุ้มครองเด็กโดยเฉพาะ เช่น ซอ มูลนิธิผู้หญิง คาพาซิโอ เป็นต้น ซึ่งบ้านพักหรือสถานรองรับของเอกชนเหล่านี้มีความพร้อมด้านเรื่องการเข้าใจบริบทของเด็กซึ่งมีการใช้ภาษาที่เด็กเข้าใจได้

แต่ทว่ายังต้องมีการปรับปรุงมาตรฐานเรื่องความปลอดภัยซึ่งพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งที่ดูแลด้านนี้

ส่วนบ้านพักเด็กและครอบครัวที่อำเภอเมืองตากนั้นจะมีข้อจำกัดหากส่งเด็กเคลื่อนย้ายจากแม่สอดไปพักเช่นเรื่องภาษา หรือสภาพแวดล้อมใหม่ที่เด็กไม่คุ้นชิน

5.4.) กลไกในชุมชน กลไกของชุมชนนั้นมีการผลักดันโดยองค์กรพัฒนาเอกชนในหลายพื้นที่เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชนรอบโรงงาน เป็นต้น ซึ่งการสร้างกลไกในชุมชนผ่านผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนนั้นเป็นการสร้างความรู้และมุมมองด้านการคุ้มครองเด็กซึ่งทำให้ชุมชนเป็นหน่วยเฝ้าระวังและส่งต่อเด็กในรายการนี้ได้

ซึ่งกลไกทางชุมชนเป็นส่วนที่สำคัญมากในการส่งต่อรายกรณีที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนที่เด็กเคลื่อนย้ายอาศัยอยู่

ซึ่งการทำงานในชุมชนแรงงานเคลื่อนย้ายนั้นมีการทำงานร่วมกับชุมชนคนไทยที่เป็นผู้ใหญ่บ้านหากมีกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่นกรณีข่มขืน เป็นต้น

5.5.) การประสานงานกับฝั่งเมียนมา

การประสานงานกับประเทศต้นทางนั้นเป็นกลไกหนึ่งของการคุ้มครองเด็ก

ซึ่งจากในการทำงานรายกรณีจะมีการประสานงานกับหน่วยงานพัฒนาสังคมจังหวัดเมียวดีซึ่งมีการติดต่อกันต่อเนื่อง หากมีรายกรณีจะมีการแจ้ง ให้มีการติดตามเยี่ยมบ้านฝั่งเมียนมา เมื่อมีการส่งกลับในรายการนี้

เนื่องจากก่อนหน้านี้ การส่งกลับจะมีเฉพาะกรณีที่เป็นคดีการค้ามนุษย์

ไม่มีช่องทางอื่นให้ส่งเด็กกลับ ซึ่งค่อนข้างมีข้อจำกัด โดยมีตำรวจเป็นหน่วยงานหลัก แต่ปัจจุบัน

มีการพัฒนาด้านการคุ้มครองเด็กมากขึ้น ทำให้มี การส่งเด็กกลับกรณีที่ถูกถูกรังแก ละเมิด

พ่อแม่ไม่พร้อมดูแล มีช่องทางเหล่านี้เกิดขึ้น ไม่นานมานี้มีกรณี

ที่ส่งเด็กถูกทอดทิ้งแล้วพิสูจน์ได้ว่าเป็นเด็กจากฝั่งเมียนมา พ่อแม่อยู่ฝั่งเมียนมา ได้เป็นรายแรก

ปัญหากรณีเด็กถูกทอดทิ้งคือการพิสูจน์ตัวตนเด็ก ซึ่งทำให้มีปัญหาในการส่งกลับ ในปี 2561

ปีงบประมาณตั้งแต่ ตุลาคม มีการส่งกลับ 2 ราย คือ เป็นผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งมีอาการดีขึ้น

ทางฝั่งเมียนมารับกลับไปฝึกอาชีพ อีก 1 กรณีเป็นพี่น้องสองคน ถูกพ่อละเมิด

สามารถส่งกลับเรียนฝั่งเมียนมา และอาศัยหอพักฝั่งเมียนมาได้

กระบวนการประสานงานการส่งกลับเด็กที่เป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น

ซึ่งรายกรณีเหล่านี้ก็เกิดขึ้นนานแล้วแต่เพิ่งได้มีการส่งกลับ

สาเหตุที่มีความคืบหน้าในการประสานงานกับทางเมียนมาส่วนหนึ่งมาจากการที่ ทางเมียวดีมีการจัดตั้ง
หน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่เมียวดีได้ 1 ปี
ซึ่งการมีหน่วยงานด้านสังคมที่รับผิดชอบหลัก นอกจากนี้ การประชุม BACATIF ปี 2559
มีการนำเสนอเรื่องเด็กโดยเป็นเรื่องสถานรองรับ BACATIF เป็นความร่วมมือระหว่างเมืองชายแดน
มีจัดความร่วมมือลักษณะนี้ 3 พื้นที่ คือ ตาก-เมียวดี ระนอง-เกาะสอง และ เชียงราย-ท่าขี้เหล็ก
การประชุมจัดปีละครั้ง สลับกันเป็นเจ้าภาพ ผู้เข้าร่วมก็จะประกอบด้วย หน่วยงานทางฝ่ายปกครอง ทหาร
พม. สวัสดิการแรงงาน จัดหางาน ตำรวจ ตม. หน่วยเฉพาะกิจต่างๆ และ พมจ.
เป็นเลขานุการในการประสานงานหลัก

สถานการณ์ความเสี่ยงของเด็กเคลื่อนย้าย

1.) การกระทำความรุนแรงต่อจิตใจเป็นการกระทำความรุนแรงที่สถิติของ CPPCR
ระบุได้ว่ามีเพียงร้อยละ 2 หรือจำนวน 24 กรณีตั้งแต่ปี 2553-2560 ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุด
แต่ทว่าสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการประกาศออกมาของกฎหมายปี 2560
ได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่แรงงานหนักกลับฝั่งเมียนมาจำนวนมากซึ่งแรงงานส่วนมากทั้งเด็กที่เป็นลูกหรือ
เด็กไว้ที่ฝั่งไทยไม่ว่าจะเป็นในบ้านพัก ไว้กับเพื่อน หรือญาติซึ่งทำให้เกิดปัญหา เช่นกรณี
การไม่สนใจเด็กหรือมีการด่าทอเด็กในแง่ของการเป็นภาระเพิ่มเติม
นอกเหนือจากนั้นสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานเคลื่อนย้ายในแต่ละชุมชนซึ่งมีค่อนข้าง
สูงเนื่องจากปัญหาเรื่องรายได้ การไม่มีงานทำ การดื่มสุรา
จากข้อมูลภาคสนามพบว่ากรณีเช่นนี้อาจทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงระหว่างคู่สมรสซึ่งเป็นผลให้ลูกหรือ
เด็กในครอบครัวถูกผลกระทบทางจิตใจไปด้วย

2.) การเข้าถึงข้อมูลเรื่องสิทธิของเด็ก

เด็กในโรงเรียนจะเป็นผู้ที่เข้าถึงข้อมูลเรื่องสิทธิเด็กได้มากกว่าเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน
เด็กที่ไม่ได้อยู่ในโรงเรียนหรือหอพักแทบไม่มีความเข้าใจเรื่องสิทธิเด็กเลย
ซึ่งเด็กในชุมชนต่างๆนี้เองที่เป็นกลุ่มเสี่ยงมากที่สุดในการถูกรังแกหรือถูกล่วงละเมิด

3.) การเรียนรู้ที่จะปกป้องตนเองในแง่ของการปฏิบัติแม้ว่าจะมีการพูดถึงเรื่องสิทธิเด็กแต่เด็กในโรงเรียน
ยังไม่เข้าใจเรื่องสิทธิเด็กมากพอและยังไม่รู้แนวทางในการปกป้องตนเอง เช่น
มีกรณีที่เด็กมองว่าสิทธิเด็กคือการห้ามให้มีแฟน
หรือมีบางกรณีที่พบว่าเด็กผู้หญิงต้องข้ามเรือไปกลับทุกวันระหว่างฝั่งไทยและเมียนมากับคนเรือที่เมาและ
ล่วงละเมิดทางวาจาโดยที่เด็กไม่กล้าบอกครูหรือครอบครัวเพราะมองว่าจะสร้างความไม่สบายใจให้กับผู้ใหญ่
การถูกรังแกหรือความรุนแรงทางเพศ

4.) ความเสี่ยงในการข้ามแดนของเด็กเคลื่อนย้าย เด็กที่ข้ามแดนบ่อยครั้งเช่นไปกลับทุกวัน หรือ
ไปกลับทุกอาทิตย์ ซึ่งเด็กกลุ่มนี้มักมีบ้านอยู่ไม่ไกลจากชายแดนนักโดยเฉพาะการข้ามจากท่าเรือ
พรมแดนธรรมชาติที่ต้องเดินทางผ่านที่รกร้างหรือป่าคือการไม่ตระหนักถึงความเสี่ยง
เช่นหลายกรณีที่มองว่าการข้ามแดนไม่มีอันตรายเลยเพราะไม่เคยเกิดเรื่องขึ้นเป็นต้น

ความเสี่ยงในการเดินทางข้ามแดนของเด็กที่ต้องเดินทางลำพัง ซึ่งเด็กและผู้ปกครองยังไม่มีประสบการณ์ถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นเท่าที่ควรโดยเฉพาะตามช่องทางธรรมชาติต่างๆที่ค่อนข้างเปลี่ยว

5.) ความรุนแรงในครอบครัว ในส่วนของครอบครัวเอง

พบว่าผู้ปกครองของเด็กเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการปกป้องคุ้มครองเด็ก ซึ่งยังไม่มีกลไกที่เข้มแข็งในการให้ความรู้ความตระหนักแก่ผู้ปกครองในเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็กมากพอ โดยเฉพาะเรื่องปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่มีอัตราที่สูงในชุมชนแรงงานเคลื่อนย้าย

6.) เด็กเคลื่อนย้ายไม่สามารถเข้าถึงเรื่องการคุ้มครองสิทธิได้ทั่วถึงทุกคน

เด็กไม่มีความรู้ในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลการคุ้มครองยังคงมีจำนวนมาก รวมทั้งการไม่ทราบช่องทางในการเข้าถึงบริการเนื่องจากการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรชุมชนเข้าไม่ถึงข้อมูลของเด็ก

7.)

การทำงานกับภาครัฐซึ่งมีการโยกย้ายระดับปฏิบัติการบ่อยครั้งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานด้านคุ้มครองเด็กไม่มีความต่อเนื่อง

8.) แม้ว่าเด็กที่เข้าถึงบัตร 10 ปี จะถูกมองว่าเข้าถึงเรื่องสิทธิในการคุ้มครองได้

แต่ทว่ากระบวนการคุ้มครองเด็กยังต้องสร้างความเข้าใจแก่ตัวผู้ปกครองและตัวเด็กเองในเรื่องนี้ และแม้เด็กไม่มีบัตรก็ต้องได้รับการคุ้มครอง หากถูกละเมิดก็สามารถเข้ามาแจ้งได้ซึ่งในการทำงานตัวเด็กและผู้ปกครองยังคงหวาดกลัวที่จะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเนื่องจากมุมมองเรื่องการเข้าเมืองผิดกฎหมายนั้นถูกรวบอยู่ในมโนทัศน์ของแรงงานเคลื่อนย้าย

บทที่ 4: ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติต่อเด็กเคลื่อนย้าย

1. การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติ

ก่อนที่พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 จะถูกบังคับใช้ในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2560 การทำงานของคนต่างด้าวในประเทศไทยถูกควบคุมภายใต้กฎหมายสองฉบับ คือ พรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2552 และ พรบ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 คนต่างด้าวที่จะทำงานในประเทศไทยจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ 2 ประการได้แก่ 1) ได้รับอนุญาตให้เข้าเมืองอย่างถูกต้องตาม พรบ.คนเข้าเมือง โดยเข้าทางจุดผ่านแดนที่กำหนด

มีเอกสารหนังสือเดินทาง และได้รับการลงตราอนุญาตให้เข้าประเทศ¹⁹ และ 2) ได้รับอนุญาตให้ทำงานตามประเภทของงาน ในพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนด โดยมีหลักฐานคือใบอนุญาตการทำงาน²⁰

อ ย่ า ง ไ ร ก็ ต า ม
ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยไม่สามารถควบคุมการเข้าออกเมืองตามพรมแดนติดต่อกันระหว่างประ
ท ศ ไ ท ย กั บ ป ร ะ เ ท ศ เ พื่ อ น บ้ า น ไ ด้
โดยเฉพาะพรมแดนประเทศไทยกับประเทศเมียนมาซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติติดต่อกันเป็นระยะทางยาว
ป ร ะ ก อ บ กั บ ป ัญ ห า ภ า ย ใน ข อ ง ป ร ะ เ ท ศ เ พื่ อ น บ้ า น
ทั้งในเรื่องความไม่สงบและการออกเอกสารหนังสือเดินทาง
ทำให้มีชาวพม่าจำนวนมากเข้ามาในพรมแดนประเทศไทยโดยขัดต่อกฎหมายเข้าเมืองของประเทศไทย

¹⁹ พรบ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

มาตรา 11 บุคคลซึ่งเดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรจะต้องเดินทางเข้ามาหรือออกไปตามช่องทาง
ด่านตรวจคนเข้าเมือง เขตท่าสถานี หรือท้องที่และตามกำหนดเวลา

มาตรา 12 ห้ามมิให้คนต่างด้าวซึ่งมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้เข้ามาในราชอาณาจักร

(1) ไม่มีหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางอันถูกต้องและยังสมบูรณ์

หรือมีแต่ไม่ได้รับการตรวจลงตราในหนังสือเดินทางหรือเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางเช่นว่านั้นจากสถานทูตหรือสถานกงสุล
ไทยในต่างประเทศหรือจากกระทรวงการต่างประเทศ

เว้นแต่กรณีที่ไม่ต้องมีการตรวจลงตราสำหรับคนบางประเภทเป็นกรณีพิเศษ

มาตรา 17 ในกรณีพิเศษเฉพาะเรื่อง

รัฐมนตรีโดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีจะอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้ใดหรือจำพวกใดเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรภายใต้เงื่อนไขใดๆ
หรือจะยกเว้นไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ในกรณีใดๆ ก็ได้

²⁰ พรบ. การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551

มาตรา 7 งานใดที่คนต่างด้าวอาจทำได้ในท้องที่ใด เมื่อใด ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
โดยคำนึงถึงความมั่นคงของชาติ โอกาสในการประกอบอาชีพของคนไทย

และความต้องการแรงงานต่างด้าวที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้

จะกำหนดให้แตกต่างกันระหว่างคนต่างด้าวทั่วไปกับคนต่างด้าวตามมาตรา 13 และมาตรา 14 ก็ได้

ความตามวรรคหนึ่งไม่ใช้บังคับกับการทำงานของคนต่างด้าวตามมาตรา 12

มาตรา 9 ห้ามมิให้คนต่างด้าวทำงานใดนอกจากงานตามมาตรา 7 และได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียน

เว้นแต่คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเพื่อทำงานอันจำเป็นและเร่งด่วนที่มีระยะเวลา
ทำงานไม่เกินสิบห้าวัน แต่คนต่างด้าวจะทำงานได้นั้นเมื่อได้มีหนังสือแจ้งให้กับนายทะเบียนทราบ

มาตรา 10 คนต่างด้าวซึ่งจะขอรับใบอนุญาตตามมาตรา 9

ต้องมีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรหรือได้รับอนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองโดยมิใช่ได้รับ
ใบอนุญาตให้เข้ามาในฐานะนักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางผ่าน และต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 12

ในการอนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามาทำงานในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนหรือกฎหมายอื่น

ให้ผู้อนุญาตตามกฎหมายดังกล่าวมีหนังสือแจ้งการอนุญาตนั้นต่อนายทะเบียนพร้อมด้วยรายละเอียดที่อธิบดีกำหนดโดยเร็ว

มาตรา 14 คนต่างด้าวซึ่งมีภูมิลำเนาและเป็นคนสัญชาติของประเทศที่มีชายแดนติดกับประเทศไทย

ถ้าได้เข้ามาในราชอาณาจักรโดยมีเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

อาจได้รับอนุญาตให้ทำงานบางประเภทหรือลักษณะงานในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ในช่วงระยะเวลาหรือตามฤดูกาลที่กำหนดได้

ทั้งนี้ เฉพาะการทำงานภายในท้องที่ที่อยู่ติดกับชายแดนหรือท้องที่ต่อเนื่องกับท้องที่ดังกล่าว

คนต่างด้าวที่ประสงค์จะทำงานตามวรรคหนึ่ง

ให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตทำงานชั่วคราวพร้อมกับเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางต่อนายทะเบียนและชำระค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดใน
กฎกระทรวง

คือ ไม่ได้ เข้า ตาม จุด ผ่าน แดน ที่ กำหนด ไม่มี เอก ส าร หนังสือ เดินทาง และไม่ได้รับการลงตราอนุญาตให้เข้าประเทศ

น อ ก จ ก ก นี้ ประเทศไทยยังมีความต้องการแรงงานเพื่อที่จะตอบสนองต่อเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการดำเนินการส่งกลับแรงงานที่ลักลอบเข้าประเทศเป็นไปได้อย่างในทางปฏิบัติที่เข้มงวดของต้นทุน และ ค่า ร ชี้ ด ต่ อ ห ลั ก ก าร ลี ท ธิ ม นุ ษ ย ช น ทำให้ประเทศไทยมีการประกาศยกเว้นผ่อนผันให้คนข้ามชาติกลุ่มนี้อยู่ในประเทศไทยต่อไปได้เป็นการชั่วคราว โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 17 ของ พรบ .คน เข้า เมือง ซึ่งให้ คณะรัฐมนตรีสามารถให้ ข้อยก เว้น ใน การ ปฏิบัติ ตาม กฎ หมาย ฉบับ นี้ ได้ หลังจากคนข้ามชาติได้รับข้อยกเว้นให้อยู่ในประเทศไทยแล้ว การทำงานของคนข้ามชาติจะถูกควบคุมด้วย พรบ.การทำงานของคนต่างด้าวต่อไป

นี้ บ ตั้ ง แ ต่ ปี พ .ศ . 2535 การประกาศผ่อนผันตามมติคณะรัฐมนตรีถูกดำเนินการเรื่อยมาในรูปแบบของการเปิดการจดทะเบียนแรงงาน ข้าม ชาติ และ ให้ การ ผ่อน ผัน กับ แร ง ง า น ที่ ผ่ า น ก าร จ ด ทะ เบี ย น ในลักษณะที่เป็นการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศไทยเพื่อรอการส่งกลับประเทศต้นทาง ในช่วงระยะเวลา 1 – 2 ปี แ ล้ ว แ ต่ จ ะ มี ก าร ป ระ ก าศ เป็น คร ั้ ง คร าว ซึ่ง เมื่อ คร บ ก ำ ห น ด รัฐบาลก็มักจะมีการประกาศขยายเวลาการผ่อนผันหรือเปิดการจดทะเบียนแรงงานใหม่ ซึ่งการตัดสินใจมักจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละคณะรัฐบาลที่ขึ้นมาใช้อำนาจในช่วงเวลานั้น การประกาศจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ถูกดำเนินการในปี พ.ศ. 2557, พ .ศ . 2558 แ ล ะ พ .ศ . 2559 ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560

ในปี พ.ศ. 2559 เป็นการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ณ ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (one stop service) ทั่วประเทศ มียอดจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ 1,178,678 และผู้ติดตามจำนวน 23,669 คน แรงงานที่ผ่านการจดทะเบียนในครั้งนั้นจะได้รับเอกสารประจำตัวเป็นบัตรบุคคลผู้ไม่ใช่สัญชาติไทย (บัตรสีชมพู) มีอายุ 2 ปี และจะหมดอายุพร้อมกันในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2561

จะเห็นว่าการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติและการผ่อนผันให้แรงงานอยู่ในประเทศไทยถูกดำเนินการ ใน ลั ก ษ ณะ ข อ ง มา ต ร ก าร แ ก้ ไ ข บั ญ ห า ร ะ ย ะ ลั น และเป็นมาตรการแก้ไขปัญหาภายในประเทศที่สามารถดำเนินการด้วยการตัดสินใจของรัฐบาลไทยและเจ้า ภา ห ำ ที่ ภา ค รั ฐ ข อ ง ไ ท ย เ พ็ ย ง ผ ำ ย เ ตี ย ว อ ย ำ ง ไ ร กิ ้ ต ำ ม รัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านยังมีความพยายามที่จะทำให้แรงงานกลุ่มนี้เป็นแรงงานที่ถูกก ฎ หมายตามกฎหมายคนเข้าเมืองจึงมีการลงนามในบันทึกข้อตกลงระหว่างรัฐบาลว่าด้วยความร่วมมือด้าน แรงงานเกิดขึ้น อันเป็นที่มาของกระบวนการจัดการด้านแรงงานระหว่างประเทศ 2 รูปแบบ คือ กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ และกระบวนการนำเข้าแรงงาน ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 มีแรงงานที่ได้รับใบอนุญาตทำงานโดยผ่านกระบวนการทั้งสองนี้คงเหลือในประเทศจำนวน 1.6 ล้านคน แบ่งเป็นกลุ่มที่ผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติจำนวน 1.1 ล้านคน และแรงงานนำเข้าจำนวน 5 แสนคน

ภายใต้อำนาจบริหารงานของคณะรัฐมนตรี . การนำเข้าแรงงานข้ามชาติเป็นช่องทางที่รัฐบาลพยายามสนับสนุน ในปี พ.ศ. 2559 รัฐบาลไทยจึงได้มีการออกพระราชกำหนดฉบับใหม่ขึ้น คือ พระราชกำหนดการนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อควบคุมการดำเนินการของกระบวนการนำเข้าแรงงาน โดยมีการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้นำเข้าแรงงาน การขออนุญาตนำเข้าแรงงาน และการขออนุญาตจ้างงานแรงงานข้ามชาติ

การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ทำให้มีการยกเลิกการบังคับใช้ พรบ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 และ พรก. การนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศ พ.ศ. 2559 เนื้อหาสาระของกฎหมายฉบับใหม่จึงเป็นการนำเนื้อหาสาระของกฎหมายทั้งสองฉบับมาผนวกรวมไว้ในกฎหมายฉบับเดียว

สิ่งสำคัญที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างในกฎหมายฉบับใหม่ก็คือบทลงโทษนายจ้างที่มีการใช้แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมาย ที่ถูกปรับเพิ่มขึ้น บทลงโทษนายจ้างที่มีการใช้แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายถูกปรับเพิ่มจาก 10,000 – 100,000 บาท ต่อคนต่างด้าวที่จ้างหนึ่งคน เป็น 400,000 – 800,000 บาทต่อการจ้างคนต่างด้าวหนึ่งคน ในขณะที่บทลงโทษในส่วนของแรงงานข้ามชาติมิได้มีการปรับเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด คือ หากแรงงานข้ามชาติทำงานในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตจะต้องโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 2,000 – 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบบทลงโทษระหว่าง พรบ.การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 และ พรก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560

บทลงโทษ	พรบ. การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551	พรก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560
---------	--------------------------------------	---

นายจ้าง	มาตรา 54 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 27 ²¹ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท และถ้าคนต่างด้าวนั้นไม่มีใบอนุญาต ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาทต่อคนต่างด้าวที่จ้างหนึ่งคน	มาตรา 102 ผู้ใดรับคนต่างด้าวเข้าทำงานโดยฝ่าฝืนมาตรา 9 ²² ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สี่แสนบาทถึงแปดแสนบาทต่อคนต่างด้าวที่จ้างหนึ่งคน
ลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ	มาตรา 51 คนต่างด้าวผู้ใดทำงานโดยไม่ได้รับใบอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ	มาตรา 101 คนต่างด้าวซึ่งมิใช่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 8 ²³ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

แม้ว่ากฎหมายฉบับใหม่จะมีได้มีการเพิ่มบทลงโทษกับแรงงานข้ามชาติโดยตรง แต่เนื่องจากสภาพการจ้างงานแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยนายจ้างมีอำนาจต่อรองสูงกว่าแรงงานข้ามชาติเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันการจ้างแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายก็สามารถเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น แรงงานไม่มีเอกสารประจำตัว หรือ เอกสารประจำตัวหมดอายุ แรงงานไม่มีใบอนุญาตทำงานหรืองานที่ทำไม่ตรงกับนายจ้างหรือประเภทของงานที่ระบุไว้ในใบอนุญาตทำงาน หรือเป็นการทำงานที่เจ้าหน้าที่มีดุลยพินิจว่าไม่ใช่งานที่อนุญาตให้แรงงานกลุ่มนี้ทำคือไม่ใช่งานกรรมกรและงานรับใช้ในบ้าน เมื่อมีความเป็นไปได้มากมายที่นายจ้างจะถูกดำเนินคดีในการจ้างงานแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้เสียค่าปรับได้สูงถึง 800,000 บาทต่อคนการจ้างงานแรงงานข้ามชาติหนึ่งคน การเพิ่มบทลงโทษจึงได้สร้างความแตกตื่นให้สังคมในวงกว้าง มีแรงงานข้ามชาติจำนวนมากถูกเลิกจ้างและต้องเดินทางไปหางานทำที่อื่น แม้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับใหม่ที่มีมาตรการที่เข้มงวดกับนายจ้าง แต่ในทางปฏิบัติแล้วการเพิ่มบทลงโทษที่รุนแรงเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของแรงงานข้ามชาติได้

²¹ พรบ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 มาตรา 27 ห้ามมิให้บุคคลใดรับคนต่างด้าวเข้าทำงาน เว้นแต่คนต่างด้าวซึ่งมีใบอนุญาตทำงานกับตนเพื่อทำงานตามประเภทหรือลักษณะงานที่ระบุไว้ในใบอนุญาต ที่ตั้งหรือสถานที่ที่ระบุไว้ในใบอนุญาต

²² พรก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 9 ห้ามผู้ใดรับคนต่างด้าวทำงานที่กำหนดไว้ในประกาศที่ออกตามมาตรา 7 วรรคหนึ่ง หรือรับคนต่างด้าวทำงานโดยที่คนต่างด้าวไม่มีใบอนุญาตทำงาน

²³ พรก. การบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 8 ห้ามคนต่างด้าวทำงานที่กำหนดไว้ในประกาศที่ออกตามมาตรา ๗ วรรคหนึ่งหรือทำงานโดยไม่มีใบอนุญาตทำงาน

กว่า 30,000 ราย ภายในระยะเวลาไม่ถึง 2 สัปดาห์หลังจากมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับใหม่²⁴ จนในที่สุดรัฐบาลไม่สามารถทนรับแรงกดดันจากผู้ได้รับผลกระทบจำนวนมากไม่ไหวจึงได้ออกประกาศชะลอบทลงโทษในมาตรา 101 102 119 และ 122²⁵ ออกไปเป็นระยะเวลา 6 เดือนจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2560

ในระหว่างช่วงเวลาที่การชะลอบทลงโทษเพื่อเป็นการจำกัดความเสียหายและแก้ไขปัญหาระงาานไร้เอกสารโดยที่แรงงานและยังรักษาแรงงานข้ามชาติไว้ในประเทศได้ รัฐบาลจึงให้นายจ้างที่มีการจ้างงานแรงงานที่ไม่มีเอกสารประจำตัว เอกสารประจำตัวหมดอายุ หรือมีการจ้างงานไม่ตรงกับนายจ้างในใบอนุญาตทำงาน เข้ามาแจ้งจำนวนแรงงานที่เป็นลูกจ้างของตนกับศูนย์รับแจ้งของรัฐบาลภายในระยะเวลา 15 วัน (24 ก.ค. – 7 ส.ค. 60) ซึ่งพบว่ามีนายจ้างเข้ามาจดทะเบียนแจ้งการใช้แรงงานต่างด้าวจำนวน 198,332 ราย จำนวนลูกจ้างแรงงานต่างด้าวทั้งหมด 797,685 คน เป็นชาวเมียนมา 461,458 คน

จากนั้นรัฐบาลจึงทำการเปิดศูนย์คัดกรองความสัมพันธ์นายจ้าง-ลูกจ้าง จำนวน 110 ศูนย์ทั่วประเทศไทย ดำเนินการเป็นระยะเวลา 40 วัน ตั้งแต่วันที่ 8 ส.ค. – 16 ก.ย. 60 ซึ่งนายจ้างจะต้องพาแรงงานเข้ามาแสดงตัว พบว่า มีแรงงาน 3 สัญชาติผ่านการคัดกรองจำนวน 727,473 คน²⁶ แรงงานกลุ่มนี้จึงยังไม่มีเอกสารประจำตัวนอกจากใบจับคู่ นายจ้าง-ลูกจ้าง แรงงานจึงต้องไปผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติอีกครั้งหนึ่งให้ทันภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2560 ก่อนที่บทลงโทษของกฎหมายฉบับใหม่จะเริ่มบังคับใช้หลังจากนั้นเป็นต้นไป

ที่ ง นี้

เนื่องจากศูนย์พิสูจน์สัญชาติต้องถูกดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่จากประเทศต้นทางจึงทำให้เปิดได้อย่างจำกัด สำหรับศูนย์พิสูจน์สัญชาติเมียนมามีจำนวน 8 จังหวัด 9 ศูนย์ คือที่จังหวัดสมุทรสาคร 2 ศูนย์ สมุทรปราการ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย นครสวรรค์ ระนอง สงขลา และระดมบาย 2 ชุด ที่จังหวัดสมุทรปราการ ส่วนศูนย์พิสูจน์สัญชาติกัมพูชามี 3 ศูนย์ใน กรุงเทพฯ จังหวัดระยอง และสงขลา และศูนย์พิสูจน์สัญชาติลาวมี 1 ศูนย์ในกรุงเทพฯ

ขณะเดียวกัน แรงงานข้ามชาติอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถือบัตรสีชมพูที่รัฐบาล คสช. ออกให้จากการลงทะเบียนแรงงานเมื่อปี 2559 ก็กำลังจะหมดอายุลงในวันที่ 31 มีนาคม 2561 รัฐบาลยืนยันว่าจะไม่ต่ออายุให้แรงงานกลุ่มนี้

²⁴ หลังใช้ ม.44 ยังไม่ชัดเจนว่าจะหยุดการไหลกลับของแรงงานข้ามชาติหรือไม่. 5 กรกฎาคม 2560.

²⁵ พรก.บริหารจัดการแรงงานต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 119

คนต่างด้าวผู้ใดทำงานโดยไม่ได้รับหนังสือแจ้งให้นายทะเบียนทราบตามมาตรา 59 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท

มาตรา 122 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 72 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สี่แสนบาทถึงแปดแสนบาทต่อคนต่างด้าวที่จ้างหนึ่งคน (ทำไม่ ไม่ยกเว้น 123 และ 124 ด้วยละ)

มาตรา 123 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 73 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสี่แสนบาทต่อคนต่างด้าวหนึ่งคน

มาตรา 124 นายจ้างผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 74 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

มาตรา 72 ห้ามผู้ใดรับคนต่างด้าวซึ่งไม่มีใบอนุญาตทำงานกับตนเข้าทำงาน

มาตรา 73 ห้ามผู้ใดให้คนต่างด้าวทำงานไม่ตรงตามที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตทำงาน

มาตรา 74 ให้นายจ้างแจ้งต่อนายทะเบียนภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ผู้รับอนุญาตให้ทำงานออกจากงานไม่ว่าด้วยเหตุใด

²⁶ “บิกคู” ปรับโฉมศูนย์พิสูจน์สัญชาติฯ พบให้บริการได้มากขึ้น ใช้เวลาน้อยลง. 18 ธันวาคม 2560.

หากแรงงานประสงค์ที่จะอยู่ทำงานในประเทศไทยต่อไปให้เข้าไปรับการพิสูจน์สัญชาติ ซึ่งจะทำให้ได้รับอนุญาตให้อยู่ต่อในประเทศไทยได้อีก 2 ปี จนถึงมี พ.ศ. 2563 คนข้ามชาติกลุ่มนี้มีจำนวน 1,271,767 คน รวมทั้งสองกลุ่มจึงมีจำนวน 1,999,240 คน

ตารางที่ 5 จำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้ารับการคัดกรองแลผ่านการพิสูจน์สัญชาติ

กลุ่มที่ต้องเข้ารับพิสูจน์สัญชาติ					
สัญชาติ	บัตรชมพู หมดอายุ 31 มี.ค. 61	ไม่มีเอกสาร แต่ผ่านการคัดกรองนาย จ้าง-ลูกจ้าง อยู่ระหว่างชะลอบทลงโท ษ	จำนวนรวม	ผ่านการพิสูจน์สัญชาติ แล้ว	คงเหลือ
พม่า	793,576	430,069	1,223,645	857,595	366,050
กัมพูชา	406,670	209,612	616,282	165,423	450,859
ลาว	71,521	87,792	159,313	18,025	141,288
รวม	1,271,767	727,473	1,999,240	1,041,043	958,197

ที่มา : ข่าวประชาสัมพันธ์ กรมจัดหางาน วันที่ 18 ธันวาคม 2560

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่ามีความแตกต่างด้านที่ต้องเข้ารับการพิสูจน์สัญชาติจำนวนมาก ขณะที่ศูนย์พิสูจน์สัญชาติหนึ่งแห่งสามารถรองรับคนได้เพียง 500 – 600 คน ต่อวัน เมื่อรัฐบาลประเมินสถานการณ์ว่า การพิสูจน์สัญชาติจะไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จได้ภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2560 จึงได้ประกาศเลื่อนการชะลอบทลงโทษของกฎหมายทั้ง 4 มาตราออกไปอีก 6 เดือน จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2561 แต่แรงงานที่ยังไม่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติต้องเข้ามาจดทะเบียนผ่อนผันอีกครั้งหนึ่ง ณ ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One stop service) ที่เปิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับจังหวัดตากจากการสัมภาษณ์สำนักงานจัดหางานแม่สอด พบว่า จังหวัดตากมีแรงงานที่ผ่านการคัดกรองความสัมพันธ์กับนายจ้างและได้ใบจับคู่จำนวน 37,656 คน ที่ซึ่งต้องไปตรวจสัญชาติให้ทันภายในวันที่ 30 ธันวาคม 2560 แต่เมื่อหมดระยะเวลาที่กำหนด มีแรงงานผ่านการตรวจสัญชาติ 28,700 คน ตกค้างยังไม่ได้ตรวจสัญชาติจำนวน 8,956 คน แรงงานที่ยังไม่ได้ตรวจสัญชาติกลุ่มนี้จึงต้องไปลงทะเบียนใหม่ที่ OSS เพื่อรับบัตร ขยายเวลา ไปอีก 3 เดือน จนถึง 30 มิถุนายน พ.ศ. 2561 โดยให้ผู้ติดตามมาลงทะเบียนด้วย เนื่องจากตอนแรกที่ให้มาลงทะเบียนความสัมพันธ์ไม่ได้มีการลงทะเบียนผู้ติดตามจึงไม่ทราบว่ามีผู้ติดตามจำนวนเท่าไร อย่างไรก็ตาม กลุ่มจับคู่นี้ น่าจะเป็นการผ่อนผันครั้งสุดท้ายแล้วต่อไปรัฐบาลต้องการให้เป็นแรงงานนำเข้า ตาม MOU หรือการจ้างแรงงานข้ามชาติ ตาม ม.64 ในพื้นที่ชายแดน 4 จังหวัด 4 เมือง ได้แก่ แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก แม่สอด-เมียวดี ระนอง-เกาะสอง และน้ำพุร้อน-

กาญจนบุรี ซึ่งอนุญาตให้แรงงานใช้บัตรผ่านแดน เป็นหลักฐานในการขอทำงานได้เลย โดยให้ทำงานได้ 90 วัน เป็นแรงงานตามฤดูกาลแต่ออกไปนอกพื้นที่ที่อนุญาตไม่ได้ แรงงานที่จะทำได้ ต้องเป็นคนจังหวัดเมียวดีเท่านั้น หากมาจากที่อื่นก็ต้องย้ายทะเบียนบ้านเข้ามามาก่อน เช่นเดียวกับกรณีคนไทยหากไปทำฝั่งพม่าตามข้อตกลงนี้ก็ต้องเป็นคนแม่สอด

การปรับเปลี่ยนนโยบายบ่อยครั้ง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และข้อจำกัดในการสื่อสารที่รัฐบาลไม่สามารถส่งสารที่ถูกต้องและชัดเจนสู่แรงงานข้ามชาติได้ ทำให้แรงงานมีอำนาจต่อรองต่ำกว่านายจ้าง และหันไปสงวนอำนาจต่อรองของตนด้วยการสงวนความสามารถในการเปลี่ยนย้ายงานไปสู่สถานที่ให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า แรงงานข้ามชาติจึงมีการเปลี่ยนย้ายงานบ่อยครั้งในตลาดแรงงานระดับล่างที่มีสภาพการทำงานไม่ดีและผลตอบแทนต่ำ

การเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ใช้ควบคุมการจ้างงานแรงงานข้ามชาติ มิได้เอื้อให้เกิดการพัฒนาให้ตลาดการจ้างงานแรงงานข้ามชาติมีสภาพที่ดีขึ้น ทั้งในแง่การจ้างงานและผลตอบแทน แต่กลับเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้นายจ้างใช้แรงงานแบบชั่วคราวมากขึ้น ทั้งการจ้างงานแรงงานนำเข้าและการจ้างงานตามฤดูกาล ซึ่งไม่เอื้อให้เกิดพัฒนาการทั้งศักยภาพของแรงงาน ประสิทธิภาพในการผลิต ตลอดจนคุณภาพชีวิตของแรงงาน กรณีเด็กที่ได้รับผลกระทบจากราชการกำหนดฉบับนี้นั้น จา ก ขั อ มู ล ภ า ค ส น า ม พ บ ว่า การดำรงชีวิตอยู่ในสถานะภาพชั่วคราวทั้งของพ่อแม่ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่บุคคลากรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กย่อมส่งผลกระทบต่อตัวเด็กเคลื่อนย้ายทั้งในด้านการดำรงชีวิตและพัฒนาการของเด็กด้วยเช่นกัน

2. การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติและผลกระทบต่อเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด

1) เด็กที่มาเพื่อรับการศึกษาโดยเฉพาะ

ดังที่ได้อธิบายไว้ในส่วนต้นของรายงานฉบับนี้จำนวนเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอดที่แท้จริงยังมีได้ มี การ จ้ ด เ กื บ โ ด ย ห นั ว ย ง า น ไ ด มี ก า ร จ้ ด เ กื บ โ ด ย ห นั ว ย ง า น ไ ด แม้ว่าหน่วยงานของรัฐที่ดูแลด้านการศึกษาจะมีตัวเลขเด็กต่างชาติที่เข้าสู่การเรียนในรูปแบบต่างๆ แต่ตัวเลขดังกล่าวจากหลายแหล่งข้อมูลก็ยังคงมีความคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตามจากการประมาณการณเบื้องต้นโดยอ้างอิงจากหลายๆ แหล่งข้อมูลดังที่กล่าวไว้ในส่วนแรกของรายงาน คาดว่าจะมีเด็กต่างชาติที่เข้าสู่ระบบการศึกษาในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนจังหวัดตากจำนวน 27,541 คน และคาดว่าร้อยละ 75 อยู่ในอำเภอแม่สอด ซึ่งเท่ากับ 20,655 คน ทั้งที่อยู่ในโรงเรียนรัฐ ศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติ และโรงเรียนเอกชน

อันดับแรกผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดจากการบังคับใช้กฎหมายแรงงานที่เข้มงวดย่อมตกกับเด็กใน ศูนย์ การ เรี ย น เ ต ก ข้ า ม ช า ตี เ นื่ อ ง จ า ก ศูนย์ การ เรี ย น ฯ เ หล่า นี้ มี ไ้ ด้ ร ับ ก าร ร ับ ร อ ง ท ำ ก ฎ ห ม า ย จ า ก ก ะ ท ร ว ง คี ก ษ า อธิ การ

และเจ้าหน้าที่ที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งประกอบด้วยครูและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็ก มิได้ อยู่ใน สถานะ ในการ ทำ งาน ที่ ถูก ตี อย ่ง ตาม กฎ หมาย แรง งาน คือไม่มีใบอนุญาตทำงานและทำงานไม่ตรงกับที่กระทรวงแรงงานอนุญาตคือเฉพาะงานกรรมกรและผู้รับใช้ ในบ้าน จากข้อมูลของศูนย์ประสานงานการศึกษาเด็กต่างด้าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 2 มี ครู และ เจ้าหน้าที่ ใน ศูนย์ การ เรียน อย ู่ ทั้ง หมด 791 คน บุ ค ค ล ก ร เ หล่า นี้ ส่วน ใหญ่ จะ ติ อย ่ง ปร ะ จำ ตั ว ที่ อย อก ให ้ โดย หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่และสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานตากเขต 2 ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวที่มีได้ให้การรับรองทางกฎหมาย เพียงแต่ได้รับการยกเว้นในทางปฏิบัติเท่านั้น แม้ว่าจะมีหน่วยงานพัฒนาเอกชนบางองค์กรที่พยายามให้ความช่วยเหลือบุคคลากรกลุ่มนี้ให้สามารถเข้าสู่กระบวนการจดทะเบียนแรงงานที่ถูกต้องได้โดยมีเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเป็นนายจ้างให้ แต่จำนวนบุคคลากรที่ได้รับความช่วยเหลือผ่านกระบวนการลักษณะนี้ก็ยังมียังอยู่อย่างจำกัด เนื่องด้วยข้อจำกัดขององค์กรพัฒนาเอกชนและจำนวนศูนย์การเรียนที่มีอยู่มาก แนวทางการช่วยเหลือลักษณะนี้จึงเป็นเพียงการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า เพราะตราบไคที่กระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้รับรองสถานะของศูนย์การเรียนและกระทรวงแรงงานยังไม่ยอม รั บ ก า ร ทำ ง า น ข อ ง บุ ค ค ล า ก ร ก ลุ ่ม นี้ ความมั่นคงในระบบการศึกษาของศูนย์การเรียนเด็กข้ามชาติย่อมไม่เกิดขึ้น และเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการควบคุมแรงงานข้ามชาติอย่างเข้มงวดมากขึ้น ย่อมส่งผลให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากที่อยู่ในศูนย์การเรียนฯ ต้องอยู่ในสถานะภาพเปราะบาง ขาดความมั่นคงในสถานะทางการศึกษา และไม่ได้รับการพัฒนาทางการศึกษาอย่างเหมาะสม

ไม่ เพียง แต่ เด็ก ที่ อย ู่ ใน ศูนย์ การ เรียน ฯ ยังมีเด็กเคลื่อนย้ายอีกจำนวนไม่น้อยที่แม้ว่าจะได้รับการศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาลไทย แต่เด็กต้องพักอาศัยอยู่ในที่พักของศูนย์การเรียนฯ อยู่ในสถานสงเคราะห์ หรือแม้กระทั่งเดินทางไป กลับรายวัน เด็กที่อาศัยอยู่ในที่พักของศูนย์การเรียนและสถานสงเคราะห์ ย่อมได้รับผลกระทบหากที่พักอาศัยที่ตนเองอาศัยอยู่ไม่สามารถเป็นที่พักพิงได้อีกต่อไป ผลกระทบที่เกิดขึ้นมิได้มีเพียงแต่ทำให้เด็กกลุ่มนี้ต้องเดินทางกลับบ้านในฝั่งพม่าเท่านั้น แต่ เด็ก หล า ย คน มี พ ่อ แม่ ที่ ทำ ง า น อย ู่ พ ื้ น ที่ อื่ น ใน ปร ะ เท ศ ไท ย และหากเด็กไม่สามารถอยู่ที่แม่สอดต่อไปได้ก็ต้องไปอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งทำให้เด็กไม่ได้รับการศึกษา ต้องเข้าสู่การทำงาน หรือต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงเช่นพื้นที่ก่อสร้าง อัน จะ ทำ ให ้ เ กิ ด ป ัญ ห า จ ำ น ว น ม า ก ที่ จะ ต ำ ม ม ำ ใน อ น ำ ค ต หรือแม้แต่ในพื้นที่แม่สอดก็มีเด็กบางกลุ่มที่พ่อแม่ทำงานในแม่สอดหรืออำเภอใกล้เคียง โดยให้เด็กพักอาศัยอยู่ในศูนย์การเรียนฯ และเด็กได้รับโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลไทย หากมีการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดมากขึ้น แม้ว่าจะเด็กจะมีสิทธิที่จะได้เรียนอยู่ในโรงเรียนต่อไป แต่เด็กจะไม่มีที่พักอาศัยหากศูนย์การเรียนและสถานสงเคราะห์ ถูก ปิด หรือ บุ ค ล า ก ร ถูก จับ กุ ม จ น ไม่ มี บุ ค ล า ก ร เ พ็ ย ง พ ่อ ต ่อ ก ำ ร ดู แล เด็ก เด็ก ก็ จะ ต ี อย ่ง ก ลั บ ไป อย ู่ กั บ พ ่อ แม่ ข ำ ด โ อ ก ำ ส ท ำ ง ก ำ ร ศึ ก ษ ำ กลายเป็นแรงงานเด็กในพื้นที่แม่สอดและอำเภอใกล้เคียงในที่สุด

2) เด็กที่ติดตามมากับพ่อแม่ผู้ปกครอง

เด็กเคลื่อนย้ายกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ขาดความชัดเจนทั้งในแง่ข้อมูลและกระบวนการคุ้มครองมากที่สุด ระบบการจัดการแรงงานข้ามชาติไม่ได้ให้ความสนใจในการคุ้มครองเด็กที่ติดตามพ่อแม่มาด้วย หากแต่มองว่าเป็นภาระหรือต้นทุนของปัจจัยทางเศรษฐกิจ เห็นได้จากจำนวนผู้ติดตามที่มาลงทะเบียนมีจำนวนน้อยมากและลดลงเรื่อยๆ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงประชากรกลุ่มนี้ย่อมมีจำนวนมาก และน่าจะมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น เด็กเคลื่อนย้ายในกลุ่มนี้มีทั้งที่มีโอกาสได้เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ยังมีเด็กอีกจำนวนมากที่ขาดโอกาสเหล่านั้น จากการสัมภาษณ์หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องพบว่า งานนอกระบบและงานในภาคการเกษตรยังเป็นกลุ่มที่เจ้าหน้าที่รัฐยังขาดความชัดเจนในบทบาทการตรวจสอบการทำงานของเด็ก และเป็นกลุ่มที่เข้าถึงได้ยาก สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เด็กเคลื่อนย้ายหลายคนพบว่าเด็กจำนวนมากเข้าไปสู่การทำงานโดยไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยมีสาเหตุหลักคือข้อจำกัดทางเศรษฐกิจที่ต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน เด็กกลุ่มนี้อยู่ในสถานะที่ต้อ่งพึ่งพิงพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการคุ้มครองต่างๆ

ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามพบว่า เมื่อมีพระราชกำหนดใหม่ออกมาและมีข่าวการกวาดล้างด้วยค่าปรับที่สูงนายจ้างมีการออกคำสั่งให้คนที่ไม่มีบัตรออกจากงาน ไม่ให้พักในที่ทำงาน และในบางพื้นที่มีการให้คนงานไปพักที่อื่น ทำให้ผู้ปกครองของเด็กหลายคนย้ายออกไปซึ่งมีผลกระทบต่อเด็กให้ต้องติดตามผู้ปกครองไปด้วย

ในกรณีของโรงเรียนรัฐบาลแห่งหนึ่งในแม่สอดมีเด็กออกไปช่วงสิงหาคม-พฤศจิกายน 2560 ประมาณ 27คน ส่วนใหญ่เป็นลูกของแรงงานที่ทำงานอยู่บริเวณใกล้เคียง มีหลายกรณีครอบครัวพ่อแม่ไม่มีบัตรและใบอนุญาตทำงาน แม้ว่าลูกจะเรียนที่โรงเรียนของรัฐบาลและได้รับบัตร 10 ปี แต่เมื่อพ่อแม่ต้องออกจากประเทศเด็กก็ต้องติดตามไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงของกฎหมายแรงงานข้ามชาติที่เข้มงวดมากขึ้นจนส่งผลกระทบต่อสถานะความมั่นคงของพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กเคลื่อนย้ายที่เป็นแรงงานข้ามชาติ จึงทำให้สถานะภาพของเด็กขาดความมั่นคงและต้องเคลื่อนย้ายอยู่เสมอตามการเคลื่อนย้ายของพ่อแม่ ยิ่งไปกว่านั้น ในสถานการณ์ที่ความปลอดภัยในการเดินทางเคลื่อนย้ายและการคุ้มครองเด็กที่อยู่ในการเคลื่อนย้ายมีอยู่อย่างจำกัด ความเสี่ยงที่ตกอยู่กับตัวเด็กเคลื่อนย้ายย่อมมากขึ้นไปด้วย

3) เด็กที่ถูกทอดทิ้งและได้รับการคุ้มครองเด็ก

นอกจากเด็กในสองกลุ่มที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ยังมีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่มีรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น เด็กที่ถูกทอดทิ้งตั้งแต่แรกเกิด เด็กกำพร้าเร่ร่อน เด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ หรือเด็กที่ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูด้วยกลไกบางรูปแบบที่จัดการโดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะเห็นว่ากลไกสำคัญที่เด็กกลุ่มนี้พึ่งพิงอยู่ประกอบด้วย การทำงานของสถานสงเคราะห์เด็ก การส่งต่อเคสทั้งในแง่ของการอุปการะเลี้ยงดูและการงานคุ้มครองเด็ก และการบริการทางการแพทย์ ประเด็นสำคัญก็คือ กลไกเหล่านี้มิได้มีการรับรองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

เช่นเดียวกับบุคลากรที่ทำงานอยู่ในกลไกเหล่านี้ก็มิได้รับความคุ้มครองเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงของกฎหมายแรงงานข้ามชาติจึงกระทบบุคลากรที่อยู่ในกลไกเหล่านี้ และส่งผลให้ระบบการคุ้มครองเด็ก โดยเฉพาะการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายที่ยังคงมีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก สู่ ม เ ลี ย ง ที่ จ ะ ลี้ ม เ ห ล ว ล ง อันจะส่งผลให้เด็กที่ต้องพึ่งพิงอยู่บนกลไกเหล่านี้ประสบอยู่ในสภาวะการณั้แห่งความเสี่ยงไปด้วย

ยกตัวอย่างกรณีของสถานสงเคราะห์ในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนจังหวัดตาก มีสถานสงเคราะห์เด็ก 18 แห่ง โดยมีเด็กต่างชาติอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ 581 คน ร้อยละ 71 อยู่ในแม่สอด ในจำนวนสถานสงเคราะห์ 18 แห่งนี้มีเพียงแห่งเดียวที่มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนที่เหลือเป็นเพียงการได้รับการยกเว้นในทางปฏิบัติ หรือกรณีของคลินิกแม่ตาว ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ให้บริการด้านการรักษาพยาบาลกับเด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมาก แม่ ต า ว ค ลินิก ก็ ยั ง ค ม ี บุ ค ล อ ก ร จ ำ น ว น ม ำ ก เป็น ชาว เมียนมา และสามารถดำเนินการอยู่ได้ด้วยการให้ช้ยกเว้นในทางปฏิบัติเท่านั้น หรือแม้แต่การอุปการะเด็กที่ถูกทอดทิ้งตั้งแต่แรกเกิดก็จะมีองค์กรพัฒนาเอกชนบางแห่งให้ความช่วยเหลือเด็กแรกเกิดที่ถูกทอดทิ้งโดยการหาผู้อุปการะเลี้ยงดู ซึ่งก็คือผู้หญิงแรงงานชาวเมียนมาที่อาศัยอยู่ในชุมชนชาวเมียนมาในแม่สอด จะเห็นว่าชีวิตและการได้รับความคุ้มครองของเด็กกลุ่มนี้ ถูกแขวนอยู่บนความไม่แน่นอนของสภาวะที่ถูกยกเว้นในทางปฏิบัติเท่านั้น และสภาวะการณั้ดังกล่าวถูกยึดโยงเข้ากับกฎหมายการควบคุมแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานโดยไม่ได้คำนึงผลกระทบต่อกลไกเหล่านี้จึงเป็นการผลักดันให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากอยู่ในสภาวะการณั้แห่งความเสี่ยงและความเปราะบางจากระบบการคุ้มครองเด็กที่ยังขาดความมั่นคง

กล่าวโดยสรุปการเพิ่มบทลงโทษในการใช้แรงงานข้ามชาติให้สูงขึ้น และการเพิ่มกลไกการควบคุมการจ้างงานแรงงานข้ามชาติผ่านการเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติ เป็นการจัดการแรงงานข้ามชาติโดยมีมุมมองต่อแรงงานข้ามชาติเพียงมิติเดียวคือการเป็นแรงงานหรือปัจจัยทางการผลิตรูปแบบหนึ่ง ในขณะที่องค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ของแรงงานเหล่านี้ ถูกละเลยไป ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากที่มีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอยู่กับระบบของการจัดการแรงงานข้ามชาติถูกละเลยไปด้วย จะเห็นว่าในมุมมองของรัฐไทยเห็นเด็กกลุ่มนี้เป็นแต่เพียงผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิตและเป็นภาระทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ระบบการคุ้มครองจึงไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและถูกมองข้ามเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้น

จากข้อค้นพบของงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เห็นว่ามีเด็กเคลื่อนย้ายอยู่ในพื้นที่แม่สอดเป็นจำนวนมาก และมีเด็กเคลื่อนย้ายหลายรูปแบบที่ต้องมีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับกลไกที่แตกต่างกันไป ทั้งการศึกษากการเป็นผู้ติดตามแรงงาน การคุ้มครองในรูปแบบต่างๆ ยิ่งไปกว่านั้น จะเห็นว่าเด็กกลุ่มนี้จะเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญทั้งในประเทศไทย และการเชื่อมต่อพรมแดนทางเศรษฐกิจสังคมระหว่างไทย-เมียนมาต่อไปในอนาคต เด็กกลุ่มนี้จึงควรที่ได้จะได้รับการคุ้มครองและการส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการอย่างเหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงกฎหมายใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการคุ้มครองและพัฒนาการของเด็กจึงควรถูกทบทวน
พร้อมกับการพัฒนากลไกอื่นๆ ที่จะส่งเสริมให้เด็กสามารถมีชีวิตอย่างมั่นคงควบคู่กันไปด้วย

บทที่ 5 : บทสรุปและข้อเสนอแนะเรื่องเด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอด

จากการศึกษาภาคสนามของงานวิจัยชิ้นนี้พบว่ามียุวกเคลื่อนย้ายหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ เด็กเคลื่อนย้ายที่เข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษาโดยเฉพาะ เด็กเคลื่อนย้ายที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามา และเด็กเคลื่อนย้ายที่ถูกทอดทิ้งเป็นเด็กกำพร้าต้องการความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม

ในด้านข้อมูลเด็กเคลื่อนย้ายยังขาดความชัดเจน

เด็กที่อยู่ในระบบการศึกษามีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณมากที่สุด แต่ก็ยังคงมีช่องว่างมาก เช่น

เด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน เด็กที่ย้ายโรงเรียนไปมา และเด็กในศูนย์การเรียนรู้

ในขณะที่เด็กที่เป็นผู้ติดตามผู้ปกครอง และเด็กที่ถูกทอดทิ้งต้องการความช่วยเหลือ

เป็นกลุ่มที่ยังขาดทั้งกระบวนการเก็บข้อมูล ฐานข้อมูล

และการร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีความคุ้มครองกับเด็กกลุ่มนี้

ในส่วนของเด็กที่ถูกทอดทิ้งและต้องการความช่วยเหลือ ยังพบข้อจำกัดในการทำงาน

ในการปกป้องคุ้มครองเด็ก ทั้งในแง่ของการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนแต่ละองค์กร

และระหว่างภาครัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนความรู้ความเข้าใจของกลไกในชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามียุวกที่เข้าสู่การทำงานที่หลากหลายรูปแบบ

ทั้งกรณีที่ช่วยพ่อแม่ทำงานเนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ และการทำงานโดยตัวเด็กเอง

ซึ่งบางงานมีลักษณะที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพของเด็กและค่าแรงต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ ทั้งนี้ งานนอกระบบ

เช่น งานในภาคการเกษตร งานรับใช้ในบ้าน งานยกของที่เป็นกร้างงานชั่วคราว

ยังคงเป็นกลุ่มงานที่ตรวจสอบยาก

เรื่องของสิทธิเด็กเคลื่อนย้ายนั้นยังคงมีข้อจำกัดและท้าทายในหลายส่วน

ในด้านการจดทะเบียนเกิด และการเข้าถึงสถานะบุคคล

พบว่าสิ่งสำคัญคือความเข้าใจในกระบวนการแจ้งเกิด

การแยกแยะความแตกต่างระหว่างใบรับรองการเกิดกับใบสูติบัตร

โดยเฉพาะกรณีของเด็กที่ถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า พบว่าการลงทะเบียนเกิดยังคงเป็นปัญหา

เรื่องของสิทธิการศึกษายังคงมีเด็กที่ไม่เข้าสู่โรงเรียนหรือการออกกลางคันด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและการ

รับผิดชอบต่อครอบครัว

และเด็กบางส่วนไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องการศึกษาและอาชีพของตนเองนัก

มุมมองในเรื่องของอาชีพสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายนั้นมีปัจจัยในเรื่องการศึกษาทักษะการใช้ภาษาเป็นหลักใน

การเลือกอาชีพ และเด็กเคลื่อนย้ายส่วนมากมีความต้องการที่จะอยู่อาศัยในประเทศไทยต่อไป

แรงจูงใจในการเข้าลงทะเบียนเพื่อพิสูจน์ตัวตนของเด็ก คือ การเข้าสู่การศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาลไทย

และความต้องการได้รับสิทธิในการเดินทางเคลื่อนย้าย

เนื่องจากการเข้าสู่ระบบการเรียนของรัฐบาลไทยจะทำให้เด็กมีโอกาสได้มาซึ่งบัตรประจำตัว (บัตรเลข 0)

ซึ่งช่วยให้เด็กรู้สึกมั่นใจในเดินทางเคลื่อนย้ายของตนมากขึ้น

เพราะบัตรดังกล่าวสามารถแสดงให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจได้หากมีการตรวจเอกสารระหว่างการเดินทาง
การบริการทางการแพทย์สำหรับเด็กเคลื่อนย้ายนั้น
หากเป็นผู้ติดตามผู้ปกครองจะมีการบังคับซื้อประกันสุขภาพซึ่งค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงสำหรับครอบครัวของแ
รงงานเคลื่อนย้าย
และหากเด็กที่ไม่ได้เข้าเมืองอย่างเป็นทางการนั้นยังต้องพึ่งพาการสงเคราะห์จากโรงพยาบาลรัฐ
หรือเอกชนซึ่งยังไม่มีระบบการบริการสุขภาพที่สามารถเข้าถึงได้ในราคาที่ไม่สูงมาก
ในเรื่องของการปกป้องคุ้มครองเด็กนั้นยังมีกรณีเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรมจำนวนมากที่กลไกการปกป้อง
คุ้มครองยังคงเข้าไม่ถึงตัวเด็กซึ่งความรุนแรงในครอบครัวก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่เด็กเคลื่อนย้ายเผชิญ
การเปลี่ยนแปลงกฎหมายแรงงานข้ามชาติที่สัมพันธ์กับเด็กเคลื่อนย้ายพบว่า
พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายที่เกิดขึ้นถูกยึดติดอยู่กับการควบคุมจำกัดการจ้างงานแรงงานข้ามชาติ
โดยมองแต่เพียงมิติของการเป็นแรงงานในฐานะปัจจัยการผลิตรูปแบบหนึ่ง
โดยมิได้มองมิติทางสังคมของแรงงานข้ามชาติ
ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายซึ่งต้องพึ่งพิงอยู่กับระบบการจัดการแรงงานข้ามชาติถูกละเลย
เด็กเคลื่อนย้ายในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ เด็กที่เข้ามาเพื่อรับการศึกษา เด็กที่เป็นผู้ติดตามแรงงาน
และเด็กที่ต้องพึ่งพิงอยู่กับกลไกการคุ้มครองเด็กในรูปแบบต่างๆ
ล้วนตกอยู่ในสภาวะที่เปราะบางทั้งด้านความมั่นคงในการมีชีวิตร การคุ้มครอง การศึกษา
และการได้รับการพัฒนาการอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนรู้ฯ
จาก สิ่ง ที่ คัด น พ บ จาก ก าร ศึ ก ษ า ใน ภ า ค ส น าม พ บ ว่า
เด็กที่เรียนในโรงเรียนรัฐบาลจะมีความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยได้ในระดับดี
ขณะที่ เด็ก ใน ศูนย์ การ เรี ย น ๙ ก ลั บ ข าด ค วาม ส าม า ร ด้ ด ัง ก ล ่า ว
การสร้างเด็กที่มีคุณภาพจะเป็นประโยชน์ทั้งในแง่ของกำลังแรงงานในประเทศไทยในอนาคต
และเป็นสะพานเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างประเทศไทยและเมียนมาต่อไป
ทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคม การสนับสนุนเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในศูนย์การเรียนรู้ฯ
จะเป็นตัวแปรสำคัญที่รัฐบาลไทยควรให้ความสำคัญ
2. พัฒนารฐานข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลเด็ก ปัจจุบันการจัดเก็บข้อมูลเด็กยังยึดอิงอยู่กับระบบอื่นๆ เช่น
การศึกษา และการเป็นผู้ติดตามแรงงาน ซึ่งทำให้ไม่เห็นภาพรวมของเด็กเคลื่อนย้าย
และไม่สามารถเชื่อมโยงกับการทำงานด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กเชิงรุกได้
จึงควรมีการพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลเด็กเคลื่อนย้ายอย่างเป็นระบบ
3. การสร้างความรู้ความตระหนักรู้ในระดับครอบครัวและชุมชน ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น
ทั้งในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน การเข้าถึงสิทธิและบริการขั้นพื้นฐาน
ก าร เ ตี น ท ำ ง ขั ้ ำ ม แ ต น อ ย ่ ำ ง ป ล อด ภั ย
และการทำงานของเด็กที่ควรปราศจากความเสี่ยงและไม่กระทบต่อพัฒนาการของเด็ก

4. ควรมีการสร้างกลไกของชุมชนที่ช่วยคุ้มครองเด็กในพื้นที่ที่มีเด็กเคลื่อนย้ายอยู่ เนื่องจากพบว่าในชุมชนยังไม่ได้มีความเข้าใจมากนักในเรื่องการคุ้มครองเด็ก ควรให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมและเห็นประเด็นนี้ว่ามีความสำคัญและสามารถแจ้งเหตุได้ ซึ่งการทำงานด้านการสร้างกลไกในชุมชนจะต้องทำควบคู่กับการส่งเสริมการตระรู้ด้านสิทธิของเด็กในชุมชน เพื่อให้เด็กสามารถเข้าถึงการคุ้มครองได้
5. การปรับเปลี่ยนกฎหมายแรงงานข้ามชาติควรจะต้องมีการคำนึงถึงมิติทางสังคมอื่นๆ ของแรงงานข้ามชาติมากขึ้น เพราะแรงงานข้ามชาติไม่ได้มีเพียงแต่สถานะของการเป็นแรงงานที่เป็นปัจจัยการผลิต แต่เป็นมนุษย์ที่ยึดโยงกับกลไกอื่นๆ ในสังคม โดยเฉพาะเด็กเคลื่อนย้ายที่ยังคงต้องมีชีวิตพัวพันกับผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานอย่างแยกขาดไม่ได้

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

HUGUET, J. W. 2014. Thailand Migration Profile. In: HUGUET, J. W. (ed.) *Thailand Migration Report*. Bangkok: IOM.

INTER-AGENCY GROUP ON CHILDREN ON THE MOVE Why Children Matter: Background Paper for the UN High Level Dialogue on Migration and Development 2013.

PREMJAI VUNGSIRIPHISAL, C. R. A. S. C. 2013. The Challenge and Gap of Migrant Children Protection: A Case study of Thailand's Education Policy. In: SUPANG CHANTAVANICH, C. M. A. M. I. (ed.) *On the Move: Critical Migration Themes in Asean* Bangkok: International Organization for Migration, Asian Research Center for Migration, Chulalongkorn University.

PREMJAI VUNGSIRIPHISAL, E. A. 1998. Migrant Children in Especially Difficult Circumstances in Thailand. Bangkok: UNICER and The Asian Research Center for Migration.

ภาษาไทย

บุบผา อนันต์สุชาติกุล 2554. โครงการรูปแบบและการจัดการศึกษาสำหรับทายาทรุ่นที่สองของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า, กรุงเทพฯ, กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พวงเพชร ธนสิน 2554. โครงการ "ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และการอพยพโยกย้าย", กรุงเทพฯ, สกว.

ลิวา ผาดโรสง-ชัยพานิช 2554. โครงการ ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: สถานการณ์และปัญหาทางด้านสาธารณสุข, กรุงเทพฯ, สกว.

ศุภวัฑลย์ พลายน้อย 2556. การจัดการศึกษาเพื่อเด็กต่างด้าวพื้นที่ชายแดน: ประสพการณ์จากจังหวัดตาก, นครปฐม, มหิดล.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2559.

คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย [Online]. Available: <http://www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/46630-3650.pdf> [Accessed 14 ธันวาคม 2017].

สถิติ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ 2559. อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 2560. ข้อมูลทั่วไปโรงเรียน สพป.ตาก เขต 2 ปีการศึกษา 2560.

ข่าว

"บิกคู" ปรับโฉมศูนย์พิสูจน์สัญชาติฯ พบให้บริการได้มากขึ้น ใช้เวลาน้อยลง. 18 ธันวาคม 2560.

หลังใช้ ม.44 ยังไม่ชัดเจนว่าจะหยุดการไหลกลับของแรงงานข้ามชาติหรือไม่. 5 กรกฎาคม 2560.